

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Ondřej Černý

Trestný čin vraždy a zabití podle § 140, § 141 tr. zák.

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jaromír Hořák, PhD.

Katedra trestního práva

srpen 2015

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 25. srpna 2015

Ondřej Černý

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval svým rodičům, kteří mne vždy po dobu mého studia plně podporovali a umožnili mi tak úspěšně dokončit studium.

OBSAH

1. ÚVOD	1
2. HISTORICKÝ EXKURZ	2
2.1 Právní vymezení a postih ve středověku.....	3
2.2 Právní vymezení a postih v novověku a v 19. století.....	5
2.3 Právní vymezení ve 20. století.....	8
3. SYSTEMATIKA ÚMYSLNÝCH USMRCENÍ V TRESTNÍM ZÁKONÍKU	10
4. LIDSKÝ ŽIVOT	12
4.1 Narození jako počátek lidského života.....	12
4.2 Smrt jako konec lidského života.....	16
5. TRESTNÝ ČIN VRAŽDY PODLE § 140 TR. ZÁK.	17
5.1 Znaký skutkové podstaty trestného činu vraždy.....	18
5.1.1 Objekt.....	18
5.1.2 Subjekt.....	18
5.1.3 Objektivní stránka.....	19
5.1.4 Subjektivní stránka.....	21
6. DIFERENCIACE VRAŽD DLE TRESTNÍHO ZÁKONÍKU	24
6.1 Vražda prostá.....	25
6.2 Vražda premeditativní.....	26
6.2.1 Předchozí uvážení.....	30
6.2.2. Rozmysl.....	33
6.3 Vztah afektu a premeditace.....	36
6.4. Úskalí užití znaku premeditace.....	39
6.5 Vražda za zvlášť přitěžujících okolností.....	42
7. TRESTNÝ ČIN ZABITÍ PODLE § 141 TR. ZÁK.	51
7.1 Znaký skutkové podstaty trestného činu zabití.....	52
7.1.1 Objekt.....	52
7.1.2 Subjekt.....	52
7.1.3 Objektivní stránka.....	53
7.1.4 Subjektivní stránka.....	53
7.2 Trestný čin zabití.....	53

7.2.1 <i>Silné rozrušení pachatele</i>	55
7.2.2 <i>Předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného</i>	62
8. SROVNÁNÍ S FRANCOUZSKOU ÚPRAVOU DLE <i>CODE PÉNAL</i>	69
9. VÝVOJOVÁ STÁDIA TRESTNÉHO ČINU VRAŽDY A ZABITÍ	73
9.1 Příprava a pokus trestného činu vraždy	73
9.2 Příprava a pokus trestného činu zabití	77
10. ZÁVĚR	79
11. SEZNAM ZKRATEK	83
12. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	83
13. ABSTRAKT	91
14. RESUMÉ	92

1. Úvod

Téma úmyslného usmrcení dle § 140 a 141 tr. zák. jsem si vybral zejména z důvodu dlouhodobého zájmu o problematiku trestního práva a kriminologie. Dále též proto, že se stále jedná o aktuální téma, což je jen umocněno tím, že 1. 1. 2010 vstoupil v účinnost nový trestní zákoník, který zavádí do českého právního řádu zásadní novinky, na něž musí nauka i praxe reagovat.

Zprvu je nutné konstatovat, že tato diplomová práce se zabývá tématem úmyslných usmrcení pouze po stránce trestněprávní, nikoli kriminologické či kriminalistické, avšak některé z kapitol obsahují i jistý přesah do oblasti kriminologie (a v případě trestného činu zabití též psychologie a psychiatrie), neboť je to dle mého názoru nezbytné pro bližší objasnění a ilustrování některých pojmů a jejich aplikace na konkrétní situace.

Úvodem se diplomová práce zabývá stručným osvětlením historického pozadí právního vývoje úmyslných usmrcení v českých zemích od středověku po rok 1989. V tomto krátkém historickém exkurzu se snažím o zachycení stěžejních okamžiků v procesu chápání trestných činů vraždy a zabití. Tento výklad má za cíl ukázat společné i rozdílné rysy těchto historických variant a tedy ve své podstatě umožnit lepší pochopení současné úpravy, čehož se snažím dosáhnout srovnáními a odkazy. Dále pak již následuje pojednání o současné úpravě v trestním zákoníku. Pozornost věnuji systematickému zařazení a diferenciaci úmyslných usmrcení v trestním kodexu, zejména ve srovnání s úpravou předchozí obsaženou v trestním zákonu z roku 1961. V další části se zabývám problematikou lidského života, jakožto objektu trestných činů vraždy a zabití, neboť okamžiky jeho začátku a konce jsou zcela stěžejními pro správné a náležité vymezení obou těchto deliktů (zejména s ohledem na to, že v otázce začátku lidského života nepanuje absolutní shoda).

Jádrem práce je podrobné vymezení a rozebrání skutkových podstat trestných činů vraždy a zabití podle § 140 a 141 tr. zák. Tento výklad je strukturován nejprve dle jednotlivých znaků skutkové podstaty a dále pak vymezením jednotlivých složek a pojmů, na kterých tyto podstaty stojí. U trestného činu vraždy pojednávám o vraždě prosté a vraždě premeditativní, jejich vztahu a odlišnostech, stejně jako o komponentách, které premeditaci dle českého práva tvoří (rozmysl a předchozí

uvážení). U trestného činu zabití postupuji stejně, přičemž největší pozornost věnuji jednotlivým privilegujícím důvodům, tedy silnému rozrušení pachatele a předchozímu zavrženíhodnému jednání poškozeného. Na témata obou trestných činů se snažím nahlížet i pohledem nově se formující judikatury, která musí po zavedení řady nových pojmů zaujmout adekvátní stanoviska a výkladové postupy. Mým cílem je zejména poukázat na řešení problematických aspektů, na to, jakým způsobem reaguje judikatura a jak by dle mého názoru měla být některá úskalí řešena.

Následuje krátký komparativní výklad o francouzské úpravě úmyslných usmrcení dle *Code pénal*. Cílem je především poukázat na odlišnosti v systematickém dělení a na francouzské pojetí znaku premeditace.

V další části práce se zabírám vývojovými stádii trestného činu vraždy i zabití a zaměřuji se na zánik trestnosti přípravy a pokusu stejně jako na fakt, že u trestného činu zabití absentuje trestnost fáze přípravy.

V závěru práce jsou pak zhodnoceny klady a zápory nové úpravy, přičemž největší důraz kladu na nové rozlišení trestného činu vraždy a novou privilegovanou skutkovou podstatu trestného činu zabití. Neopomím ani problematické body, které mohou tato nova a jejich aplikace přinášet.

2. Historický exkurz

Historický popis právní úpravy úmyslných usmrcení v prostředí českých zemí je natolik rozsáhlým tématem, že se na tomto místě omezují pouze na nástin dějinného vývoje a poukaz na proměnu a vývoj pojmání úmyslných usmrcení a dalších institutů, jež je provázejí. Nejdříve věnuji pozornost středověké úpravě, na ni poté navazuje úprava v novověku, kdy se na konci 18. století objevuje první moderní zákoník trestního práva. Pozornost je též věnována dvěma stěžejním úpravám Rakouského císařství v 19. století. Poslední podkapitola je pak zaměřena na trestní kodexy v rámci Československé republiky až do roku 1989.

2.1 Právní vymezení a postih ve středověku

K poznání toho, jak byla úmyslná usmrcení chápána ve středověku, je nutné mít na paměti fakt, že státní moc byla výrazně slabší, což se týká i jakékoli centralizace. Tento stav byl způsoben celkovým vývojem společnosti, jejímž základním prvkem byly rozsáhlé rody, které se sdružovaly do větších uskupení označovaných jako kmeny. Právě tyto rody, eventuálně kmeny, byly v důsledku své relativní uzavřenosti důvodem vzniku základního pramene práva v období raného středověku, jímž byl právní obyčej. Prvním pramenem z období Velké Moravy, který se nám zachoval, je Zákon sudnyj ljudem (neboli tzv. Soudní zákon pro laiky) z období druhé poloviny 9. století. Tohoto předpisu se však užívalo pouze podpůrným způsobem ve chvílích změny dosavadního právního obyčeje, nebo když tento chyběl.¹

V důsledku toho, že efektivní státní moc v podstatě neexistovala, byla široce uplatňována svépomoc, která v případě usmrcení jiného nabývala podoby *krevní msty*. Ta byla právem a v zásadě i povinností všech příslušníků rodiny toho, kdo byl usmrcen. Je zřejmé, že takovéto krevní msty často přerůstaly v těžko ukončitelné krveprolívání, kdy proti sobě mohly stanout rody jako takové. Je zajímavé zmínit, že prvky krevní msty existovaly ve společnosti ještě v první polovině 17. století.² K určité změně dochází se vznikem prvních státních útvarů, kdy se staré kmenové zvyklosti pomalu přeměňují do podoby, kterou vyžadovalo feudální uspořádání. U klasických deliktů, jakým byla samozřejmě i vražda či zabití (v této době nijak nerozlišované), tak dochází k posunu ve vnímání, kdy nyní je rozlišováno nejen to, kdo byl pachatelem, škůdcem, ale i kdo byl obětí (ve smyslu šlechtic, nešlechtic, příslušník státní moci). Výrazně soukromý charakter trestního práva přetrvával po dlouhou dobu. Již uvedený fenomén krevní msty, který umožňoval v podstatě celé pospolitosti se účastnit na potrestání pachatele, je již Dekrety Břetislavovými z roku 1039 omezován institutem náhrady škody či vykoupení se z krevní msty nazývané jako *příhlavní peníze* (peníze za hlavu, tedy za zabití jiného; podobný institut – *wergeld* se objevoval v germánských zákonících doby stěhování národů). Je tedy možné pozorovat jistý posun vůči krevní mstě, neboť úmrtí člena rodiny nemusí být nutně řešeno další smrtí, nýbrž je možné se

¹ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přeprac. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 27.

² Tamtéž, s. 146.

vykoupit zaplacením odškodnění. Delikt usmrcení jiného byl převážně chápán jako soukromá záležitost, naprosto v rozporu s garančním charakterem trestněprávních norem moderní doby, které mají za cíl chránit hodnotu života jako takovou. Z tohoto důvodu bylo soudní řízení zahajováno ze soukromé iniciativy.

Krom institutu přihlavních peněz můžeme jako příklad právem regulované a kontrolované krevní msty uvést ordál soudního souboje, „*kdy namísto obou rodů se utkává mezi sebou vrah a jeho žalobce, kterým je vždy nejbližší příbuzný usmrceného (může to být kupř. i žena)*“.³

Od konce 12. století postupně dochází k vývoji a změně soukromého charakteru trestního práva a některé druhy deliktů začínají být nazírány jako narušení veřejného pořádku (pod vlivem církve jde zejména o čin kacírství). Usmrcení (vražda), pokud je spácháno před králem či soudcem se trestá okamžitě bez jakékoli soukromé žaloby, neboť se má za to, že pachatel porušil obecný mír a pořádek. Též se objevuje institut psanců, tedy prchajících zjevných zločinců, které nikdo nesmí ukrýt pod nebezpečím toho, že bude považován za jeho spolupachatele. Postupně se vžíval veřejnoprávní postih vraždy spáchané „úkladně“, zákeřně, ze zálohy či za použití jedu (tyto relikty můžeme spatřovat např. ve francouzském *guet-apens*, viz kapitola osmá či německém *Heimtücke*).

Zhruba od konce 15. století je rozlišováno mezi vraždou – mordem a zabitím, přičemž vražda byla v podstatě nazírána jako úmyslné usmrcení na rozdíl od zabití, kde smrt byla spíše nechtěným, resp. nezamýšleným důsledkem. U vraždy je již rozlišováno několik kategorií v závislosti na způsobu provedení a připravenosti pachatele (vražda označovaná v dnešní terminologii jako prostá a proti ní vražda úkladná) a předmětu trestného činu (usmrcení novorozeněte).

³ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přeprac. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 142 – 143.

2.2 Právní vymezení a postih v novověku a v 19. století

V období feudálního absolutismu platilo v českých zemích v zásadě stavovské právo upravené na poměry absolutisticky řízeného státu. Lze říci, že jedním z hlavních pramenů byl Koldínův zákoník Práva městská království českého. Dalším pramenem bylo např. Obnovené zřízení zemské, které zakotvovalo mnohé skutkové podstaty zejména ve vztahu k panovníkovu majestátu a jeho nedotknutelnosti (na prvním místě zájmu trestního práva tedy byla práva krále).

Roku 1707 byl vydán **Trestní zákoník Josefa I.** (Nové právo útrpné a hrdelní Josefa I. či *Constitutio Criminalis Josephina*), jenž upravoval zejména procesní právo trestní, avšak obsahoval i řadu hmotněprávních ustanovení. Vůči Obnovenému řízení zemskému a Koldínovu zákoníku měl tento Josefský kodex platnost pouze subsidiární. V článku XIX. stanoví *Constitutio Criminalis Josephina* o deliktu vraždy takto: „*Mord neb vražda jest zabití člověka a neprávne o život připravení: tu vražedník bezelstně býti tázán má: jakým způsobem a kdo jest mord provedl? jakým nástrojem neb zbraní kdo jemu v tom nápomocen byl? a co jeho k tomu pohnulo? kam mrtvé tělo zandal, co zabitému vzal, kde? a komu to zač prodal? Pokuta obecné vraždy jest meč*“.⁴

Prvním trestním kodexem, který skutečně nahradil tradici starého českého práva, byl až **Hrdelní řád Marie Theresie** z roku 1768 (*Constitutio Criminalis Theresiana*). Nelze však ani zdaleka říci, že by šlo o nějaký pokrokový předpis, spíše naopak, již v době svého vydání šlo o zastaralý kodex, který byl stále zatížen feudálními přežitky. Úpravu trestných činů proti životu obsahovala *Theresiana* v dílu druhém, článcích 29 až 37. Bylo diferencováno mezi vraždou prostou, vraždou, jež v rozbroji a rvačce mezi mnohými lidmi se spáchá, vraždou otce, dětí, manžela, vraždou novorozeněte, vraždou loupežnou a zrádnou, vraždou sjednanou a konečně vraždou vykonanou otrávením. Jak je tedy patrné, úprava dolůzních homicidií byla v návaznosti na starší českou právní tradici velmi kazuistická. Lze však konstatovat, že již zde bylo rozlišováno mezi z dnešního pohledu vraždou prostou (v různých jejích podobách, které vykazovaly jak menší, tak výrazně vyšší společenskou závažnost), vraždou se znaky premeditativnosti (zrádná či sjednaná vražda) a konečně i usmrcením dítěte matkou.

⁴ ADAMOVIČ, Karolína; SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 189.

Roku 1787 vstupuje v platnost přelomový trestní kodex, který změnil vývoj trestního práva jako takového. Šlo o **Trestní zákoník Josefa II.** (Všeobecný zákoník o zločinech a trestech), který byl silně inspirován osvícenskou filosofií a Beccariovým dílem „O zločinech a trestech“. Velkým přínosem bylo zakotvení zásady *nullum crimen sine lege*, přičemž kodex taxativně vypočítával všechny kriminální delikty a zakazoval jakoukoli hmotněprávní analogii v neprospěch obviněného.

Pokud jde o úmyslná usmrcení, rozeznával zákoník vraždu prostou, zabití v nutné obraně (které nebylo za splnění daných podmínek, zejména určité proporcionality, trestné), vraždu při překročení mezí nutné obrany (v zásadě lze říci, že pojetí tohoto intenzivní excesu se do velké míry podobalo pojetí zakotveného v současném trestním zákoníku). Konečně pak byla rozeznávána vražda loupežná a vražda úkladná, kterou byl vinen ten, kdo: „*přetvárně a ošemetně zbrani neb jedem vraždu provedl, že ze strany zabitého opatrnost a obrana žádná možná nebyla*“.⁵

Od roku 1803 vstupuje pro všechny země Rakouského císařství krom Uher **Zákoník o zločinech a těžkých policejních přestupcích** (Kniha práv nad přečiněními hrdelními a těžkými řádu městského (totiž policie) přestupky). Jednalo se o vynikající právnické dílo, jež bylo stěžejní pro vývoj trestního práva v českých zemích prakticky až do roku 1949. V tomto kodexu byly poprvé prohlášeny návod, pomoc a pokus za trestné, přičemž pouhý úmysl, na rozdíl od některých předchozích feudálních úprav, trestný nebyl.

Dne 27. 5. 1852 vstoupil v platnost **zákon o zločinech, přečinech a přestupcích č. 117/1852 ř. z.**, což byl zmodernizovaný a novelizovaný zákoník z roku 1803. Na rozdíl od něj obsahoval již jen hmotně právní úpravu, odstranil zbytky feudálních přežitků a zavedl tripartici trestněprávních deliktů (zločin, přečin, přestupek). V českých zemích platil v podstatě až do roku 1949, neboť byl v rámci recepční normy v novelizovaném znění k 28. 10. 1918 inkorporován do českého právního řádu. V letech 1924 a 1936 byly vypracovány dva koncepty nového trestního kodexu, avšak ani jeden z nich nebyl pro různé neshody projednáván parlamentem.

⁵ ADAMOVIČ, Karolína; SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, s. 211.

O úmyslných usmrceních stanovoval trestní kodex z roku 1852 v hlavě patnácté.⁶ Je patrné, že § 134 zahrnoval do popisu skutkové podstaty i poměrně obsáhlý popis kauzálního nexu, resp. toho, jaké okolnosti jej nevyklučují. § 135 pak typizuje čtyři druhy vražd, přičemž v porovnání s dnešní úpravou lze vidět, že systematické členění je značně odlišné. Nejdříve jsou vypočteny čtyři druhy vražd, přičemž první je definována způsobem provedení (lze z tohoto hlediska srovnat s § 140 odst. 3 písm. i) tr. zák.), druhá motivem pachatelova jednání (v podstatě jde o shodnou skutkovou podstatu, jakou můžeme nalézt v § 140 odst. 3 písm. j) věta první tr. zák.), třetí pak opět motivem, přičemž čtvrtý typ, vražda prostá je definována negativně na základě absence znaků, které by naplňovaly dříve definované typy. Premeditativní vražda, resp. rys premeditace jakožto rozlišujícího znaku zde *explicite* absentuje, ačkoli je možné tvrdit, že je obsažen v prvních třech typech vražd.

Kodex z roku 1852 též obsahoval privilegovanou skutkovou podstatu usmrcení dítěte matkou.⁷ Od dnešní skutkové podstaty vraždy novorozeného dítěte matkou v § 142 tr. zák. se tato liší zejména nepřítomností prvku „rozrušení způsobeném porodem“ a též časovým ohraničením, které umožňuje jeho aplikaci i na dobu bezprostředně po něm. Přesto se však zdá, že zákonodárce si již v roce 1852 uvědomoval výjimečný stav ženy způsobený porodem, a ačkoli toto výslovně neuvedl v literě zákona, lze mít za to, že rodící žena měla být privilegována právě z tohoto důvodu.

⁶ *O vraždě a zabiti*

§ 134

Vražda

Kdo jedná proti člověku v obmyslu, aby ho usmrtil, takovým způsobem, že z toho nastane smrt jeho nebo jiného člověka, dopustí se zločinu vraždy; i když výsledek tento nastal jen pro osobní povahu toho, jemuž ublíženo, nebo pouze pro nahodilé okolnosti, za nichž byl čin spáchán anebo jen z příčin vedlejších náhodou k tomu přistoupivších, pokud tyto příčiny byly přivoděny činem samým.

§ 135

Druhy vraždy

Druhy vraždy jsou:

- 1. Vražda úkladná, jež se děje jedem nebo jinak potměšilým způsobem.*
- 2. Vražda loupežná, která se páše v obmyslu, převést na sebe cizí věc movitou násilnostmi proti osobě.*
- 3. Vražda zjednaná, k níž někdo byl najat, nebo jiným způsobem od osoby třetí pohnut.*
- 4. Vražda prostá, která nepatří k žádnému zde uvedenému těžkému druhu.*

⁷ § 139

Trest na zavraždění dítěte

Matce, která dítě své při porodu usmrtí, nebo úmyslným opominutím pomoci při porodu potřebné je zahynouti nechá, uložen budiž, vykonána-li vražda na dítěti manželském, těžký žalář doživotní. Bylo-li dítě nemanželské, tresce se to, bylo-li usmrceno, těžkým žalářem od deseti až do dvaceti let, zahynulo-li však dítě opominutím potřebné pomoci, od pěti až do deseti let.

Zabití bylo upraveno v § 140 až 143.⁸ Je patrné, že pojetí tohoto trestného činu se v úpravě z roku 1852 značně lišilo od úpravy dnešní. Hlavní odlišnost je možné spatřovat v odlišné subjektivní stránce, neboť zabití vyžadovalo úmysl nesměřující k usmrcení jiného, nýbrž k jinému zlému působení na něj, na jeho tělo. Lze tedy říci, že takto pojatá skutková podstata se více blíží trestnému činu ublížení na zdraví (eventuálně jeho těžší variantě) *s následkem smrti*. První věta § 143 vykazuje podobnost s trestným činem rvačky podle § 158 odst. 3 tr. zák. a druhá věta pak může naznačovat přítomnost provokace, tak jak jí rozumíme ve smyslu § 141 tr. zák. Pojem „*při nějakém zlém nakládání*“ by mohl být podřazen pod „*předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného*“ dle zmíněného ustanovení.

2.3 Právní vymezení a postih ve 20. století

Dne 1. 8. 1950 vstoupil v účinnost **zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon**, který znamenal naprostou diskontinuitu s právem rakouským, potažmo středoevropským a místo toho se přiklonil k právu sovětskému⁹ a třídnímu principu. Byla zavedena monopartice trestných činů, přičemž k tomu, aby byl konkrétní čin chápán jako trestný, nestačilo již jen pouhé naplnění formálních znaků uvedené v zákoně, ale bylo nutné splnit i požadavek společenské nebezpečnosti, „*tomuto pojetí se na rozdíl od*

⁸ § 140

Zabití

Nevykoná-li se sice čin, jímž člověk o život přijde (§ 134), v tom obmyslu, aby byl usmrcen, ale přece v jiném obmyslu nepřátelském, jest zločin ten zabitím.

§ 141

Trest na loupežné zabití

Byla-li podniknuta loupež a jednalo-li se při tom s člověkem nějakým tak násilně, že z toho nastala jeho smrt (§ 134), mají se všichni, kdo k usmrcení spolupůsobili, potrestati za zabití smrtí.

§ 142

Trest na prosté zabití

V jiných případech potrestati se má zabití těžkým žalářem od pěti až do deseti let; byl-li však pachatel s usmrceným v blízkém příbuzenství anebo byl-li mu jinak zvláště zavázán, těžkým žalářem od deseti do dvaceti let.

§ 143

Zabití při rvačce nebo při zlém nakládání s jednou nebo více osobami

Byl-li někdo usmrcen ve rvačce mezi několika lidmi povstalé, nebo při nějakém zlém nakládání s jednou nebo více osobami, jest každý, kdo ho smrtelně zranil, vinen zabitím. Byla-li však smrt způsobena toliko všemi ranami nebo vším zlým nakládáním dohromady, anebo nedá-li se určit, kdo ho smrtelně poranil, pak sice nikdo není vinen zabitím, ale ovšem vinni jsou všichni, kdo na usmrceného ruku vztáhli, zločinem těžkého poškození na těle (§ 152) a odsouzení mají býti k těžkému žaláři od jednoho roku do pěti let.

⁹ K tomuto D. Císařová uváděla, že vliv sovětského práva byl menší, než se na první pohled mohlo zdát. Jako příklad lze uvést to, že nebyla uzákoněna analogie v neprospěch pachatele, viz KUKLÍK, Jan. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009.

*'buržoazního' formálního pojetí začalo říkat 'materiálně-formální pojetí trestného činu'.*¹⁰ Nebezpečnost pro společnost se též promítala do výměry trestu, přičemž méně nebezpečná jednání byla klasifikována jako přestupky, jejichž postihování bylo upraveno trestním zákonem správním. Systematicky byl trestní zákon rozdělen na obecnou a zvláštní část, přičemž zvláštní část se dělila do deseti hlav, kdy na prvním místě stály trestné činy proti republice, trestné činy hospodářské, trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných a až v hlavě šesté byly upraveny trestné činy proti životu a zdraví. Tato systematika do velké míry reflektovala důraz na ochranu veřejných zájmů republiky, především jejích ideologických aspektů.

Co se týče úmyslných usmrcení, rozlišoval zákon pouze trestný čin vraždy dle § 216 a dále pak vraždu novorozeného dítěte matkou dle § 217 (přičemž zde již byl výslovně uveden privilegující důvod, tedy rozrušení způsobené porodem). Kvalifikovaná skutková podstata vraždy obsahovala tři možnosti: spáchání činu na několika osobách či opětovně, při loupeži nebo způsobem zvlášť surovým a nakonec přítomnost jiných zvlášť přitěžujících skutečností.

Dne 1. 1. 1962 vstoupil v účinnost **zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon**, jenž zůstal v platnosti až do 1. 1. 2010. Zákon byl vystaven na ideologii vítězství socialismu (konstatované v Ústavě z roku 1960) a zdokonalování právního řádu, kdy trestní právo bylo určeno nejdůležitějším odvětvím. Účelem trestního zákona bylo dle § 1 *„chránit společenské a státní zřízení Československé socialistické republiky, socialistické vlastnictví, práva a oprávněné zájmy občanů a vychovávat k řádnému plnění občanských povinností a k zachování pravidel socialistického soužití“*. Důraz byl kladen na ochranný a výchovný aspekt trestu. Systematika zákona zůstala prakticky stejná, trestné činy proti životu a zdraví byly upraveny až v hlavě sedmé.

Zákoník rozlišoval jen jedinou základní skutkovou podstatu trestného činu vraždy: *kdo jiného úmyslně usmrtí...* Kvalifikovaná skutková podstata byla přidána až později jednou z přečetných novelizací. Dále rozeznával zákon i vraždu novorozeného dítěte matkou. Jak již bylo zmíněno, trestní zákon č. 140/1961 Sb. zůstal v platnosti až do 1. 1. 2010, do té doby byl samozřejmě v důsledku politického vývoje mnohokrát novelizován, důvodová zpráva k zákonu č. 40/2009 Sb., trestní zákoník k tomuto uvádí

¹⁰ KUKLÍK, Jan. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009, s. 153.

následující: „*Platný trestní zákon č. 140/1961 Sb. je přes značný počet novelizací ve své koncepci stále poznamenán politickoprávní doktrínou totalitního státu ovládaného komunistickou ideologií založenou na třídním pojetí, jejímž smyslem bylo potlačovat tzv. nepřátelské třídy a tržní pojetí ekonomiky. To bylo vyjádřeno v původním znění § 1 trestního zákona, podle něhož „účelem trestního zákona“ bylo „chránit společenské a státní zřízení Československé socialistické republiky, socialistické vlastnictví, práva a oprávněné zájmy občanů a vychovávat k řádnému plnění občanských povinností a k zachovávání pravidel socialistického soužití“.* Nebo dále: „*V důsledku toho byla narušena celková jednota pojetí trestního zákona jako základní normy trestního práva hmotného, byly narušeny a do značné míry i změněny jednotné či jednotící principy, z nichž by platná právní úprava měla vycházet a které by i důsledně respektovala. V našem stávajícím trestním zákoně se tak prolínají různá pojetí poznamenaná dobou vzniku určitých normativních konstrukcí“.*

Z důvodů již dále neúnosné nesystematičnosti a neustálého vkládání nových ustanovení byly započaty práce na novém trestním kodexu, který pod označením zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník vstoupil 1. 1. 2010 v účinnost a jeho přijetím byla tedy nahrazena zastaralá předchozí úprava.

3. Systematika úmyslných usmrcení v trestním zákoníku

Jak již bylo zmíněno v minulé kapitole, předešlý trestní kodex byl v důsledku četných společenských i politických změn mnohokrát novelizován, důvodová zpráva k současnému trestnímu zákoníku k tomu uvádí následující: „*Hluboké ekonomické, politické a sociální změny, ke kterým došlo po pádu totalitního režimu koncem roku 1989, postupně významně ovlivnily všechny oblasti života společnosti. Nová kodifikace trestního práva hmotného vychází samozřejmě ze současné trestněprávní materie. Současný trestní kodex je výsledkem četných novelizací, mnohdy reagujících především na aktuální potřeby vyvolané dynamikou kriminality, hlubší zásahy do koncepčního pojetí našeho trestního práva byly provedeny jen okrajově. Výsledkem je trestní zákon, který jen obtížně reaguje na měnící se společenskou realitu, nedostatečně zajišťuje*

ochranu svobod a práv jednotlivce a jen v omezené míře přispívá ke stabilitě společnosti“.

Nezbytnost vypracování nové, moderní úpravy byla tedy v zásadě nutná z důvodů neustálého „přilepování“ nekoncepčních novel, které ve svém důsledku narušovaly vnitřní soudržnost trestního práva jako takového. Dynamický a rychlý vývoj po roce 1989 si tyto novely přímo vynucoval.

Velmi výrazně se proklamovaný odklon od předchozí právní úpravy zabarvené ideologickým přístupem socialismu projevuje v systematicke nového trestního zákoníku, zejména v jeho zvláštní části. Jak bylo uvedeno již výše, předchozí úpravy trestního práva poměrně silně upřednostňovaly a kladly velký důraz na trestné činy proti společenskému uspořádání, zájmům státu a vládnoucí socialistické ideologii.

Jednoznačně se lze ztotožnit s pojetím lidského života jako nejdůležitější společenské hodnoty (i s ohledem na mezinárodní smlouvy, kterými je ČR vázána), která jako taková zasluhuje prioritní ochrany, což bylo ostatně naznačeno i v důvodové zprávě. V souladu s tímto je též upraveno systematické rozdělení trestných činů v novém trestním kodexu, jehož zvláštní část je rozdělena do třinácti hlav. Trestné činy proti životu a zdraví jsou nyní obsaženy v hlavě první. Ta je rozdělena na pět dílů, trestné činy proti životu (díl první) jsou systematicky oddělené od trestných činů proti zdraví (díl druhý), díl třetí pak upravuje trestné činy obecně ohrožující život nebo zdraví. Čtvrtý díl se zabývá trestnými činy proti těhotenství ženy a díl pátý činy souvisejícími s neoprávněnou manipulací s lidskými orgány a tkáněmi.

Jde-li o úmyslná usmrcení, obsahuje díl první hlavy první trestné činy vraždy dle § 140 tr. zák., trestný čin zabití dle § 141 tr. zák. a trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou dle § 142 tr. zák. Skutková podstata trestného činu vraždy se vrací k rozdělení na vraždu „prostou“ upravenou v odstavci prvním a na vraždu kvalifikovanou, spáchanou s rozmyslem nebo po předchozím uvážení dle odstavce druhého. Třetí odstavec poté vypočítává případy kvalifikované skutkové podstaty vraždy ve vztahu k oběma předchozím odstavcům (vztah obou skutkových podstat vyjádřených v odstavci jedna a dva a jejich vztah k odstavci tři bude blíže vyložen v kapitole 5). § 141 tr. zák. zakotvil privilegovanou skutkovou podstatu zabití, která se v takovéto podobě objevuje v českém právním řádu vůbec poprvé (rozdíl od úpravy v kodexu z roku 1852 je naznačen v podkapitole 2.2). Jako inspirace k zakotvení tohoto

trestného činu posloužily například úpravy švýcarské, polské či rakouské. V § 142 tr. zák. je pak zakotven již klasický případ privilegovaného usmrcení novorozeného dítěte matkou, který v zásadě v porovnání s předchozí úpravou nedoznal žádných změn.

4. Lidský život

Objektem trestného činu vraždy je nejvýznamnější z hodnot, které jsou chráněné trestním právem, tedy lidský život. Těžištěm této kapitoly je rozebrání dvou stěžejních momentů lidského života.

Předmětem jakéhokoli úmyslného usmrcení může být ve světle shora uvedeného pouze a jedině živý člověk. K tomu, aby mohl být lidský život efektivně chráněn, je nutné definovat jeho dva, z hlediska trestního práva nejdůležitější, aspekty, jimiž je počátek, tedy okamžik narození a konec neboli smrt.

4.1 Narození jako počátek lidského života

Trestní právo chrání lidský život od doby narození, přičemž předmětem útoku trestného činu vraždy může být jen živý člověk, za kterého je považováno dítě, jež přestalo být lidským plodem.¹¹ K tomuto P. Šámal uvádí: „*Plod přechází v živého člověka okamžikem začátku porodu*“.¹² Přičemž tento pohled je dovozován z dikce ustanovení § 142 tr. zák. („...při porodu nebo bezprostředně po něm...“). O vraždu novorozeného dítěte matkou půjde tedy již tehdy, kdy k úmyslnému usmrcení dojde „při porodu“. Tímto ustanovením je matka dítěte privilegována (v porovnání se spácháním vraždy dle § 140 tr. zák.), přičemž je zřejmé, že toto ustanovení je tím spíše závažné i pro ostatní, kteří by při spáchání takového činu byli postihováni podle ustanovení o vraždě.

Určitou komplikací by mohlo být stanovení okamžiku, kdy porod skutečně začíná. Je nepochybné, že porod není jediným momentem, nýbrž se jedná o proces, který určitou dobu trvá a vyvíjí se. V současné právní nauce je převažujícím názorem,

¹¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR, publikované jako č. 26 v Bulletinu NS ČSR 2/1986.

¹² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, s. 1460.

že okamžik začátku porodu lze stanovit jako chvíli, *kdy dítě začne opouštět tělo matky, tzn., že se při porodu objeví hlavička nebo vedoucí část dítěte.*¹³ K tomuto se vyjadřuje i judikatura: „*usmrcení plodu v těle matky nelze považovat za usmrcení člověka, tedy za usmrcení jiného ve smyslu ustanovení zvláštní části trestního zákona, obsahující tento znak, ale za způsobení újmy na zdraví samotné matce, součástí jejíhož těla dosud plod je*“.¹⁴ Nebo dále J. Kučera: „*Předmětem útoku trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou je novorozené dítě, tj. lidský jedinec narozený nebo rozený z matky, od okamžiku, kdy se začne z těla matky fakticky vyčleňovat, tedy od okamžiku, kdy se prořezává hlava nebo vedoucí část dítěte, a to za předpokladu, že se narodí, resp. rodí, živý, a za předpokladu, že dle stávající úrovně medicínského poznání nejde o potrat*“.¹⁵ Shodně s k tomuto vyjadřuje i starší československá judikatura již v roce 1935: „*předmětem zločinu podle § 139 (vraždy novorozeného dítěte matkou, pozn. autora) tr. zák. je dítě, při porodu, tj. od počátku porodu až do jeho ukončení...Stačí, že plod vyšel z těla matčina, a nevyžaduje se, aby dítě bylo od těla matčina již úplně odděleno....z ustanovení § 139 tr. zák. plyne, že předmětem tohoto deliktu je dítě při porodu, to je od počátku porodu (do té doby by šlo o vyhnání plodu)*“.¹⁶

V případě umělého porodu je pak za začátek porodu nutné pokládat zahájení operativního zákroku (tzv. císařského řezu).

Okamžik začátku porodu je shodně uznáván jako hranice přechodu lidského plodu v lidskou bytost většinou právní naukou i praxí.¹⁷ K této otázce se však vyskytují i jiné, menšinové názory. D. Císařová prezentovala názor, že: „*novorozené dítě je takové, které již opustilo porodní cesty, bylo odděleno od matky a nadechlo se*“.¹⁸ K tomuto je ovšem nutné dodat, že přijetím názoru, který tvrdí, že lidský plod přechází

¹³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 477, srov. např. TICHÝ, Lukáš. *Trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou* Trestní právo, 2006, č. 7-8, s. 23-24.

¹⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR, publikované jako č. 10 v Bulletinu NS ČS 2/1987.

¹⁵ KUČERA, Jiří. *Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou*, Trestněprávní revue, 2003, č. 5, s. 142.

¹⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 5.2.1935, sp. zn. Zm I 1178/34, vyhlášené ve sbírce rozhodnutí NS jako – Vážný 5212/1935.

¹⁷ Srov. např. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 477.

¹⁸ CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Iura novit curia. (Několik poznámek k článku dr. Dolenského „momentum partus“)*. Trestní právo, 1998, č. 5, s. 19-20, dále k tomuto diskuse proběhnuvší na poli časopisu Trestní právo v letech 1997-1999, srov. např. DOLENSKÝ, Adolf., *Momentum partus*, Trestní právo, 1998, č. 3, s. 6; MITLÖHNER, Miroslav; REŽŇÁKOVÁ, Martina. *K vymezení objektu trestných činů proti životu*, Trestní právo, 1997, č. 12; UZEL, Radim. *Porod a začátek života*. Trestní právo, 1999, č. 4, s. 12.

v lidského jedince plně chráněného trestním právem až v okamžiku oddělení od matčina těla nebo po prvním nádechu či výdechu, spontánním nebo po kříšení, by nutně došlo k tomu, že usmrcení dítěte matkou v období od začátku porodu do jeho oddělení od těla matky, by bylo beztrestné, neboť z ustanovení § 163 tr. zák. vyplývá beztrestnost těhotné ženy, která sama uměle přeruší své těhotenství.¹⁹ V takovéto situaci by tedy dítě, až do okamžiku oddělení od těla matky bylo považováno jen za lidský plod, jehož usmrcení matkou není trestným činem vraždy, nýbrž jde jen o umělé přerušení těhotenství.

Tyto názory zcela jistě mají svůj význam z hlediska lékařského, nicméně pro potřeby trestněprávní praxe je nutné dodržovat ustanovení platných trestněprávních předpisů, aby nedocházelo k výše nastíněné situaci.

Do začátku porodu je trestněprávní ochrana lidského plodu ve vztahu k trestnému činu vraždy poskytována zprostředkovaně skrze ochranu života těhotné matky. K tomuto např.: „...*neboť lidský plod nelze pokládat za lidského jedince, který požívá přímé ochrany ustanovením o trestném činu vraždy...Při útoku zaměřeném prvotně na život těhotné ženy je ochrana lidského plodu poskytována zprostředkovaně, a to zvýšenou trestností trestného činu vraždy danou znakem spáchání činu „na těhotné ženě“, tj. v podobě kvalifikace podle § 219 odst. 1, odst. 2 písm. d) tr. zák.*“.²⁰ Krom toho je pak lidský plod chráněn trestním právem i dle ustanovení § 159 až § 163 tr. zák. (trestné činy proti těhotenství ženy, jež se soustřeďují především na nedovolené přerušení těhotenství, tak jak vyplývá ze zákona č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství. Objektem těchto trestných činů je zájem na ochraně počínajícího lidského života a na ochraně zdraví matky).²¹

Na tomto místě si dovolím velmi stručný exkurz k pojetí začátku života v německy mluvících zemích a některých zemích anglosaských. Rakouské a německé právo, ve shodě s českou právní naukou, vychází při určení okamžiku začátku života též

¹⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, s. 1460.

²⁰ Rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 31. 8. 2005, sp. zn. 5 To 81/2005, publikovaný ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek jako č. 43/2006.

²¹ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 512.

z principu počátku porodu. Teorií je však tento bod spatřován již od začátku porodních bolestí (v případě přirozeného porodu), u umělého porodu je to pak začátek operativního zákroku (např. císařský řez, tedy v tomto případě se nauka německy mluvících zemí plně shoduje s naukou českou).²² K porodním bolestem jako mezníku začátku lidského života však Z. Kühn podotýká, že se jedná o „zcela neurčitý pojem, neboť nikoli každé bolesti nutně předznamenávají porod, mohou odeznít a prenatální vývoj může určitou, a někdy i dlouhou dobu pokračovat. V takovém případě by se nepřipustně rozšiřovala možnost aplikace ustanovení § 219 až § 224 ještě daleko před vlastní porod“.²³

Pokud jde o anglické common law, mění se lidský plod v živého člověka až v okamžiku, kdy je zcela vypuzen z těla matky a poprvé se nadechne. J. Hořák k tomuto uvádí: „Anglické soudy různým způsobem řešily otázku trestnosti pachatele, který pobodal do břicha těhotnou ženu, jež posléze porodila živé dítě, které však na následky způsobených zranění zemřelo. Podle staršího názoru byl pachatel brán k odpovědnosti za vraždu dítěte (a byl ohrožen trestem smrti), posléze se soudy přikláněly spíše k zabítí jako mírnější formě úmyslného usmrcení“.²⁴ Americké pojetí je pak do značné míry podobné tomu kontinentálnímu.

Je tedy zajímavé srovnat menšinovou pozici některých tuzemských teoretiků a lékařů, tak jak byla nastíněna výše a přístup anglického common law. Oba tyto přístupy považují usmrcení dítěte během porodu, před tím, než plně opustí tělo matky (nebo než dojde k prvnímu nádechu či výdechu), za usmrcení plodu, nikoli za vraždu či zabití. V tomto ohledu jednoznačně souhlasím s převládající českou naukou. Zcela jistě může nastat situace, kdy dítě opustilo tělo matky jen zčásti, avšak dosud se ještě nenadechlo (např. proto, že mu v tom brání pupeční šňůra). Pokud by došlo k úmyslnému usmrcení dítěte v takto předestřené situaci, nemohlo by být aplikováno ustanovení o vraždě, zabití ani vraždě novorozeného dítěte matkou, neboť předmětem útoku by nebyl živý člověk, nýbrž pouze lidský plod, na který skutkové podstaty těchto trestných činů nedopadají. Pak by nejspíše bylo nutné poskytnout plodu ochranu dle ustanovení o trestných činech

²² KÜHN, Zdeněk. *Ochrana lidského plodu v trestním právu*. Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR. Praha, 1998, s. 9-12.

²³ Tamtéž, s. 9-12.

²⁴ HOŘÁK, Jaromír. *Úmyslná usmrcení v právu anglosaských zemí*, In FENYK, Jaroslav. (ed.). *Pocta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ, 2007, s. 37.

proti těhotenství ženy (kde je však výška trestní sazby znatelně nižší, nežli je tomu u úmyslných usmrcení), což je dle mého názoru minimálně velmi problematické.

4.2 Smrt jako konec lidského života

Druhým aspektem lidského života, který je nutné definovat je smrt. Smrtí přestává být člověk chráněn ustanoveními dílu prvního, hlavy první tr. zák., avšak na jeho mrtvé tělo dopadají ustanovení dílu pátého (trestné činy související s nakládáním s lidskými tkáněmi a orgány, lidským embryem a lidským genomem) a dále pak například ustanovení § 359 tr. zák. o hanobení lidských ostatků.

Při vymezení okamžiku smrti nepanují v současné teorii žádné rozpory. Na základě poznatků lékařské vědy je za smrt člověka považována tzv. smrt cerebrální (z lat. *cerebrum* - mozek), což je takový stav organismu, u kterého je obnovení všech životních funkcí již vyloučeno.²⁵ Jde tedy o biologickou smrt mozku, stav, ze kterého je již návrat do života zcela vyloučen (nezvratná ztráta funkce celého mozku, včetně mozkového kmene nahrazuje starší kategorii tzv. smrti klinické).²⁶ Tou se rozumí „*okamžik zástavy srdeční činnosti a dechu. V okamžiku klinické smrti je ještě organismus ve stavu minimálního metabolismu. Protože ještě nedošlo ke smrti centrálního nervového systému, je možná resuscitace – kříšení postižené osoby a její navrácení do života*“.²⁷ Takovýto stav tedy není možné považovat za smrt dle § 140 tr. zák., neboť je zásadně ještě reverzibilní.

Je tedy zřejmé, že definice a vymezení pojmu smrti se mění v čase v závislosti na poznatcích lékařské vědy. Stav organismu, který byl dříve *de lege artis* lékařské vědy smrtí, nelze za současných podmínek za takovýto považovat. Např. ještě v komentáři k trestnímu zákonu č. 86/1950 Sb., byla jako smrt z trestněprávního hlediska uváděna smrt klinická. Je též podstatné zdůraznit, že vymezení okamžiku smrti a metoda jeho zjištění je výlučně věcí lékařské vědy.

²⁵ Zobecňující materiál Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31.10.1985, sp. zn. Tpjf 24/85, publikovaný ve Sb. rozh. tr. č. 16/1986, s. 70.

²⁶ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, s. 1461.

²⁷ KVAPILOVÁ, Helena; DOGOŠI, Michal. *Soudní lékařství pro právníky a policisty*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, s. 73, srov. např. se zobecňujícím materiálem Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16. 6. 1976, sp. zn. Tpjf 30/76, publikovaným ve Sb. rozh. tr. č. 41/1976, s. 211, nebo rozhodnutím Nejvyššího soudu ČSSR sp. zn. 9 Tz 38/64.

Podmínky a způsoby zjištění smrti jsou podrobně upraveny v ustanovení § 10 zákona č. 285/2002 Sb. (transplantační zákon), dle něhož lze odběr tkání a orgánů od zemřelého dárce provést jen jestliže byla zjištěna smrt. Dle tohoto ustanovení se smrt prokazuje zjištěním a) nevratné zástavy krevního oběhu, b) nevratné ztráty funkce celého mozku včetně mozkového kmene v případech, kdy jsou funkce dýchání nebo krevního oběhu udržovány uměle („smrt mozku“). Takto vymezená definice smrti je též plně využitelná i pro účely trestního zákoníku v souvislosti s čl. 39 LZPS, který stanovuje požadavek na určení jednání, které je trestným činem na zákonné úrovni.²⁸

5. Trestný čin vraždy podle § 140 tr. zák.

Trestný čin vraždy stojí na prvním místě hlavy I. nového trestního zákoníku jakožto stěžejní trestný čin zasahující do lidského života. Jedná se o jeden ze dvou případů úmyslného usmrcení jiného, kdy druhým je trestný čin zabití podle § 141 tr. zák., o kterém bude pojednáno podrobněji v následujících kapitolách. § 140 tr. zák. obsahuje tři odstavce, přičemž první dva zakotvují základní a kvalifikovanou skutkovou podstatu (blíže k této otázce v podkapitole 6.2). Odstavec první je koncipován jako klasické úmyslné usmrcení známé v podstatě již od pozdního středověku a teorií je označováno jako „vražda prostá“. Odstavec druhý pak do skutkové podstaty inkorporuje znak premeditace, tedy rozmyslu a předchozího uvážení, přičemž na přítomnost těchto znaků reaguje vyšší trestní sazbou. Odstavec třetí pak taxativně vyjmenovává okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, přičemž jsou zde uvedeny případy a okolnosti vražd, které zákonodárce spatřuje jako zvláště zavrženíhodné a závažné a tudíž pro ně stanovuje nejvyšší trestní sazbu.

Tato kapitola má za cíl vymezit obligatorní znaky skutkové podstaty trestného činu vražd, přičemž kapitola další se bude zabývat diferencováním typů vražd podle odstavce prvního a druhého § 140 tr. zák. Největší pozornost bude zaměřena na vraždu tzv. premeditativní a tedy na výklad pojmů „rozmysl“ a „předchozí uvážení“.

²⁸ Metodický návod k postupu státních zástupců ve věcech trestných činů proti životu a zdraví, s. 13.

5.1 Znaký skutkové podstaty trestného činu vraždy

Čtyři obligatorní znaky skutkové podstaty jakéhokoli trestného činu zahrnují objekt, subjekt, objektivní a subjektivní stránku, přičemž podle tohoto klíče je strukturován i následující výklad.

5.1.1 Objekt

Objektem trestného činu vraždy je lidský život, přičemž jak již bylo uvedeno výše, lidský život se jakožto právní statek dostal s přijetím nového trestního zákoníku do popředí, což je jen podtrženo jeho systematickým umístěním na začátek hlavy I tr. zák.. Z hlediska trestního práva, resp. správného vymezení objektu trestných činů proti životu, jsou nejdůležitější dva aspekty lidského života, jeho počátek a konec, tak jak o tom bylo pojednáno v předchozí kapitole.

Předmětem útoku trestného činu vraždy může být jen živý člověk, a to bez ohledu na to, zda je naprosto zdravý nebo umírající. Útok na mrtvé lidské tělo tak za žádných okolností nelze považovat za dokonaný trestný čin vraždy, nýbrž pouze za jeho pokus (za toho předpokladu, že pachatelova vůle směřovala k usmrcení; blíže k tomuto v podkapitole 8.1.1 zabývající se nezpůsobilým pokusem a přípravou).

5.1.2 Subjekt

Pachatelem trestného činu vraždy dle § 140 tr. zák. může být jakákoli fyzická osoba, což lze jednoznačně dovozovat ze zákonné formulace „*Kdo jiného...*“. Vražda však nemůže být spáchána osobou právnickou, neboť se nenalézá v taxativním výčtu obsaženém v § 7 zákona č. 418/2011 Sb., o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim. V současné době se v poslanecké sněmovně Parlamentu ČR projednává sněmovní tisk č. 304, který má za cíl mimo jiné novelizovat i § 7 TOPO zahrnutím trestného činu vraždy. Mám za to, že tato změna by mohla být přínosná zejména v souvislosti možnou existencí obchodních společností, jejichž alespoň převážná činnost spočívá v tzv. vraždách na zakázku. V tomto smyslu by jistě bylo možné vykládat ustanovení § 8 odst. 1 TOPO „*jejím jménem*“ a „*v rámci její činnosti*“. Za takového předpokladu jsem toho názoru, že je přiléhavé označit právnickou osobu za pachatele vraždy. To zejména z toho důvodu, že spáchaný trestný čin naplňoval důvody existence společnosti a pachatelé - fyzické osoby jednali spíše jakožto vykonavatelé

vůle osoby právnické. Velmi opatrně by tak bylo nutné postupovat v případě, kdy trestný čin vraždy by byl spáchán pouze „v jejím zájmu“ (ve smyslu § 8 TOPO). Jako příklad lze uvažovat o členovi statutárního orgánu, který usmrtí konkurenta společnosti, jejímž jménem jedná, a to z důvodu posílení jejího postavení (přičemž činnost této společnosti je jinak zcela v souladu s právem). Pak by bylo nutné rozvažovat, zda se spíše nejednalo o určitý exces fyzické osoby, a zda má osoba právnická nést za takové jednání trestní odpovědnost.

Naproti tomu trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou podle § 142 tr. zák. může být spáchán toliko matkou tohoto dítěte. Je zde tedy nutnost konkrétního subjektu ve smyslu § 114 tr. zák.

5.1.3 Objektivní stránka

Objektivní stránka trestného činu vraždy je vystavěna na jednání pachatele, jímž je způsobena smrt jiného. Jde tedy o způsobení následku, kterým je smrt. K definici pojmu „usmrcení“ se vyjadřuje judikatura takto: „...rozumí jakákoli forma působení na tělesnou integritu poškozeného, která vede k tomu, že poškozený zemře. Uvedenému zákonnému znaku odpovídá jen takové jednání, které na tělesnou integritu poškozeného působí přímo. Musí jít o jednání, které v těle poškozeného vyvolá změny, jejichž podstatou je zánik životních funkcí lidského organismu“.²⁹

Šámal uvádí, že usmrcením je v zásadě: „u živého člověka jakékoli zbavení jeho života“.³⁰ Způsob tohoto zbavení není rozhodným faktorem a není ani nijak určen. Může se jednat o aktivní působení na tělo poškozeného - je možné si představit řadu možností, kterými jsou například užití střelné či bodné zbraně, toxických látek, dlouhodobé týrání nebo i opakující se aplikace malých dávek jedu. Stejně se tak ale může jednat o nekonání, resp. o opomenutí konání, kdy lze uvést neposkytování stravy dítěti či neaplikování života zachraňujícího léku.

O spáchání trestného činu vraždy opomenutím však lze hovořit jedině za předpokladu naplnění podmínek stanovených v § 112 tr. zák, tedy, že jde o opomenutí takového konání, k němuž byl pachatel povinen dle okolností a svých poměrů. Zákon demonstrativně vypočítává tyto okolnosti, přičemž jde o povinnost podle jiného

²⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 7. 12. 1999, sp. zn. 7 Tz 179/99.

³⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, s. 1462.

právního předpisu, úředního rozhodnutí nebo smlouvy, povinnost založenou v důsledku dobrovolného převzetí povinnosti konat nebo vyplývá-li jeho zvláštní povinnost konat z jeho předchozího ohrožujícího jednání.³¹ Takto tedy bude například lékař, který neposkytne lék nemocnému, v důsledku čehož tento zemře, trestně odpovědný za trestný čin vraždy (bude-li k takovému následku směřovat alespoň jeho eventuální úmysl)³², neboť jeho zvláštní povinnost konat vyplývá přímo ze zákona. Stejným způsobem je odpovědná matka, která neposkytne stravu svému dítěti, jež si ji samo není schopné zajistit a matka je s následkem, alespoň srozuměna.³³ K tomuto je nutné uvést, že je striktně vyžadována povinnost právní a nikoli pouze morální.³⁴ Takto je tedy vymezena zvláštní povinnost konat, jejíž opominutí zakládá odpovědnost za následek, v našem případě tedy za smrt. Naproti tomu je nutné rozlišovat obecnou povinnost konat, která je zakotvena v § 150 tr. zák., jejíž porušení nezakládá odpovědnost za následek, i kdyby ho pachatel chtěl sám úmyslně vyvolat, nýbrž pouze za porušení této povinnosti samotné.

5.1.4 Subjektivní stránka

Trestný čin vraždy je trestným činem úmyslným, což lze jednoznačně dovodit z ustanovení § 13 odst. 2 a § 140 tr. zák., přičemž je nezbytné, aby úmysl pachatele (je nerozhodné, zda přímý nebo eventuální) směřoval k usmrcení jiného, nestačí tedy, směřuje-li jednání pachatele na tělesnou integritu poškozeného v úmyslu mu pouze ublížit na zdraví, avšak v jeho důsledku dojde ke smrti. V takovém případě je nezbytné

³¹ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 15. 2. 2012, sp. zn. 4 Tdo 102/2012, kdy spolupachatelé usmrtili poškozeného tím, že jej zanechali ve sklepě chatky, kterou sami předtím zapálili, v důsledku čehož poškozený zemřel na otravu oxidem uhelnatým.

³² Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 9. 1997, sp. zn. 2 Tzn 72/97, vyhlášené ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 37/1988 – II.

³³ K tomuto lze uvést srovnání s rozhodnutím Nejvyššího soudu ČSR ze dne 15. 10. 1981, sp. zn. 11 To 59/81, vyhlášeném ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 16/1984, které uvádí: „že druh matky dítěte nemá právní povinnost uloženou zákonem pečovat o dítě družky, jejíž opomenutí by mohlo zakládat trestní odpovědnost... Taková odpovědnost by mu mohla vzniknout jen na základě dohody s matkou, a to i konkludentní, popř. na základě jeho předchozího nebezpečného jednání, jehož následky by byl povinen odvrátit nebo jim předejít. Není-li tu takový vztah, nelze činit druhu matky odpovědným za smrt dítěte, která nastala v důsledku opomenutí poskytnout péči a zajistit mu lékařskou pomoc“.

Pokud by bylo postupováno opačně a takováto osoba by byla brána k trestní odpovědnosti za vraždu dítěte, bylo by postupováno v rozporu se zákonem, neboť povinnost konat vyplývá v tomto případě toliko z morálních pravidel, avšak nikoli z právních, srov. s poznámkou 36.

³⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. 5 Tz 2/87, vyhlášený ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 7/1988.

posuzovat jednání pachatele jako nikoli trestný čin vraždy, ale některý z trestných činů obsažených v § 145 a 146 tr. zák. „*Trestné činy vraždy se liší od trestných činů ublížení na zdraví podle § 222 odst. 1, 2 tr. zák. jen formou zavinění. Podobně z hlediska posouzení, zda jde o pokus trestného činu vraždy podle § 8 odst. 1, § 219 tr. zák., nebo o dokonany trestný čin ublížená na zdraví podle § 222 odst. 1, popř. podle 221 odst. 1 tr. zák., je rozhodující subjektivní stránka, totiž k jakému následku směřoval úmysl pachatele. Zavinění pachatele v takových případech je tedy určujícím kritériem pro použití právní kvalifikace...“.³⁵*

Lze konstatovat, že v úmyslu nepřímém je možné spáchat jak trestný čin vraždy, tak i trestný čin zabití a stejně tak vraždu prostou i vraždu s rozmyslem či po předchozím uvážení. Vztahu rozmyslu a předchozího uvážení k zavinění se věnují následující kapitoly, na tomto místě lze předeslat, že tyto nelze se zaviněním či jeho formami nikterak slučovat.

Poněkud zvláštním a mírně problematickým případem se může jevit pachatelova *lhostejnost* k tomu, jaký následek svým jednáním způsobí, k čemuž se vyjadřovala judikatura již v roce 1976: „*Pachatelé násilných trestných činů proti životu a zdraví, jimiž byla jinému způsobena smrt, ve svých výpovědích někdy uvádějí, že jim bylo lhostejné, zda takový následek nastane. Vystala otázka, zda vztah lhostejnosti k následku lze považovat již za srozumění s následkem. Převládají názory, že skutečný vztah lhostejnosti k následku nestačí k naplnění volní složky nepřímého úmyslu. Soudy v takových případech na podkladě výpovědi pachatele zpravidla dovozují jeho „srozumění“ s následkem, a tedy úmysl nepřímý. S touto praxí lze souhlasit, jestliže lhostejnost pachatele k tomu, zda následek nastane či nenastane, vyjadřuje jeho kladné stanovisko k oběma těmto možnostem. Bude však záležet i na tom, jaký způsob útoku pachatel volil. Bude-li pachatel tvrdit, že mu bylo lhostejné, jaký následek způsobí, při tom však jednal tak, že z jeho útoku musela nastat smrt poškozeného, a pachatel si byl této okolnosti vědom, pak je třeba uvažovat o přímém úmyslu bez ohledu na zmíněné tvrzení pachatele“.*³⁶ Náhled judikatury se na tento problém nezměnil ani v odstupu

³⁵ Zobecnující materiál Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 30. 10. 1973, sp. zn. Tpjf 51/72, vyhlášený ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 62/1973.

³⁶ Zobecnující materiál Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16. 6. 1976, sp. zn. Tpjf 30/76, vyhlášený ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 41/1976.

téměř třiceti let, jak lze dovodit například z rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 4. 2003, sp. zn. 11 Tdo 743/2002, v němž soud konstatoval, že vyjadřuje-li pachatelova lhostejnost k následku jeho kladné stanovisko k oběma možnostem, lze dovodit jeho srozumění s takovým následkem, a to zejména s ohledem na zjištění, že pachatel nemohl spoléhat na žádnou konkrétní okolnost, která mohla smrtelnému následku zabránit.

Takto vymezená lhostejnost je označována jako „nepravá“ a jak je patrné z výše zmíněných judikátů, soudy dovozovaly a dovozují srozumění ve smyslu § 15 odst. 2 tr. zák., tedy jde o eventuální úmysl, kdy je aktivní vztah pachatele k následku nezbytnou nutností. Od nepravé lhostejnosti lze rozlišovat i lhostejnost *pravou*, tak, jak to činí V. Hatala, který jí definuje nulitní vůlí (tedy zcela zde absentuje elementární volní složka, základní aspekt úmyslné formy zavinění), která se však nenachází u nepravé lhostejnosti, kdy se u pachatele dovozuje kladné stanovisko k oběma alternativám. Pachateli je zcela jedno, zda se vůbec něco stane, tedy zda vůbec způsobí nějaký následek a pokud ano, tak jaký. Oproti tomu nepravá lhostejnost se projevuje ambivalentním postojem mezi dvěma možnostmi, kdy pachatel je nerozhodný a jemu jedno, která z alternativ bude nakonec realizována.³⁷

Pokud jde o posuzování případů nepravé lhostejnosti, jak již bylo naznačeno, posuzuje se tato jako nepřímý úmysl a je dovozováno pachatelovo srozumění tak, jak jej vykládá doktrína. Šámal k tomuto uvádí příklad pachatele – lupiče, jenž zneškodní poškozeného, přičemž jej sváže a do úst mu vloží roubík. Ze situace je pachatelovi zřejmé, že poškozenému může hrozit udušení, ovšem neučiní k jeho záchraně nic a zanechá jej v zamčeném bytě. V takovémto případě se jedná o úmysl eventuální. Cílem pachatelova jednání není samotné usmrcení poškozeného, nicméně k dosažení jeho primárního cíle (získání majetkového prospěchu) je pachatel *srozuměn* s tím, že případně, *in eventum*, může dojít ke smrti poškozeného. Pachateli musí být zásadně zřejmé, že trestněprávní následek smrti je vzhledem k okolnostem reálně možný.³⁸

³⁷ HATALA, Vojtech. *Motiv a trestný čin*. 2. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2003, s. 153.

³⁸ ŠÁMAL, Pavel. Několik poznámek k úpravě zavinění v rekodifikaci trestního práva hmotného, v: *v: Sborník příspěvků k 10. výročí založení pobočky nakladatelství C. H. Beck v Praze „Ve službách práva“*. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 267.

Jako příklad pravé lhostejnosti lze uvést situaci pachatele myslivce, který střílí do křoví, kde si myslí, že se něco hýbe a je mu zcela lhostejné, jestli je to zvíře nebo člověk. Takovýto případ nelze ve světle shora uvedeného posoudit jako trestný čin vraždy, neboť formou zavinění zde je pouze vědomá nedbalost a tedy jakkoli zde absentuje složka volní, jež podmiňuje zavinění úmyslné.³⁹ Případ je tedy nutno kvalifikovat jako trestný čin usmrcení z nedbalosti dle § 143 tr. zák. V souvislosti s tímto je záhodno poznamenat, že již před přijetím nového trestního zákoníku došlo k posunu v judikatuře, kdy soudy začaly posuzovat některé případy, jež byly dříve posuzovány jako případy nulitní vůle (pravá lhostejnost), jako případy srozumění, resp. smíření, tedy nepřímého úmyslu. Jako příklad lze uvést modifikaci shora zmíněného případu lupiče, jenž sváže poškozeného a do úst mu vloží roubík, přičemž za této situace nehrozí poškozenému bezprostředně smrt udušením ani jiným způsobem. Pachatel pak takto zanechá poškozeného zamčeného v bytě, smířený s tím, že jej tam nikdo nenajde a poškozený tak zemře kvůli nedostatku jídla pití.⁴⁰ Jde tedy o jednání, které je typické pro následek (smrt jiného), neboť takovýto následek z jednání obvykle nastává nebo nastat může a pachatel je s tím smířen, tedy má k následku negativní vztah, avšak přesto jedná výše uvedeným způsobem (spoléhajíc nejvýše na náhodu, že k smrti nedojde).

Trestní zákoník ve svém § 15 odst. 2 přináší výkladové ustanovení pojmu „srozumění“, které rozšiřuje i na „smíření“, což jde ruku v ruce se změnou judikatury tak, jak byla popsána výše. Plně se ztotožňuji s posunem v chápání pojmu pravé lhostejnosti, který byl vnímán pouze prizmatem nulity vůle, jež nedovolovala přičítání zavinění úmyslného. Naproti tomu pojem smíření nyní umožňuje jemněji reagovat na některá jednání pachatelů, jež dříve nemohla být subsumována pod zavinění v úmyslu eventuálním a nyní je tak možné je kvalifikovat jakožto trestný čin vraždy.

³⁹ ŠÁMAL, Pavel. Několik poznámek k úpravě zavinění v rekonstrukci trestního práva hmotného, v: v: Sborník příspěvků k 10. výročí založení pobočky nakladatelství C. H. Beck v Praze „Ve službách práva“. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 268.

⁴⁰ Tamtéž, s. 1269.

6. Diferenciace vražd dle trestního zákoníku

Nový trestní zákoník přináší do českého právního řádu nové systematické rozdělení trestného činu vraždy. Trestní zákon z roku 1961 znal až do roku 1990 pouze jedinou univerzální skutkovou podstatu vraždy vyjádřenou v § 219 (v té době bez odstavců). Až novelizace z 1. 7. 1990 inkorporovala do § 219 i odstavec druhý, v němž zakotvila tehdy šest kvalifikovaných skutkových podstat, jež byly novelami z let 1995 a 2002 rozšiřovány až na konečný počet osm.⁴¹ I přes toto rozšíření nebyla naukou shledávána situace úpravy úmyslných usmrcení jako dostatečná. Bylo zejména poukazováno na to, že v aplikační praxi se vyskytuje velké množství způsobů páčání vražd, od těch extrémně bolestivých a trýznivých po ty, jež mají za cíl ulevit jinému od útrap. Z hlediska motivace pachatele je možné spatřovat pohnutky nízké a zavrženíhodné, ale i pohnutky pochopitelné a částečně i ospravedlnitelné, jako je například příkoří způsobené poškozeným (zde mluvíme o tzv. viktimologickém zavinění). Též formy a intenzita zavinění mají značnou variabilitu, kdy je možné najít vraždy úkladné či tzv. obmyslné, dlouhodobě připravované a plánované, naproti tomu pak stojí vraždy spáchané v náhlém hnutí mysli či zkratkovitým jednáním v afektu.

Všechny tyto důvody vedly k zahrnutí propracovanějšího rozdělení vražd (a úmyslných usmrcení obecně) do nového trestního zákoníku. Ten v § 140 odst. 1 v podstatě plně přejal předchozí úpravu základní skutkové podstaty vraždy, a to s jediným rozdílem, že zvýšil horní hranici trestní sazby o tři roky. Takto vymezená vražda je naukou nazývána jako vražda prostá.

Zcela nově pak zákonodárce v § 140 odst. 2 tr. zák. zakotvil nový dělicí pojem *premeditace* vyjádřený v pojmech *rozmysl* a *předchozí uvážení*. Z hlediska českého práva jde o naprosté novum, se kterým se nauka i praxe stále vypořádává.

V § 140 odst. 3 tr. zák. jsou pak přejaty kvalifikované skutkové podstaty z předchozí úpravy s tím, že byly přidány dvě nové.

⁴¹ Situace před rokem 1990 byla tedy paradoxně taková, že český trestní zákon znal jen jedinou skutkovou podstatu trestného činu vraždy, což bylo v poměrně ostrém kontrastu s úpravou rakouského trestního zákona č. 117/1852 ř. z., který rozeznával několik typů vražd a dále i privilegovanou skutkovou podstatu zabití (blíže k tomuto viz podkapitola 2.2). Lze říci, že tato právní úprava byla poměrně kasuistická, nicméně dokázala mnohem jemněji a účinněji reagovat na nesmírnou škálu jednání, které lze pod trestný čin vraždy subsumovat, což ostatně konstatoval i J. Musil ve svém článku *Český trestní zákon potřebuje diferencovanou skutkovou podstatu úmyslného usmrcení*, Trestní právo 2004, č. 11., s. 10

6.1 Vražda prostá

Vražda prostá podle § 140 odst. 1 tr. zák. je vymezená vůči ostatním úmyslným usmrcením negativně. Jde o takové usmrcení jiného, které bylo spácháno bez rozmyslu či předchozího uvážení a též musí absentovat znaky silného rozrušení, strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí myslí, jež definují trestný čin zabití dle § 141 tr. zák. Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku uvádí k vraždě prosté znak náhlého hnutí myslí. Jde tedy o takové případy úmyslného usmrcení, kdy pachatelovo jednání je charakterizováno jeho spontánností a náhlostí. Může jít (a také nejčastěji půjde) i o jednání v afektu, který však nesmí dosahovat intenzity podle § 141 tr. zák.

Jako příklad vraždy prosté lze uvést následující výňatek z rozhodovací praxe: „...kolem 5. hodiny ranní po předchozí slovní rozepři a fyzickému napadení usmrtil poškozenou J. R. tak, že na posteli v pokoji bytu, kde oba leželi, jí pravou rukou zakryl ústa a současně jí palcem a ukazováčkem zacpal nos, a takto ji silně tiskl tak dlouho, až se přestala bránit, a tímto jednáním jí způsobil smrt udušením“.⁴²

Nebo dále: „...po požití alkoholických nápojů a po vzájemné rozepři v úmyslu usmrtil napadla svého přítele J. B., tak, že mu zasadila jednu bodnou ránu do levé poloviny hrudníku pronikající do dutiny hrudní a jednu bodnou ránu do zadní strany levé paže a způsobil mu tak zranění, které vedlo k zakrvácení dutiny hrudní vlevo a dutiny osrdečnickové a následkem těchto zranění poškozený během převozu do nemocnice zemřel“.⁴³

Jak je patrné z výše uvedených příkladů rozhodovací praxe českých soudů, pro vraždu prostou je zcela charakteristické, že rozhodnutí spáchat trestný čin v zásadě bezprostředně předchází jeho realizaci, resp. počátku útoku na život jiného. Typicky tedy jde o takové situace, které se vyznačují předcházejícím konfliktem mezi pachatelem a poškozeným (po předchozí/vzájemné rozepři). Častým případem je též zkratkovitě jednání, které je zcela neadekvátní reakcí na situaci, jež určitým způsobem

⁴² Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 18. 1. 2013, sp. zn. 53 T 3/2012.

⁴³ Rozhodnutí Krajského soudu v Praze ze dne 27. 5. 2010, sp. zn. 2 T 16/2010.

ohrožuje postavení pachatele.⁴⁴ Takovéto vraždy lze označit za jako tzv. situační, které následují po vyhoceném interpersonálním konfliktu.

6.2 Vražda premeditativní

Vraždou premeditativní označujeme, jak již bylo naznačeno výše, vraždu podle § 140 odst. 2 tr. zák. Pojem „**premeditace**“ pochází z latinského „*praemeditatio*“ – předchozí úvaha, přičemž v souvislosti s českým trestním zákoníkem můžeme říci, že tento pojem je v širším slova smyslu užíván pro oba zákonné znaky obsažené v odstavci druhém, zatímco v užším smyslu je používán jen pro znak předchozího uvážení.

Abychom pochopili význam pojmu premeditace, je nutné se alespoň krátce zabývat jeho historickými kořeny a proměnami. Ve středověkém trestním právu nebyl tento znak obsažen přímo. Lze říci, že byl poměrně úzce svázán s otázkami zavinění a byl spíše směřován se zaviněním úmyslným. Lehce je možné jej spatřovat v některých kasuistických skutkových podstatách, které můžeme najít v 18. a 19. století, jako příklad může posloužit vražda zrádná či vykonaná otrávením (*Constitutio Criminalis Theresiana*) či vražda úkladná, zjednaná nebo loupežná (rakouský trestní zákon č. 117/1852 ř. z). Jako znak oddělující mírněji trestané formy úmyslného usmrcení se poprvé premeditace objevuje v toskánském trestním zákoníku z roku 1786, odkud se dostal do francouzského trestního práva (zejména napoleonský trestní kodex *Code pénal* z roku 1810).⁴⁵ Tento zákoník dělil úmyslná usmrcení na zabití (*meurtre*, čl. 295), což bylo prosté úmyslné usmrcení (srovnatelné s dnešní vraždou prostou dle § 140 odst.

⁴⁴ Srov. s rozhodnutím Krajského soudu v Ostravě ze dne 6. 5. 2010, sp. zn. 30 T 7/2009, kdy pachatelka usmrtila poškozenou poté, co jí ta vyhrožovala, že odhalí její partnerskou nevěru a užívání drog, což se následně chystala realizovat, načež pachatelka zareagovala tím, že vzala kuchyňský nůž, aby poškozenou v jejím snažení zastavila. Ta na toto reagovala aktivní sebeobranou a situace nakonec eskalovala tím, že pachatelka zasadila poškozené 27 bodných a bodnořezných ran v úmyslu jí usmrtit.

Lze tedy konstatovat, že v tomto případě pachatelčin úmysl usmrtit jiného předcházela zcela bezprostředně jeho realizací a tedy nemůže být řeč o rozmyslu či předchozím uvážení, jímž by pachatelka celou situaci zhodnotila a po úvaze pojala rozhodnutí jiného usmrtit. V této situaci lze spíše hovořit o tom, že pachatelka byla k činu stržena vlastní bezradností a strachem z odhalení, kdy čin rozhodně nelze považovat za nikterak promyšlený, když samotný vražedný úmysl byl pojat až po iniciální fázi útoku, která měla za cíl odradit poškozenou.

⁴⁵ Je podstatné zdůraznit, že původní pojetí premeditace bylo značně odlišné od pojetí dnešního, neboť nebylo v zásadě rozlišováno mezi ní a úmyslem. Existovala kategorie *dolus praemeditatus*, tedy v podstatě „úmysl předem uvážený“, který se ovšem prolínal s kategorií zlého úmyslu (*dolus malus*), jenž byl v zásadě znám již od středověku. Znak premeditace byl tedy pevně spjat s pohnutkou a to pohnutkou nízkou, zavrženíhodnou, která zpravidla svědčila o morální zvrácenosti a špatnosti pachatele. Rozlišování mezi premeditací a pohnutkou se poprvé objevuje až při výkladu francouzského trestního kodexu *Code pénal*.

1 tr. zák.) a vraždu (assassinat, čl. 296), což je zabití spáchané s předchozím uvážením nebo „ze zálohy“. *Code pénal* obsahoval rovněž i definici premeditace, která spočívala v: „před činem utvořeném záměru zaútočit na konkrétně určenou osobu nebo na osobu, kterou pachatel potká či nalezne, bez ohledu na to, zda záměr závisel na nějaké okolnosti či podmínce“.⁴⁶ *Nouveau code pénal* z roku 1994 pak též obsahuje definici, i když poněkud stručnější: „před činem zformovaný záměr spáchat určitý delikt“.⁴⁷

V německy mluvících zemích má pojem premeditace poněkud odlišný charakter, než pojetí francouzské, tak, jak bylo nastíněné výše. Ustanovení § 211 říšského trestního zákoníku z roku 1871 stanovuje vraždu jako úmyslné usmrcení „provedené s rozvahou“.⁴⁸ Je tedy patrné, že toto nazírání klade důraz spíše na uvážené jednání, než na předchozí uvážení, které implicitně předpokládá určitý časový odstup od pojetí úmyslu čin spáchat do jeho realizace.

Je tedy patrné, že český zákonodárce se v ustanovení § 140 odst. 2 tr. zák. rozhodl pro užití *kombinace* obou shora naznačených přístupů.

Nyní již lze přistoupit k definici premeditace v trestněprávním smyslu. Je nutné vycházet z volního jednání člověka, o kterém lze mít za to, že se v zásadě rozpadá do dvou fází – rozhodovací a realizační. Pojem premeditace se vztahuje právě k fázi rozhodovací. Každé lidské jednání je podmíněno určitou pohnutkou, motivací, která člověka pobízí k tomu, aby nějakým způsobem navenek projevoval svou vůli – jednal. Ve většině případů nevytváří motivace ojedinělá, nýbrž objevují se pohnutky si konkurující. Právě v takovémto momentu lidský jedinec váží mezi jednotlivými možnostmi, které různým způsobem poměřuje a klade na ně různý důraz (v závislosti na mnoha znacích jeho osobnosti). Je tedy patrné, že jde o myšlenkový proces člověka, kdy jsou zvažovány různé alternativy jednání i následků, které můžou z takovýchto jednání vyvstávat. Hořák definuje premeditaci jako: „*myšlenkovou činnost pachatele,*

⁴⁶ Citováno dle HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 138.

⁴⁷ Citováno dle tamtéž, s. 139.

⁴⁸ Citováno dle tamtéž, s. 139.

*spočívající v hodnocení protichůdných motivací, která předchází a podmiňuje jeho rozhodnutí spáchat trestný čin, popř. i rozhodnutí spáchat jej určitým způsobem“.*⁴⁹

Nutné je též osvětlit, jaký je vztah mezi premeditací v pojetí trestního zákoníku a zaviněním ve formě úmyslu (lhostejno jestli přímého nebo eventuálního). Pojem premeditace (jak v jeho širším, tak i užším smyslu) je v rámci české trestněprávní teorie nutné chápat nikoli jako subtype úmyslu, nýbrž jako *okolnost*, jež k úmyslu přistupuje a činí jej kvalifikovaným. J. Jelínek poskytuje následující definici: „*Jde o kvalifikační okolnosti v případech úmyslného usmrcení charakterizující způsob rozhodování pachatele směřujícího k úmyslnému zavinění*“.⁵⁰ Pro srovnání lze uvést znění ustanovení § 42 písm. a) tr. zák., z něhož jasně vyplývá, že rozmysl a předchozí uvážení nejsou inherentní složkou úmyslu, neboť v tomto případě jakožto obecně přitěžující okolnosti k úmyslu pouze *přistupují* a činí tak konkrétní trestný čin závažnějším. Je tedy možné tvrdit, že se premeditace podílí na tvorbě volní složky úmyslu, nikoli na té intelektuální, neboť pachatel, jedná-li se o formu zavinění úmyslnou, i když jedná bez předchozího uvážení či rozmyslu, zahrnuje vždy do svého vědomí to, že jeho jednání způsobí následek nebo alespoň, že tento může nastat a s tímto je srozuměn. V otázce vztahu úmyslu a premeditace lze tedy konstatovat, že jde o vztah dvou aspektů, jež jsou sice neoddělitelné propojené, ale ve své podstatě odlišné: z úvah pachatele vyvstává jeho úmysl usmrtit jiného.

Na závěr k tomuto problému je možné ještě konstatovat, že premeditace, jak v širším tak užším smyslu, nemusí být nutně spojena jen s úmyslem přímým, jak by se mohlo na první pohled zdát (ačkoli tomu tak ve většině případů bude). K tomuto se vyjadřuje judikatura v rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 10. 7. 2012, sp.zn. 7 To 51/2012: „*Premeditace rovněž nemusí přistupovat toliko k úmyslu přímému, ale jako kvalifikační znak se může objevit i u trestných činů spáchaných v úmyslu nepřímém (eventuálním). Vůle pachatele, která z procesu premeditace vzešla, nemusí být nutně*

⁴⁹ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 141, srov. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, s. 1466.

⁵⁰ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 538, srov. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, s. 1466, nebo dále rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 10. 7. 2012, sp.zn. 7 To 51/2012, které definuje obě složky premeditace jako „*Kvalifikované formy úmyslu, tj. rozmysl a předchozí uvážení jako znaky trestného činu vraždy podle § 140 odst. 2 tr. zákoníku...*“.

„zaměřena na výsledek“ či být provázena jistotou, že pachatel svým jednáním takový výsledek způsobí. Tato vůle může mít v případě vražd jak podobu výslovného chtění či žádání si smrti oběti, tak i formu srozumění s takovým následkem, jenž uvážené jednání pachatele s určitou pravděpodobností přivodí“.⁵¹

Lze však usoudit, že typické „úkladné“ vraždy obsahující znak předchozího uvážení, typické pro svou plánovitost a časový rozestup (podrobněji viz níže), jsou páchany nejčastěji s úmyslem přímým, i když ne nezbytně nutně s obmyslem.

Již výše byla naznačena otázka vztahu odstavce prvního a druhého § 140 tr. zák., tedy zda se jedná o dvě základní skutkové podstaty, nebo jestli je odstavec druhý kvalifikovanou skutkovou podstatou vůči odstavci prvnímu. Na první pohled by se mohlo zdát, že odstavec druhý je skutečně základní skutkovou podstatou. Lze tak usuzovat zejména ze způsobu, jakým ji zákonodárce formuloval, neboť v odstavci druhém jsou opět zopakovány všechny formální znaky skutkové podstaty trestného činu vraždy. Vezmeme-li v potaz obecnou teorii konstrukce skutkových podstat, můžeme konstatovat, že základní skutkové podstaty vždy zahrnují subjektivní a objektivní znaky, jež jsou typické pro obecnou a nejčastější formu daného trestného činu. Kvalifikované skutkové podstaty pak vždy obsahují všechny znaky skutkové podstaty základní, avšak přidávají ještě další znaky či znaky, které obecné formě trestného činu přidávají vyšší společenskou škodlivost. Důležitým momentem tedy je, jaký význam má znak premeditace v odstavci druhém, k tomuto Hořák uvádí: „Můžeme konstatovat, že v ustanovení § 140 odst. 2 se toliko blíže specifikuje subjektivní stránka tr. činu vraždy dle § 140 odst. 1, a že všechny znaky vraždy § 140 odst. 2, kromě kvalifikačních okolností premeditace, jsou obsaženy v základní skutkové podstatě vraždy prosté dle odstavce 1“.⁵²

Lze tedy uzavřít, že i přes zvláštní a netypické užití legislativní techniky (kdy každá základní samostatná skutková podstata by měla začínat slovy „Kdo...“, což ovšem zákonodárce důsledně nedodržuje, srov. s § 345 odst. 1 a 2 tr. zák.), je nutné

⁵¹ Srov. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, s. 1467 nebo s důvodovou zprávou k zák. č. 40/2009 Sb., viz § 138.

⁵² HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 199.

odstavec druhý § 140 tr. zák. považovat za kvalifikovanou skutkovou podstatu.⁵³ Důvodem je zejména to, že na znak premeditace je pohlíženo zejména v souvislosti s jeho vztahem k subjektivní stránce trestného činu, kterou určitým způsobem modifikuje a kvalifikuje, avšak v souhrnu nijak nemění základní povahu skutku.⁵⁴ Je tedy dávana přednost před výkladem, který by znak premeditace chápal jako takový, který významným způsobem mění základní skutkovou podstatu v ohledu jak subjektivní, tak i objektivní stránky, a tedy odstavec druhý by považoval za skutkovou podstatu samostatnou.

6.2.1 Předchozí uvážení

Předchozím uvážením dle § 140 odst. 2 tr. zák. rozumíme premeditaci *stricto sensu*. V rámci této kapitoly se budu zabývat předchozím uvážením na prvním místě, neboť je možné ho vymezit a pochopit snadněji, nežli pojem „rozmysl“, který je méně jednoznačný a obtížněji uchopitelný.

Na pojem předchozího uvážení lze samozřejmě vztáhnout shora uvedenou definici premeditace a lze tedy říci, že se jedná o myšlenkovou činnost pachatele, kdy tento poměřuje různé alternativy svého jednání a tedy má nad ním určitou míru racionální kontroly. Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku k tomuto uvádí: *U předchozího uvážení jde naopak o situaci, kdy pachatel si předem, tj. před spácháním činu, zváží rozhodující okolnosti provedení činu a čin si z hlediska jeho provedení tzv. naplánuje*. Pro ilustraci je tedy možné si představit určitou časovou přímku, kontinuum, na jehož počátku je pohnutka ke spáchání trestného činu, dále pokračuje právě ono zvažování rozhodujících okolností, poměřování důvodů pro a proti zakončené rozhodnutím čin spáchat, na což navazuje plánování provedení a na samotném konci se ocitá smrtící jednání vůči cíli, nebo alespoň jeho pokus (ačkoli z hlediska trestnosti již postačuje samotná fáze přípravy, neboť podle § 140 odst. 4 tr. zák. je stadiem přípravy trestné a pachatel se tak teoreticky ani nemusí dostat k samotné realizaci a stejně bude postihován podle § 20 odst. 1 k § 140 odst. 2 tr. zák.). Lze říci, že právě onen časový odstup od rozhodnutí spáchat trestný čin až k jeho samotné realizaci je klíčový pro

⁵³ Srov. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, s. 1455-1456 nebo JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 533.

⁵⁴ Srov. rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 10. 7. 2012, sp. zn. 7 To 51/2012, které ve své právní větě hovoří o rozmyslu a předchozím uvážením jako o kvalifikovaných formách úmyslu.

předchozí uvážení. Jelínek k tomuto uvádí: „*V případě vraždy spáchané po předchozím uvážení by mělo být patrné stadium přípravy*“.⁵⁵

Pokud jde o předmět předchozího uvážení, již důvodová zpráva k trestnímu zákoníku uvádí, že tento se vztahuje nejen na samotné rozhodnutí spáchat trestný čin (způsob, jakým se formovala vůle k tomuto), nýbrž i k samotnému jeho provedení, „*včetně zvolení místa a doby spáchání, použití zbraně či jiného prostředku vhodného pro usmrcení jiného s cílem, aby došlo k jeho úspěšnému provedení a co největšímu možnému vyloučení úspěšné obrany oběti apod., tedy jinými slovy čin si z hlediska jeho provedení tzv. naplánuje. Na druhé straně však není třeba, aby takový plán byl promyšlen do nejmenších podrobností, ale postačí rámcové vymezení rozhodných skutečností provedení činu představě pachatele, které pak může být při jeho vlastním provedení doplňováno či měněno vzhledem ke konkrétním okolnostem případu a vývoji situace*“.⁵⁶

Lze říci, že vražda po předchozím uvážení je srovnatelná se slovenskou úpravou úkladné vraždy dle § 144 *trestného zákona*, který stanovuje takto: *Kto iného úmyselne usmrtí s vopred uváženou pohnutkou...* Z této formulace je patrný důraz na časový odstup od formování vůle pachatele k samotné realizaci činu.

Na tomto místě si dovoluji uvést ilustrativní příklad z rozhodovací praxe: „*...mu bylo uloženo opustit byt na adrese P., S., zdržet se setkávání, vyhledávání a navazování kontaktů se svojí manželkou poškozenou I. B. a zdržet se vstupu do bytu na adrese P., S. a jeho bezprostředního okolí, přišel do předmětného domu s plánem zde usmrtit poškozenou I. B. doneseným loveckým nožem o celkové délce 222 mm a délkou čepele 112 mm, a proto na schodišti domu mezi 5. a 6. podlažím vyčkával, až poškozená I. B. vyjde z bytu a poté, co tak učinila, k ní v době kolem 11.25 hod. na chodbě před bytem přiskočil, chytil ji za vlasy a se záměrem poškozenou usmrtit tuto opakovaně a silou velké intenzity nejméně pětkrát bodl doneseným nožem do oblasti krku, hrudníku a břicha, kde se nachází životně důležité orgány...přičemž v důsledku vnitřního*

⁵⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 534 nebo HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 194.

⁵⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 12. 2014, sp. zn. 4 Tdo 1573/2014, srov. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, s. 1468.

vykrvácení způsobeného přetětím stěny levé ledvinné tepny v souvislosti s hlubokou bodnou ránu v levém nadbříšku poškozená i přes poskytnutí odborné lékařské péče po převozu do nemocnice zemřela“.⁵⁷

Zde je tedy možné pozorovat takřka modelový příklad „úkladné vraždy“, která se až archetypálně objevuje již od středověku v obraze podlého vraha, jež hnán zlým úmyslem číhá v záloze na svou bezbrannou oběť s obmyslným cílem ji usmrtit. Soud ve výše zmíněném rozsudku konstatoval, že kvalifikace „po předchozím uvážení“ a tedy užití ust. § 140 odst. 2 tr. zák. vyplývá ze samotné povahy trestného činu, když uvedl, že: *„útok obviněného byl ze subjektivního hlediska poškozené naprosto nenadálý a neočekávaný, neboť mu nepředcházela žádná výstraha, pohružka či nějaké vzájemné dohadování. Rozhodně nešlo o jednání, ke kterému by se obviněný rozhodl nějak nahodile či spontánně až po spatření poškozené a z nějakého momentálního popudu. Popsaný sled dílčích aktů celého jednání obviněného bez jakýchkoli důvodných pochybností svědčí o tom, že jednání obviněného bylo důkladně promyšlené a připravené a racionálně sledovalo vytýčený záměr“.*⁵⁸ Z hlediska teoretického vymezení premeditace, resp. jejího užšího významu, je nutné se s tímto rozhodnutím soudu naprosto ztotožnit. Pachatel hnán nejspíše hněvem či nenávisť vůči své manželce pojal úmysl se jí pomstít tím, že ji připraví o život. První stadium premeditace (tvorba vůle) samozřejmě není ze znění shora uvedeného rozhodnutí patrné, nicméně je jisté, že pachatel měl možnost volit z několika alternativ, tedy realizovat svou pomstu usmrcením manželky, uskutečnit ji jiným způsobem, nebo ji neuskutečňovat vůbec. Je zřejmé, že měl dostatečný prostor racionálně zhodnotit dopady těchto různých alternativ a měl tedy vědomou, racionální kontrolu nad tím, co ve výsledku učiní. Druhý aspekt premeditace je již dobře patrný právě v přípravě a realizaci samotného usmrcení. Pachatel si opatřil smrtící nástroj, zvolil vhodné místo i denní dobu tak, aby právě omezil či vyloučil možnost poškozené se bránit nebo útoku uniknout. Zároveň je ovšem patrné, že rafinovanost a propracovanost provedení mohla být mnohem vyšší, což lze usoudit např. z toho, že poškozená zemřela, až po poskytnutí lékařské péče, z čehož vyplývá, že pachatel nebyl schopen vykonat smrtící útok „dokonale“, čemuž by mohlo

⁵⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 12. 2014, sp. zn 4 Tdo 1573/2014.

⁵⁸ Tamtéž.

následovat zahlazovací jednání. Detailní promyšlení a provedení však není u předchozího uvážení nezbytné.⁵⁹

Dalším příkladem může být následující výňatek ze soudního rozhodnutí: „...v prostoru pánských toalet, poté co mezi ním a M. V. došlo v sále uvedené diskotéky k drobnému fyzickému a verbálnímu konfliktu, obžalovaný nejprve s cílem opatřit si jakýkoli nůž opustil prostor diskotéky, sháněl nůž v několika restauracích v M. B., nakonec vzal nůž s čepelí dlouhou 14 cm ve vlastní domácnosti obývané společně s A. Č. v bytě na ulici ... v M. B., s tímto nožem se vrátil na diskotéku „Sahara“ a na pánských toaletách setrval, až tam bude sám s M. V., který tam přišel vykonávat malou potřebu, potom s cílem usmrtit poškozeného V. mu zasadil přineseným nožem do různých částí těla celkem devět ran...“.⁶⁰

Jak je patrné, oproti výše uvedenému příkladu, je v tomto případě časový odstup od pojetí úmyslu k jeho realizaci podstatně menší, když k němu došlo v řádu několika hodin. Přesto je však aplikace pojmu předchozího uvážení nutná, neboť jsou beze zbytku naplňovány všechny jeho znaky (zvážení alternativ, příprava ve formě cílevědomého opatření si vražedného nástroje, výběr místa činu a vyčkávání na něm).⁶¹

6.2.2. Rozmysl

Rozmysl podle § 140 odst. 2 tr. zák. lze označit za premeditaci *largo sensu*. Na rozmysl lze samozřejmě uplatnit shora vymezenou obecnou definici premeditace, jde tedy o určitý myšlenkový proces pachatele. Co jej však odděluje od předchozího uvážení je *intenzita* a *rozsah* racionální kontroly pachatele nad svým jednáním, což vyplývá mimo jiné i z výňatku následujícího rozsudku: „Kvalifikované formy úmyslu, tj. rozmysl a předchozí uvážení jako znaky trestného činu vraždy podle § 140 odst. 2 tr.

⁵⁹ Srov. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, s. 1468: „Na druhé straně není vyžadována nějaká zvláštní rafinovanost, detailní promyšlení celé situace, rozplánování jednotlivých fází útoku ani zvážení všech v úvahu přicházejících okolností, neboť postačí i naplánování v podstatě „primitivní“ v závislosti na rozumové úrovni pachatele, kdy takový pachatel předem zvážil podstatné okolnosti pro provedení činu“.

⁶⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 7. 10. 2014, sp. zn. 6 Tdo 1158/2014.

⁶¹ Tamtéž, „Předchozí uvážení a plánovitost jeho činu spočívala v tom, že se na napadení poškozeného připravil opatřením si nože, pro jehož získání obešel celkem čtyři podniky v blízkosti diskotéky Sahara, jak plyne z výpovědi svědkyň K., V., B. a Š., přičemž ani jedna z nich mu požadovaný nůž, za který nabízel i několika tisícovou částku, neprodala. Na základě toho neváhal odejít do místa svého pobytu, kde si ze své domácnosti jeden z nožů odnesl a na diskotéku Sahara se vrátil zpět s úmyslem poškozeného napadnout“.

*zákoníku, jsou pojmově vedle sebe neslučitelné, protože předchozí uvážení v sobě zahrnuje i to, co je podstatou rozmyslu, a proto nelze v právní větě výroku o vině tyto znaky použít současně“.*⁶²

Jak je tedy patrné, znak rozmyslu je inherentně *obsažen* v předchozím rozvážení, z čehož logicky vyplývá, že pojem rozmyslu musí postrádat některé znaky, které jsou typické pro předchozí uvážení. Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku k rozmyslu uvádí, že *může jít i o velmi krátkou úvahu, při níž jedná uváženě, ale nikoli po předchozím uvážení*. Pomocí gramatického výkladu lze dojít k tomu, že jedním z hlavních rysů, jež oba pojmy odděluje, je časové vymezení („předchozí“). Šámal k tomuto uvádí: *„Jedná-li pachatel s rozmyslem, zvážil zásadní okolnosti svého předpokládaného (zamýšleného) jednání, jak z hledisek svědčího pro úmyslné usmrcení jiného, tak i proti němu, zvolil vhodné prostředky k jeho provedení a zvážil i rozhodné důsledky svého činu, avšak na rozdíl od předchozího uvážení zde chybí vyšší forma rozvahy, zejména ve formě plánování a konkrétnějšího promyšlení činu včetně možných způsobů jeho provedení, tedy tzv. plánování činu, které je charakteristické pro tuto premeditaci v užším slova smyslu“.*⁶³

Lze tedy říci, že rozmysl je tzv. **reflexí** (viz shora uvedené příklady starších německých úprav), která jakožto kvalifikační okolnost provází vznik vůle pachatele stejně jako představu spáchání činu v základních obrysech. Zásadní je časové hledisko, kdy na rozdíl od předchozího uvážení je volba prostředků a postup spáchání činu volen jen s malým časovým odstupem od samotného jednání nebo přímo *bezprostředně* s ním. V souvislosti s tímto je nutné zdůraznit, že přítomnost rozmyslu je zásadní dělicí čarou mezi vraždou prostou dle § 140 odst. 1 a vraždou podle § 140 odst. 2 tr. zák. Jak již bylo uvedeno, vražda prostá dle § 140 odst. 1 tr. zák je vůči vraždě premeditativní vymezena negativně, a to právě *absencí* znaku rozmyslu. Je zřejmé, že vraždě prosté, jakožto úmyslnému trestnému činu též musí předcházet určitá rozumová úvaha (za situace, kdy nejde o nepřičetnost dle ust. § 26 tr. zák.), avšak ta je vůči rozmyslu (reflexi, *zvážení* svého jednání) podstatně méně intenzivní. Hořák k tomuto uvádí, že když pachatel páchá vraždu bez rozmyslu, má za cíl pouhou destrukci svého cíle s tím, že neuvažuje nad tím, jestli je jeho jednání účelné či jaké vůbec může mít dopady.

⁶² Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 10. 7. 2012, sp. zn. 7 To 51/2012.

⁶³ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, s. 1467.

Naproti při páchání vraždy s rozmyslem nazírá pachatel své jednání jako účelné, neboť jej podrobil určité reflexi a zhodnocení. Z hlediska pachatele tak jde spíše o aktivní jednání, než jen o pouhou reakci na určitý konflikt.⁶⁴

Jako příklad spáchání trestného činu vraždy s rozmyslem lze uvést následující ukázkou z judikatury: „...*následně sám vníkl do chatky, kde oba poškozené fyzicky napadl tyčí z bílého kovu ve tvaru T o délce 47 cm údery do hlavy a končetin, až poškozený J. Ď. upadl do bezvědomí a poškozená B. M. utrpěla poranění hlavy. Poškozená se přes zranění, v obavě o svůj život, pokusila utéci, na což obviněný reagoval tak, že ji zasáhl do hlavy kamenem, a když zůstala i nadále mobilní, začal ji pronásledovat. Dostihl ji asi 250 m od chatky, když zakopla a upadla na zem. Udeřil ji cihlou do hlavy a poté ji vyzval, aby si klekla, načež ji kopl pravou nohou do obličeje takovou razancí, až upadla na záda. Ani poté svého útoku nezanechal a poškozené začal skákat po hlavě a po těle. Svůj útok, který si vyžádal určitý časový prostor, vystupňoval nakonec tím, že ji celkem 16x bodl vystřelovacím nožem o délce čepele 11 cm, do hlavy, trupu a končetin“.⁶⁵*

Jak je tedy zřejmé, oproti vraždě po předchozím uvážení, v tomto případě prakticky absentuje naplánování. Pachatelův původní úmysl v tomto případě zřejmě nebyl poškozené usmrtit, nýbrž zaútočit na jejich příbytek, eventuálně je fyzicky napadnout (pokud by tomu bylo naopak, jednalo by se zcela jistě o vraždu po předchozím uvážení, o čemž by svědčila mimo jiné i přípravná fáze včetně opatřování zbraní). Vražedný úmysl byl tedy nejspíše pojat až poté, co poškozený vtrhl do chaty a fyzicky poškozené napadl. K tomuto soud konstatoval, že je nutné vzít v potaz zejména fakt, že pachatel si předem opatřil nástroje (tyč a nůž) a zároveň, že se nespokojil s výsledkem svého dosavadního útoku. Časový odstup, od chvíle, kdy pojal úmysl poškozenou usmrtit k jeho provedení, byl výrazně kratší, nežli tomu bývá u případů předchozího uvážení. Lze říci, že pachatel reflektoval své zamýšlené jednání v poměrně krátké chvíli, a tedy formoval jeho zásadní rysy jaksi „za pochodu“ (na rozdíl od

⁶⁴ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 194-195, srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 6. 2014 sp. zn. 4 Tdo 795/2014: „*Vraždí-li pachatel v náhlém hnutí myslí, směřuje k usmrcení jiného, kdy jde o pouhou agresivní reakci na určitý podnět aniž by pachatel zvažoval, zda jeho jednání je účelné či nikoli. U rozmyslu jde o racionální jednání pachatele směřující k zamýšlenému cíli, které má svůj rozeznatelný účel a smysl a rozmysl tak zahrnuje podstatné prvky úmyslného usmrcení jiného, ale nevyžaduje detailní nebo podrobné uvážení činu, ani prvky jeho naplánování“.*

⁶⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 2. 2013, sp. zn. 3 Tdo 193/2013.

předchozího uvážení, které je činěno s odstupem a do budoucna), nejspíše, když poškozenou pronásledoval a poté, co jí dostihl. Tomu odpovídá i konečný způsob spáchání, neboť pachatel poškozenou doběhl a systematicky na ní útočil, dokud se mu nepodařilo jí usmrtit.

6.3 Vztah afektu a premeditace

Důvodová zpráva stejně jako i aplikační praxe staví premeditaci (ať už rozmysl nebo předchozí uvážení) a afekt (vymezení viz podkapitola 7.2) do navzájem se vylučujícího protikladu. Jak již bylo uvedeno výše, základním znakem odlišujícím vraždu prostou podle § 140 odst. 1 tr. zák. od vraždy premeditativní podle § 140 odst. 2 tr. zák. je znak rozmyslu, resp. jeho absence, což lze dovodit srovnáním obou těchto ustanovení *a contrario*. Ačkoli afekt není definičním znakem skutkové podstaty vraždy prosté (na rozdíl od trestného činu zabití dle ust. § 141 odst. 1 tr. zák.), z výše uvedeného plyne, že vraždy prosté jsou ve své podstatě tzv. afektdelikty (viz kapitola 7.), při nichž však afekt pachatele nesmí dosahovat takové intenzity, aby mohl být označen za kvalifikovaný, tudíž subsumovatelný pod ustanovení o trestném činu zabití. Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku v zásadě popisuje vraždu prostou, jako stav „*kdy pachatel jedná v náhlém hnutí myslí*“ a pak též, že „*spáchání trestného činu s rozmyslem je odlišením od afektu a podobných stavů*“. Hořák k tomuto uvádí: „*Půjde o výšeč tzv. afektdeliktů...které neponesou znaky jisté omluvitelnosti reakce ve smyslu privilegované skutkové podstaty*“.⁶⁶

Z výše uvedeného je tedy patrné, že *souběžná* konkurence premeditace a afektu není možná. Což je ostatně jen logické, když rozmysl je definován jako myšlenkový proces, v rámci něhož pachatel reflektuje své jednání a takto utváří svou vůli, naproti tomu afekt nemůže být nijak s takovouto rozumovou úvahou a procesem spojován, neboť ho lze spíše označit za jeho absenci nebo alespoň určité oslabení. Stojí-li tedy rozmysl proti afektu, je nutné to samé konstatovat i o předchozím uvážení, jehož je rozmysl komponentou.

⁶⁶ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 195, srov. rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 10. 7. 2012, sp. zn. 7 To 51/2012: „*Ohledně druhé námitky odvolatele Vrchní soud v Praze poznamenává, že v žádném případě nešlo o vraždu „prostou“ ve stadiu pokusu, tj. jen o nějakou spontánní, agresivní a nepromyšlenou reakci obžalovaného na emocemi vyhrocený interpersonální konflikt...*“.

Dichotomické vymezení premeditace a afektu však nevyklučuje *postupnou* přítomnost obou těchto znaků, resp. jejich *střídání*. Jde tedy o situaci, kdy pachatel s rozmyslem nebo předem uvážil své jednání (usmrcení poškozeného), avšak v průběhu samotného páchaní vraždy se vlivem okolností dostal do afektu. Nauka se k tomuto problému staví tak, že z hlediska právní kvalifikace nehraje takovýto afekt roli, přičemž Šámal uvádí: „Podle našeho názoru je tu bez významu afekt (např. v důsledku obranné reakce poškozeného či tzv. opojení z krve) v průběhu vlastního provedení činu u pachatele, který si rozmyslel či předem uvážil v shora uvedeném smyslu zavraždění poškozeného, neboť pro kvalifikovanou vraždu podle §140 odst. 2 je rozhodující, že rozmyšlené nebo předem uvážené jednání bylo podstatnou příčinou následku, resp. účinku významného z hlediska trestního práva. Afekt u pachatele, který nastal v průběhu usmrcování poškozeného, nemůže přerušit příčinnou souvislost premeditativního jednání s úmyslným usmrcením poškozeného“.⁶⁷

Je patrné, že zásadní otázkou v této problematice je jednota skutku, tedy jestli objevivší se afekt tuto narušuje a rozděluje jednání na několik skutků. Nauka o jednotě skutku říká, že, aby se stále jednalo o jeden skutek, je nezbytné, aby jednání bylo příčinou následku relevantního dle příslušné skutkové podstaty, a aby pachatel jednal ve formě zavinění, která je vyžadována pro daný skutek. Je tedy otázkou, zda nastupující afekt způsobí, že jednání bude posuzováno jako vícečinný souběh pokusu trestného činu vraždy podle § 140 odst. 2 a dokonání trestného činu podle § 140 odst. 1 tr. zák. (případ, kdy pachatel vražedné jednání buď reflektuje, nebo přímo plánuje a v průběhu samotného aktu u něj nastoupí afekt) nebo jako vícečinný souběh za prohození těchto dvou kvalifikací (pachatel začal jednat v afektu, ovšem ten v průběhu jednání odezněl a pachatel čin dokonat v rozmyslu). Shodně se Šámalem se vyjadřuje i Hořák, který dodává: „Z hlediska naplnění kvalifikačního znaku rozmyslu dle § 140 odst. 2 je tedy, jak se domnívám, dostatečné, vyskytne-li se uvážené jednání kdykoli v průběhu trestného děje v takové formě, aby mělo pro způsobení trestněprávního následku (či bezprostřední hrozby takového následku) kauzální význam“.⁶⁸

⁶⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, s. 1467.

⁶⁸ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 197.

S oběma zmíněnými názory je nutné se plně ztotožnit, neboť v případě opačném by docházelo k privilegování takových pachatelů, kteří vražedné jednání podrobili racionálnímu náhledu, od jeho vykonání přesto neupustili a až v určité části svého útoku propadli afektu. Stejným způsobem by byli privilegováni ti, kteří počali vražedné jednání v afektu, nicméně v průběhu útoku z nich opadl, avšak ani poté, když již měli možnost jej reflektovat, od něj neupustili. K takovému privilegii není žádný důvod, a to již jen s odkazem na zákonodárcův zřejmý úmysl rozlišit závažnost a škodlivost typů vražd právě podle toho, jak moc racionálně pachatel kontroloval své jednání.

Poněkud komplikovanějším případem jsou případy tzv. afektivní připravenosti k činu. Tu lze vymezit jako situaci, kdy pachatel se již delší dobu zaobírá možností řešit svou svízelnou situaci (jde zejména o případy tzv. partnerských vražd) násilným jednáním. Hořák k tomuto uvádí: „*Zahraniční literatura upozorňuje na častý jev určité latentní připravenosti k činu na straně pachatele, kdy se pachatel dlouhodobě zanášá představami o útoku proti budoucí oběti, k němuž pak skutečně dojde až vyhrocením dalších z hádek. Prudký afekt tu sehraje roli spouštěče jednání, které si pachatel již delší dobu promýšlel, k jehož uskutečnění se však dosud neodhodlal*“.⁶⁹ Šámal má ve shodě s Hořákem za to, že takovéto jednání je nutné posuzovat nikoli jako vraždu premeditativní, nýbrž jako vraždu prostou podle § 140 odst. 1 tr. zák., a to z toho důvodu, že předchozí úvahy nevyklíčily v rozhodnutí vykonat smrtící jednání a nejsou tedy pro způsobení následku kauzálně důležité, přičemž je to právě afekt, který jakožto spouštěč agrese zaujímá rozhodující postavení.⁷⁰

Takto vymezené případy je nutné odlišovat od situace, kdy pachatel již zformoval svůj záměr poškozeného usmrtit (lhostejno, jestli s rozmyslem nebo po předchozím uvážení), avšak svůj afektivní výbuch vyvolá cíleně (kupříkladu záměrně vyvolanou hádkou či provokací), aby se zbavil vlastních zábran. Zde je na místě

⁶⁹ HOŘÁK, Jaromír, *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*, s. 76, in: JELÍNEK, Jiří. *O novém trestním zákoníku: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2009, trestněprávní sekce*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2009, 223 s.

⁷⁰ Stejným způsobem je nutno nahlížet na *případy tzv. poslední promluvy*, kdy se pachatel snaží o poslední záchranu svého vztahu se svým partnerem, přičemž v případě nezdaru se zaobírá myšlenkou, že partnerku usmrtí, přičemž se v důsledku rozepře či hádky s ní dostane do afektu a v tom jí usmrtí. V tomto případě nelze bez dalšího tvrdit, že by pachatel bez afektivní reakce skutečně vraždil, neboť jeho rozhodnutí nebylo plně zformováno. V takovémto případě bude zvláště obtížné zkoumat a hodnotit kauzální význam pachatelových formujících se závěrů ke konečnému následku.

srovnání s tzv. opilstvím na kuráž (a tedy situací *actio libera in causa dolosa*). Takovéto jednání musí být kvalifikováno dle § 140 odst. 2 tr. zák.

6.4. Úskalí užití znaku premeditace

Užití pojmu premeditace jakožto dělicího znaku mezi vraždou prostou a přísněji postihovanou skutkovou podstatou není rozhodně bez svých obtíží a komplikací. Kritik a výtek premeditace existuje celá řada, v této části se hodlám zaměřit pouze na ty, které dle vlastního názoru považuji za nejpalcivější a nejzávažnější.

Je nutné vycházet z otázky, proč by vražda premeditativní měla být přísněji postihovaná. Koncepce § 140 odst. 1 a 2 tr. zák. vychází z toho, že vyšší míra racionální kontroly pachatele nad svým činem zakládá vyšší škodlivost. Tento přístup je již ostatně naznačen v důvodové zprávě k trestnímu zákoníku: *„Míra úmyslného způsobení následku však nemusí být u všech vražd stejná, a proto osnova sankcionuje přísněji toho, kdo jiného úmyslně usmrtí s rozmyslem nebo po předchozím uvážení...“*. Hořák se k tomuto vyjadřuje následujícím způsobem: *„Domnívám se že premeditaci nelze z hlediska trestního práva vnímat jako „vnitřní boj“, ale spíše jako určitou vyšší míru racionální kontroly pachatele nad vlastním úmyslným jednáním. Spíše, než o řešení vnitřního dilematu jde dle mého názoru o vyšší jasnost představ subjektu o charakteru a důsledcích trestného činu. Ještě vhodnějším se mi zdá, budeme-li zdůrazňovat nikoli faktický vnitřní zápas protichůdných pohnutek, ale příležitost k němu...“*⁷¹

S tímto názorem je jistě možné se plně ztotožnit, což ostatně činí i česká judikatura při svém vymezení pojmů rozmyslu a předchozího ve vztahu k jednání v afektu, když přistupuje k názoru, že míra racionální kontroly nad jednáním je právě onou zásadní komponentou. Zastávám stejný názor, a to v zásadě ze dvou důvodů. Pro účely trestního práva se jeví hodnocení „vnitřního zápasu“ pohnutek jako krajně nevhodné, a to zejména z hlediska dokazování, kdy jediným zdrojem důkazů by v takovémto případě byla výpověď pachatele. Druhým důvodem je pak fakt, že kdyby se zohledňoval vnitřní souboj pachatelových pohnutek, kolidovalo by toto nutně se závěrem, že pachatel má být právě na základě tohoto trestán přísněji, neboť dle mého přesvědčení právě prostý fakt zápolení ušlechtilých a nízkých pohnutek nemůže být

⁷¹ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 176.

pachateli na škodu, snad i spíše naopak, neboť svědčí o tom, že pachatel nebyl automaticky připraven k vražednému jednání, což se mi jeví jako mnohem nebezpečnější.⁷² Z hlediska dikce a zejména účelu zakotvení znaku premeditace v platném českém právu (tedy zakotvení takové skutkové podstaty, která by byla s to účinněji reagovat na široké spektrum páchaných vražd) je skutečně správné nahlížet na premeditaci tímto způsobem.

V souvislosti s tímto si je nutné položit otázku, zda premeditace opravdu naplňuje svůj účel, tedy rozlišovat mezi jednáními, jež jsou více a méně nebezpečná a vymezovat takto skupiny pachatelů. Jedním ze základních úskalí znaku premeditace je absence jakéhokoli zohlednění pohnutky, jež vedla ke spáchání činu. Motivy ušlechtilé a zavrženíhodné jsou z hlediska skutkové podstaty § 140 odst. 2 tr. zák. stanoveny na roveň. Lze snad namítnout, že ustanovení § 140 odst. 3 obsahující katalog okolností zvláště přitěžujících zahrnuje i několik případů pohnutek (např. v úmyslu získat pro sebe nebo pro jiného majetkový prospěch, snaha zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin, obecně jiná zavrženíhodná pohnutka), což ovšem nic nemění na tom, že § 140 odst. 2 má povahu základního typizujícího rozdělovače, neboť jak již bylo zmíněno, odstavec třetí toliko *přistupuje* buď k odstavci prvému, nebo druhému. V určitých případech je tak možné, že tato úprava může zvýhodnit ty pachatele, kteří mají nízký práh frustrace, jsou explozivní, emocionálně labilní, na základě čehož se snadným způsobem mohou dostat do afektu, kdy v náhlém hnutí myslí vraždí (podle § 140 odst. 1 tr. zák. nutno podotknout). Lze bez dalšího říci, že takovýto druh pachatele je méně společensky nebezpečný, nežli pachatel, který jedná po předchozím uvážení a z pohnutky nízké (např. usmrtí otce, aby po něm mohl dědit, avšak v podstatě nemá nijak agresivně exponovanou osobnost)? V mnoha případech je jistě možné o pachateli, který se úmyslem spáchat vraždu racionálně zabýval tvrdit, že jeho kontrolní mechanismy jsou podstatně vyšší a rozhodnost nižší, než u jedinců, kteří na i zanedbatelný podnět reagují explozivním násilím. Znak premeditace tedy není schopen zohledňovat různou míru

⁷² Situaci lze ilustrovat na příkladu pachatele, který je terčem předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného (jež však nedosahuje intenzity dle § 141 tr. zák.), v jehož důsledku pociťuje touhu jej usmrtit. Pachatel jej neusmrtí ihned, v okamžité reakci, nicméně poté se užírá bezprávím, které mu bylo způsobeno, svádí ve svém nitru boj, jestli je „správnější“ soka usmrtit či ne. Nakonec v něm převáží touha napravit spáchané přikopání, v důsledku čehož se vydá znovu vyhledat poškozeného, načež jej usmrtí. Pokud by pachatel zaútočil na poškozeného okamžitě, svědčilo by to dle mého o jeho naprostém nedostatku sebekontroly a jakýchkoli regulačních a kontrolních mechanismů.

afektibility různých pachatelů, což se mi jeví jako minimálně poněkud problematické v souvislosti s tím, že rozmysl je dělicím znakem mezi vraždou prostou a vraždou kvalifikovanou, přísněji postihovanou.

Hořák k tomuto problému uvádí, že se dá do určité míry překlenout tím, že se na premeditaci bude nahlížet spíše právě jako na racionální kontrolu, než zápas pohnutek (jak bylo vysvětleno výše a jak je tomu v prostředí současné české nauky i praxe). S možností tohoto překlenutí souhlasím jen částečně. Takovému „racionalistickému“ pojetí premeditace, kdy pachatel je trestán za to, že nahlédl zavrženíhodnost svého úmyslu, avšak nezafungovaly u něj přirozené zábrany, nejlépe odpovídá tradiční francouzské pojetí premeditace již shora nastíněné. Český zákonodárce však zvolil netradiční a poněkud zvláštní kombinaci předchozího uvážení a rozmyslu. Rozmysl jakožto reflexe a „krátká úvaha“ pak již vůbec neposkytuje možnost vyrovnání se s popsányými námitkami. Zvláště pak, jestliže rozmysl stojí v dichotomii vůči afektu a jako takový je částečně definován jeho absencí.

Vymezení rozmyslu je dle mého názoru v konkrétním případě velmi problematickou záležitostí. Jako ilustraci lze užít rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 2. 2012, sp. zn. 4 Tdo 102/2012, kdy pachatel byl odsouzen za trestný čin vraždy podle § 140 odst. 1 tr. zák., jehož se dopustil ve spolupachatelství podle § 23 tr. zák. Skutkově byla situace následující: pachatel se spolu s dalšími dvěma obviněnými sešel v úmyslu napadnout bezdomovce přebývajícím v nedaleké chatce, přičemž k tomuto se ozbrojili. Nejprve spolupachatelé zaútočili na chatku a vyzývali poškozené, ať vyjdou ven. Jeden ze dvou poškozených se v reakci na to ze strachu ukryl do sklepa, ze kterého však vlastními silami nebyl schopen vylézt, přičemž druhý poškozený se mu snažil pomoci, čemuž však pachatelé zabránili tím, že jej odtáhli. Následně jeden z pachatelů zapálil spací pytel nacházející se v chatce, která krátce na to začala hořet. Soud k tomuto konstatoval, že pachatelé si byli vědomi toho, že v chatce se stále někdo nachází, avšak nepodnikli žádné kroky k tomu, aby jej zachránili: „...*a na prosby poškozeného a upomínání, že v chatce zůstal poškozený G., nezletilý reagoval v tom smyslu, že čekat nemusí, že ten už se smaží...*“.⁷³ První z poškozených poté zemřel na otravu oxidem uhelnatým.

⁷³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 2. 2013, sp. zn. 4 Tdo 102/2012.

Za takto vymezené situace byl pachatel odsouzen podle § 140 odst. 1 tr. zák. Mám za to, že pachatel mohl dosti dobře být uznán vinným i podle odstavce druhého, tedy, že jiného usmrtil s rozmyslem. Soud neměl pochybnosti o tom, že pachatel si byl vědom přítomnosti poškozeného ve sklepě, což mu ostatně sděloval i druhý poškozený. Dle soudu trvalo jednání pachatelů i několik desítek minut. V tomto konkrétním případě nijak neshledávám, že by pachatel jednal v afektu, v náhlém hnutí mysli. Zdá se naopak zřejmé, že pachatel měl dostatek prostoru k tomu, aby své jednání reflektoval, zvažil pro a proti jeho spáchání, přičemž měl nepochybně možnost v něm ustát či přímo poškozenému pomoci.⁷⁴

Tímto se snažím naznačit, že hranice mezi „náhlým hnutím mysli“ či afektem ve smyslu § 140 odst. 1 tr. zák. a rozmyslem je velmi nezřetelná a obtížně určitelná. Zároveň mám určité pochybnosti o tom, jestli je vhodné, aby takto nejistá kategorie plnila funkci prvku, jež odděluje vraždy prosté od typizovaných závažnějších skutků. Dle mého názoru tedy není v tomto směru judikatura českých soudů ještě zcela ustálená.

Zároveň je nutné upozornit na již zmiňovaný problém toho, že premeditace není schopná jakkoli zohlednit pohnutku pachatele. Ztotožňuji se s názorem Hořáka, podle něž může kategorie premeditace účinně sloužit jako typizující prvek nebezpečnějších druhů vražd, když je užitá v kombinaci se zavrženíhodnou pohnutkou.⁷⁵ Neboť jak již bylo naznačeno výše, samotný fakt vyšší míry racionální kontroly nad činem nemusí nutně znamenat vyšší škodlivost činu a zavrženíhodnost pachatele. Domnívám, že pohnutka tento účel může plnit mnohem lépe.

6.5 Vražda za zvlášť přitěžujících okolností

Ustanovení § 140 odst. 3 tr. zák. obsahuje katalog okolností zvlášť přitěžujících, jež podmiňují použití vyšší trestní sazby (odnětí svobody v rozsahu patnácti až dvaceti

⁷⁴ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 2. 2013, sp. zn. 3 Tdo 193/2013, který je rozebírán již výše v podkapitole 6.2.2. Mám za to, že pachatelovo jednání (pronásledování a následné usmrcení v lese) může být snadno nazíráno podle ust. § 140 odst. 1 tr. zák., kdy pachatel se dostal do afektu ve chvíli, kdy začala poškozená utíkat a „vydrážděn“ tímto útekem a odporem jednal poté v náhlém hnutí mysli. Tento přístup se mi zdá opodstatněný, zvláště ve chvíli, když jde o pachatele sociálně deklasovaného, užívajícího drogy a celkově značně simplexní povahy (jak tomu bylo i v tomto případě). Již samotný fakt pachatelova charakteru může značně znesnadňovat rozlišení přítomnosti rozmyslu.

⁷⁵ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 178.

let nebo trest výjimečný). Z § 17 tr. zák. pak vyplývá, že k těmto okolnostem se přistupuje, i když je pachatel zavinil nedbalostně, resp. měl a mohl o nich vědět. Z dikce návěti § 140 odst. 3 tr. zák. vyplývá, že tento se vztahuje jak na odstavec první, tak i druhý, což ostatně logicky vyplývá již z ustanovení § 17 tr. zák.

Okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby lze v zásadě rozčlenit do čtyř typů: způsobení těžšího následku, ochrana více ohrožených osob, závažný způsob spáchání a zavrženíhodná pohnutka.

a) Na dvou nebo více osobách

Tato okolnost bude uplatněna, pokud pachatel *jedním skutkem*⁷⁶ usmrtí minimálně dvě či více osob, o čemž musí vědět nebo s tím musí být minimálně srozuměn. Pokud by šlo o více skutků, bylo by nutné uplatnit okolnost zvlášť přitěžující podle písm. h) – opětovně. Jako příklad může v tomto případě uvést jednání, kdy pachatel nastraží výbušné zařízení, které následně detonuje, čímž usmrtí nejméně dva poškozené.

b) Na těhotné ženě

Toto ustanovení poskytuje ochranu více ohroženým osobám, jakými těhotné ženy nepochybně jsou. Pokud jde o definování pojmu „těhotná žena“, uvádí k tomuto Komentář k trestnímu zákoníku následující: „*Těhotnou je žena v období od nidace do začátku porodu, neboť těhotenství je stav počínající uhnízděním oplodněného vajíčka v děložní sliznici (nidace) v těle matky až do počátku porodu*“.⁷⁷

O otázce lidského života bylo již pojednáno v podkapitole 4.1, ve světle čehož je zřejmé, že vražda na těhotné ženě nemůže být kvalifikována jako trestný čin vraždy na dvou nebo více osobách dle § 140 odst. 1 (alt. 2), 3 písm. a), písm. b) tr. zák., a to z důvodu, že lidský plod nepoživá přímé ochrany trestního práva, která je mu

⁷⁶ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 12. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1520/2011, nebo zobecňující materiál Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31.10.1985, sp. zn. Tpjf 24/85, vyhlášený ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č.16/1986.

⁷⁷ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, s. 1470.

poskytována nepřímou trestnými činy uvedenými v dílu čtvrtém hlavy I tr. zák. a také právě tímto samotným ustanovením.⁷⁸

Aplikace tohoto ustanovení je nutná samozřejmě i v případě, že pachatel svým jednáním zapříčiní potrat, tedy rozhodný je stav v době počátku jeho útoku a je nerozhodné, že na konci jeho jednání již žena těhotná být nemusí.

Pokud jde o zavinění, postačí nedbalost, kdy pachatel měl a mohl vědět, že žena je těhotná (což bude patrně pro jakéhokoli pachatele, jež se s poškozenou osobně nezná, takřka nemožné ve velmi rané fázi těhotenství, jež se neprojevuje navenek).

c) Na dítěti mladším patnácti let

Při aplikaci tohoto ustanovení je nutné vycházet z ustanovení § 139 tr. zák., z něhož plyne, že ochrana podle tohoto písmene je poskytována osobě jen do dne, který předchází jejím patnáctým narozeninám. V den těchto narozenin již nejde o „dítě mladší patnácti let.“

K naplnění této kvalifikační okolnosti postačí z hlediska zavinění pachatelova nedbalost, kdy vzhledem k okolnostem měl a mohl vědět, že se jedná o dítě mladší patnácti let (jde zejména o fyzické morfologické znaky, způsob mluvy atd.). Vědomost o skutečném věku poškozeného se nevyžaduje.

d) Na úřední osobě při výkonu nebo pro výkon její pravomoci

Pro aplikaci tohoto ustanovení je důležitý obsah § 127 odst. 1 tr. zák., který taxativně vymezuje osoby, které se považují za osoby úřední. Pokud je čin spáchán při výkonu její pravomoci, pachatel nemusí vědět, že osoba je dle výše uvedeného ustanovení osobou úřední, postačí, pokud ze skutkových okolností dokáže usoudit, že tomu tak je. V případě spáchání činu pro výkon její pravomoci je však již vyžadován úmysl přímý, neboť z podstaty ustanovení vyplývá, že motivem pachatelova jednání je cíleně působit proti pravomoci úřední osoby. Tento znak se tedy v tomto případě stává obligatorním znakem subjektivní stránky trestného činu. Samotný následek (smrt) však může být ve smyslu § 17 odst. 1 písm. b) tr. zák. spáchán i v úmyslu nepřímém.

⁷⁸ Srov. rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 31. 8. 2005, sp. zn. 5 To 81/2005, vyhlášené ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 43/2006.

e) Na svědkovi, znalci, tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinností

Tato kvalifikační okolnost se podobá okolnosti předchozí, nicméně pojem souvislosti je zde široký: „*Pojem v souvislosti je pojem širší než pojem pro výkon. Postačí jakákoli, byť vzdálená, souvislost*“.⁷⁹

Povinnost svědka, znalce a tlumočnicka musí být vnímána v souvislosti s ustanovením § 346 a 347 tr. zák., tedy povinností vystupovat zejména v řízení před soudem (jak trestním, tak civilním), státním zástupcem, policejním orgánem atd.

Pokud jde o problematiku vymezení svědka, uvádí k tomu Šámal následující: „*Za svědka ve smyslu §140 odst. 3 písm. e) je třeba považovat nejen osobu, která již byla alespoň předvolána jako svědek a má tedy již procesní postavení svědka, ale i osobu, kterou pachatel úmyslně usmrtil v souvislosti s budoucím výkonem její svědecké povinnosti, neboť za svědka podle uvedeného ustanovení je třeba považovat svědka v materiálním smyslu, tedy osobu, která vnímala skutečnosti, jež mohou být podkladem pro rozhodnutí orgánů činných v trestním řízení či jiných orgánů, a to i mezinárodních soudních orgánů*“.⁸⁰

Je tedy nutné zohlednit, že dle nauky je rozlišováno mezi svědkem ve formálním smyslu (ten, kdo má takovéto procesní postavení) a ve smyslu materiálním (ten, kdo vnímal skutečnosti, jež mohou být podkladem pro rozhodování orgánů činných v trestním řízení), přičemž ustanovení § 140 odst. 3 písmene e) tr. zák. se vztahuje na obě tato pojetí.

Problém tohoto výkladu spočívá v možné konkurenci tohoto ustanovení s ust. § 140 odst. 3 písm. j) tr. zák., kdy se pachatel snaží zakrýt jiný trestný čin. Lze si dobře představit situaci svědka, který ještě nenabyl tohoto procesního postavení, avšak zná skutečnost, která může například vést k odhalení pachatele, jež je s tímto obeznámen a v důsledku toho jej usmrtil v rámci svého zahlazovacího jednání. Dle mého názoru by takovýto případ, vzhledem k rovnosti obou ustanovení ve smyslu závažnosti, měl být posuzován podle písm. j), neboť se domnívám, že z hlediska pachatelovy pohnutky je tato kvalifikace přílehavější, když tento bude vnímat vraždu na svědkovi

⁷⁹ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, s. 1470.

⁸⁰ Tamtéž, s. 1472.

spíše jako eliminaci možnosti vlastního odhalení či dopadení.⁸¹ Z hlediska zavinění se v tomto případě postupuje stejně jako případě předchozím, tedy postačí, když pachatel má povědomost o skutkových okolnostech, ze kterých dokáže vyvodit, že se jedná o svědka, znalce nebo tlumočníka, avšak je nutné, aby úmysl je usmrtit pojal v souvislosti s výkonem jejich funkce (opět tedy půjde o úmysl přímý). Následek může být opět způsoben i jen v úmyslu eventuálním.

f) Na zdravotnickém nebo obdobném pracovníkovi

Při aplikaci tohoto ustanovení je nutné nejprve vyjasnit tři pojmy: *zdravotnický pracovník, povolání směřující k záchraně života a výkon zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřující k záchraně života nebo ochraně zdraví.*

Zdravotnickým pracovníkem se rozumí fyzická osoba, která vykonává zdravotnickou praxi v některém ze zdravotnických oborů, pro něž v souladu se svým vzděláním získala způsobilost k výkonu povolání. Lékařem je pak osoba, jež získala vysokoškolské vzdělání a vykonává lékařskou praxi.

O povolání směřující k záchraně života půjde zejména v případě hasičů, záchranářů, příslušníků horské služby apod.

Podmínkou je, aby k činu došlo při samotném výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání, to značí bezprostředně při poskytování zdravotnické péče či ochraně života, lhostejno zda v terénu nebo v ambulanci či ve zdravotnickém zařízení. „*Pachatelem zde může být jak osoba, u které je prováděn zdravotnický výkon, tak i osoba jiná, např. příbuzný takové osoby, ale i přihlížející nebo kolemjdoucí osoba. Pohnutka pachatele zde není rozhodná, zvýšeně trestný bude proto jak pachatel, který se domnívá, že zdravotnický zákrok není poskytován na potřebné úrovni, tak i pachatel, který s takovým zdravotnickým zákrokem nesouhlasí a chce mu zabránit, apod.*“⁸²

Z hlediska zavinění se nevyžaduje, aby pachatel věděl, že osoba, na kterou útočí má postavení zdravotnického pracovníka, bude postačovat, když vzhledem k okolnostem bude schopen rozpoznat, že jde o takovou osobu. Pokud jde o časové vymezení (při výkonu), postačí úmysl nepřímý (pachatel bude alespoň srozuměn

⁸¹ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 9. 2014, sp. zn. 4 Tdo 1186/2014.

⁸² ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, s. 1473.

s tím, že útočí na takovouto osobu při výkonu jejích povinností, nevyžaduje se, aby tomu tak bylo *pro* jejich výkon). To samé lze tvrdit o způsobení následku.

g) Pro skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etniku, národnost, politické přesvědčení nebo vyznání

Tato zvlášť přitěžující okolnost je promítnutím ochrany ras, národností, náboženského vyznání, politické příslušnosti obsažené na ústavní úrovni v čl. 1 a 3 LZPS.⁸³

Důvodem zakotvení tohoto ustanovení je přesvědčení, že všichni lidé jsou si, bez ohledu na přítomnost či nepřítomnost výše uvedených znaků, rovni v právech a důstojnosti, a tudíž je smrtící útok na jiného *z tohoto důvodu*, považován za zvláště zavrženíhodné jednání resp. pohnutku (myslím si, že toto ustanovení je ve své podstatě ustanovením pojednávajícím o spáchání vraždy z důvodu zvlášť zavrženíhodné pohnutky, které zákonodárce samostatně vyčlenil z důvodu přesnější typizace, přičemž nejde přímo o vztah speciality, neboť kvalifikace podle písm. g) a j) mohou existovat vedle sebe).

Podle důvodové zprávy k trestnímu zákoníku, bylo do tohoto ustanovení zahrnuto i adjektivum *domnělý*, neboť často dochází k útokům motivovaným různými vnějšími znaky jako např. barva pleti, aniž by pachateli byla známa skutečná příslušnost k určité skupině. Je tedy nerozhodné, zda pachatel opravdu věděl, jestli a k jaké skupině poškozený patří, postačuje, že útočil motivován i domnělým přesvědčením o tomto.

Z hlediska zavinění tedy je nutné, aby pachatel utočil na jiného v úmyslu přímém, ovšem ve vztahu k usmrcení postačí úmysl eventuální.

h) Opětovně

Trestný čin vraždy bude spáchán opětovně, když bude spáchán opakovaně, tedy jde o situaci vícečinného souběhu stejnorodého (spáchání v souběhu jednočinném stejnorodém vyžaduje kvalifikaci podle § 140 odst. 3 písm. a) tr. zák.), přičemž se nevyžaduje, aby za takovýto čin byl pachatel již pravomocně odsouzen. Dále sem

⁸³ K definici těchto pojmů viz např. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, s. 1474- 1475.

spadají případy, kdy pachatel byl již za takový čin dříve pravomocně odsouzen či potrestán. Toto ustanovení je třeba aplikovat i v případě, kdy se na pachatele hledí ve smyslu § 105 an. tr. zák. jako by nebyl odsouzen.

Pokud jde o zavinění, postačuje u pachatele nedbalost, tedy, že měl a mohl vědět, že páchá trestný čin opětovně.

i) Zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem

Toto ustanovení dopadá na prvek objektivní stránky trestného činu – jednání, resp. způsob, jakým pachatel poškozeného usmrtí, přičemž obsahuje dva znaky: surovost a trýznivý způsob.

Zvlášť surový způsob je definován judikaturou následujícím způsobem: „*Spáchání trestného činu vraždy zvlášť surovým způsobem se rozumí vražedný útok s extrémně vysokou mírou brutality, která se podstatně vymyká z rámce běžného u většiny trestných činů tohoto druhu. Není však nezbytné, aby tento útok zároveň vyvolával zvýšenou trýzeň poškozeného*“.⁸⁴

K takovému útoku může dojít i v případě, že poškozený byl již na začátku útoku v bezvědomí (neboť na rozdíl od druhého znaku není stěžejním, zda jednání způsobuje poškozenému mimořádnou trýzeň, ale samotný fakt zavrženíhodného způsobu, který svědčí o jisté zvrhlosti pachatele).⁸⁵ Zvlášť surový útok se může vyznačovat použitím většího počtu nástrojů či obecně mechanismů násilí.⁸⁶ Nemusí tomu tak být ovšem vždy, v zásadě je tedy nutné, aby se útok vyznačoval extrémně vysokou intenzitou a patrnou brutalitou.⁸⁷

⁸⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 11. 1991, sp. zn. 7 To 62/91, vyhlášené ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 1/1993.

⁸⁵ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 2. 2015, sp. zn. 3 Tdo 1636/2014.

⁸⁶ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 9. 2014, sp. zn. 4 Tdo 1186/2014, kdy pachatel nejprve poškozenou vyhodil z okna, následně ji škrtil počítačovým kabelem, dupal jí motorkářskou botu na hrudník a krk, přičemž druhý pachatel jí za kombinace těchto technik omotal řemen kolem krku a tímto jí škrtil.

⁸⁷ „*Spácháním trestného činu vraždy zvlášť surovým způsobem se rozumí vražedný útok s extrémně vysokou mírou brutality, která se podstatně vymyká z rámce běžného u většiny trestných činů tohoto druhu. Vražda je sama o sobě čin vyznačující se surovostí. Pro naplnění znaku „zvlášť surovým způsobem“ musí jít o takovou míru surovosti, která se výrazně vymyká z rámce běžného u většiny trestných činů tohoto druhu, kdy rozhodují je zde způsob, jímž byla oběť usmrcena. Typicky to bude takový způsob útoku, který je spojen s ubíjením oběti a nápadnější devastací jejího těla. Pokud je oběť nejprve dvakrát podržnuta a následně jí je zasazeno 31 bodných ran, pak zcela jistě lze o nápadnější devastaci těla hovořit...Soud prvního stupně správně konstatoval, že takový způsob usmrcení oběti vybočuje z míry „běžných“ vražd, zejména situačně podmíněných, kdy pachatel jedná v okamžitém*

Šámal k tomuto uvádí: „*Typicky půjde o takový způsob útoku, který je spojen s ubíjením oběti a nápadnější devastací jejího těla (např. vražda provedená ukopáním nebo rozdupáním hlavy oběti anebo vražda provedená nejprve zasazením většího množství bodných ran a poté škracením oběti, popř. vražedný útok sekýrou, při kterém byla téměř oddělena hlava oběti od těla, přičemž oběti byly zasazovány i další rány do různých částí těla apod.)*“.⁸⁸

O zvlášť surový způsob nejde, pokud je poškozený usmrcen okamžitě bodnutím do srdce, jednou ranou sekery či klacku do hlavy nebo uškracením poté, co je poškozený přiveden do stavu bezvědomí.

Z hlediska zavinění postačí nedbalost, neboť pachatel si nemusí být vědom, že jde o zvlášť surový způsob, postačí, když to vědět měl a mohl (což bude v tomto případě nejspíše každý člověk).

Druhým znakem ust. § 140 odst. 3 písm. i) tr. zák. je *zvlášť trýznivý způsob*. O ten půjde, pokud bude poškozený zakoušet bolesti na hranici snesitelnosti, přičemž se zohledňuje i subjektivní prožívání pachatelova způsobu útoku. Nauka uvádí jako příklady usmrcení vyhladověním či nedostatkem tekutin, pomalé usmrcování různými prostředky a mechanismy apod. Dle judikatury jde i o udušení, když poškozený je svázán a přikryt peřinou na posteli.⁸⁹

Co se týče zavinění, platí to samé, co bylo uvedeno o zvláště surovém způsobu.

Rozhodným pro tuto kvalifikaci (oba znaky) je způsob, jaký způsobem byl poškozený usmrcen. Mutilace a jiné surové nakládání s již mrtvým tělem nelze tedy pod toto ustanovení podřadit. Též je možné podotknout, že oba znaky se mohou vyskytovat individuálně i vedle sebe.

j) V úmyslu získat majetkový prospěch, zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo z jiné zavrženíhodné pohnutky

Toto ustanovení se v podstatě rozpadá do tří znaků. V úmyslu získat pro sebe nebo jiného majetkový prospěch, zakrýt nebo usnadnit jiný trestný čin nebo spáchání

nápadu pod tlakem aktuální situace. Jinak, než jako brutální, nelze čin obviněného popsat“. Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 2. 2015, sp. zn. 3 Tdo 1636/2014, srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 8. 20123, sp. zn. Tdo 964/2012.

⁸⁸ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, s. 1477.

⁸⁹ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 22. 4. 1994, sp. zn. 7 To 59/1994, vyhlášené ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 42/1994-I.

činu z jiné zavrženíhodné pohnutky. Z dikce ustanovení (z jiné zavrženíhodné pohnutky) vyplývá, že zákonodárce považuje dva první znaky za typy zavrženíhodné pohnutky, ale rozhodl se je přímo uvést, aby lépe typizoval jednotlivé druhy vražd.

O první znak půjde ve chvíli, kdy pachatel na poškozeného útočí v úmyslu získat pro sebe či jiného jakýkoli majetkový prospěch.⁹⁰ Pro naplnění tohoto ustanovení tedy není vyžadováno, aby k získání tohoto prospěchu skutečně došlo, stejně tak je nerozhodné, o jak velký prospěch se jedná, neboť se má zato, že takováto pohnutka svědčí o bezohledném postoji pachatele k lidskému životu.⁹¹ Pod tento znak spadají též tzv. vraždy na objednávku, kdy pachatel vraždy je motivován právě ziskem majetkového prospěchu (odměny).⁹²

O druhý znak se jedná, jestliže se pachatel jiného trestného činu (zejména se bude jednat o trestný čin loupeže a znásilnění) rozhodne osobu, na kterou zaútočil usmrtit, aby ji eliminoval jakožto svědka a tím znemožnil odhalení své trestné činnosti.⁹³ Jak již bylo naznačeno, mohou vyvstat jisté pochybnosti, zda kvalifikovat zahlazovací jednání v podobě odstraňování svědků podle § 140 odst. 3 písm. e) nebo j) tr. zák. (v případě svědka v materiálním smyslu). Dle dostupné judikatury se domnívám, že podle písm. j) je postupováno v případech, kdy pachatel jedná jednak ve velmi malém časovém odstupu po spáchání trestného činu, který se snaží zakrýt a zároveň jaksi *in continuo* k jeho spáchání. K tomuto je ovšem nutné konstatovat, že judikatura není v této věci zcela důsledná, lze uvést příklad již dříve zmíněného judikátu Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 9. 2014, sp. zn. 4 Tdo 1186/2014, který jde proti tomuto názoru. Nelze ovšem vyloučit, že se jedná o posun v judikatuře.

O usnadnění jiného trestného činu půjde v případě, „*jestliže k zavraždění dojde v rámci přípravy, pokusu nebo již v rámci vlastního páčání jiného trestného činu*

⁹⁰ Jednočinný souběh vraždy a loupeže je vyloučený, srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 5. 1991, sp. zn. 3 To 19/91, vyhlášený ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 27/1992.

⁹¹ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 8. 2012, sp. zn. 5 Tdo 811/2012, srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 2. 2015, sp. zn. 3 Tdo 1636/2014.

⁹² Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 11. 2009, sp. zn. 3 Tdo 692/2009.

⁹³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 6. 2007, sp. zn. 8 Tdo 624/2007: „*Trestný čin vraždy je spáchán „v úmyslu zakrýt jiný trestný čin“ ve smyslu § 219 odst. 2 písm. h) tr. zák. nejen tehdy, jestliže se pachatel jiného trestného činu rozhodne po dokonání tohoto trestného činu usmrtit poškozenou osobu v úmyslu odstranit ji jako svědka svého trestného činu se záměrem zakrýt jeho spáchání tak, aby tento skutek vykazující znaky trestného činu vůbec nebyl zjištěn (nevyšel najevo), ale i tehdy, sleduje-li pachatel záměr znemožnit odhalení a identifikaci své osoby jako pachatele jiného trestného činu. Usmrcení „v úmyslu zakrýt jiný trestný čin“ se tak lze dopustit nejen vůči poškozenému tímto jiným trestným činem, ale i vůči jeho zcela náhodnému svědkovi“.*

buď ke zlepšení podmínek k spáchání takového činu (např. usmrcení jiného k získání jeho střelných zbraní, které mají být použity k spáchání ozbrojené loupeže), nebo k odstranění překážek bránících v jeho dokonání nebo dokončení (např. usmrcení strážného, který stráží banku, v které má být odcizena bankovní hotovost“.⁹⁴

Za jinou zavrženíhodnou pohnutku je považován motiv, který „svědčíci zpravidla o morální zvrhlosti, bezcitnosti, bezohledném sobectví a naprosté neúctě k lidskému životu“.⁹⁵ Půjde například o pomstychtivost, ale již ne o pohnutky, jež jsou založeny na běžných a normálních lidských citech, jako je tomu kupříkladu u žárlivosti a dalších podobných emocí, které vyplývají z interpersonálních vztahů.⁹⁶ K tomuto je třeba dodat, že pokud má motiv kořeny v psychické poruše či deviantním založení pachatele (např. různé druhy sexuálních úchylek jako je pedofilie, sadismus, tušérství apod.) nelze v tomto zavrženíhodnou pohnutku spatřovat. To je nutné odlišit od situace, kdy pachatel je jedinec v sexuální oblasti normální, avšak v důsledku své nevázanosti či zvrhlosti se dopustí např. sexuálně motivované vraždy s prvky sadismu.

Pokud jde o zavinění, je zde opět nutnost přímého úmyslu k získání majetkového prospěchu, zakrytí nebo usnadnění jiného trestného činu či spáchání z jiné zavrženíhodné pohnutky. Vůči samotnému následku smrti postačí úmysl eventuální.

7. Trestný čin zabití podle § 141 tr. zák.

Trestní zákoník z roku 2009 zakotvuje novou privilegovanou skutkovou podstatu vůči trestnému činu vraždy, již je dle § 141 tr. zák. trestný čin zabití. Tímto způsobem tedy dochází k nové typizaci určitého druhu dolůzních homicidií, které jsou vůči klasické vraždě vymezovány znakem jisté omluvitelnosti či pochopitelnosti a tudíž i menší společenské škodlivosti, což se projevuje podstatně mírnější trestní sazbou

⁹⁴ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, s. 1478.

⁹⁵ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 541.

⁹⁶ Srov. zobecnující materiál Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16.6.1976, sp. zn. Tpjf 30/76, publikovaný ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 41/1976 nebo rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 8. 20123, sp. zn. Tdo 964/2012.

trestu odnětí svobody, která je v tomto případě tři až osm let. Důvodová zpráva k novému trestnímu zákoníku uvádí: „*Dosavadní řešení v platném trestním zákoně vždy neodráží míru nebezpečnosti pachatele či morální zavrženíhodnosti jeho jednání, ale blíží se odpovědnosti za výsledek, tzn. za smrt člověka*“. Jak vyplývá z důvodové zprávy, zákonodárce se inspiroval zejména úpravou polskou, rakouskou a švýcarskou.

Ustanovení § 141 tr. zák. je rozděleno do dvou odstavců, kdy první vymezuje znaky skutkové podstaty a druhý pak uvádí výčet okolností zvlášť přitěžujících, mezi které patří spáchání činu na dvou nebo více osobách, na těhotné ženě, nebo na dítěti mladším patnácti let. Pokud jde o výklad těchto okolností podmiňující použití vyšší trestní sazby (trest odnětí svobody v rozsahu pět až patnáct let), odkazují na svůj výklad v podkapitole 6.5.

7.1 Znaky skutkové podstaty trestného činu zabití

Stejně jako u trestného činu vraždy je nejprve nutné vymezit všechny čtyři obligatorní znaky skutkové podstaty trestného činu zabití, díky čemuž budeme moci rozeznat shodné a rozdílné znaky obou těchto trestných činů.

7.1.1 Objekt

Objektem trestného činu zabití je lidský život (pokud jde o jeho vymezení, odkazují na kapitolu 4 a následující podkapitoly). Stejně jako u trestného činu vraždy, předmětem útoku může být jen a pouze živý člověk a tedy útok na mrtvolu bude třeba opět posuzovat jako nezpůsobilý pokus trestného činu zabití (směřoval-li k usmrcení pachatelův úmysl).

7.1.2 Subjekt

Subjektem trestného činu zabití může být pouze fyzická osoba, stejně jako je tomu u trestného činu vraždy (*a contrario* § 7 zák. 418/2011 Sb. o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim). Na rozdíl od vraždy je zde ovšem u subjektu vyžadována přítomnost kvalifikační okolnosti silného rozrušení nebo předchozího zavrženíhodného jednání. Trestného činu zabití se tak může dopustit jen ten, u koho se v době páchaní alespoň jedna z těchto okolností vyskytuje. Může vyvstat otázka, jak se tomu má s účastníky v širším slova smyslu. Z dikce ust. § 141 odst. 1 tr. zák. jasně

vyplývá, že zmíněné kvalifikační okolnosti musí svědčit každému jednotlivému pachateli i účastníku zvlášť. „Podobně okolnosti odůvodňující u úmyslného usmrcení jiného aplikaci ustanovení § 141 odst. (zabití) jsou osobní povahy a nemůže se jich dovolávat účastník, který sám za takových okolností nejednal. U spolupachatelů musejí být posuzovány u každého zvlášť“.⁹⁷

7.1.3 Objektivní stránka

Objektivní stránka trestného činu zabití předpokládá jednání pachatele, jehož následkem je usmrcení jiného. Jak již bylo zmíněno, na rozdíl od trestného činu vraždy je zde však vyžadováno, aby subjekt jednal za naplnění zvláštních privilegujících okolností silného rozrušení anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného. Blíže k těmto pojmům v podkapitole 7.2.1 a 7.2.2.

7.1.4 Subjektivní stránka

Ke spáchání trestného činu zabití je třeba úmyslného zavinění, přičemž se může jednat o úmysl přímý i eventuální. Lze říci, že obě privilegující okolnosti jsou založeny na pohnutce pachatele, tudíž by se s odkazem na okolnosti zvlášť přitěžující u trestného činu vraždy mohlo zdát, že je vyžadován úmysl přímý. Tak tomu ovšem není, neboť pachatelova pohnutka zde není samotným cílem jednání (jako např. u ust. § 140 odst. 3 písm. g) tr. zák.), ale pouze okolností, která jednání doprovází a určitým způsobem kvalifikuje.

7.2 Trestný čin zabití

Trestný čin zabití podle § 141 tr. zák. je privilegovaným deliktem vůči trestnému činu vraždy dle § 140 tr. zák. V předchozích kapitolách byla kvalifikovaná skutková podstata vraždy vymezena jako vražda premeditativní dle ust. § 140 odst. 2 tr. zák., přičemž toto ustanovení obsahuje znaky, jejichž přítomnost činí spáchání skutku závažnějším a tudíž i přísněji trestným. Privilegovaná skutková podstata zabití je v tomto ohledu opakem vraždy kvalifikované (dle § 140 odst. 2 a 3 tr. zák.), neboť v tomto případě jsou obsaženy znaky, jejichž přítomnost činí skutek méně závažným (o

⁹⁷ JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 538.

v zásadě stejnou věc se jedná u trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou podle § 142 tr. zák.), což je reflektováno i markantně nižší trestní sazbou.

Úprava úmyslných usmrcení v trestním zákoně z roku 1961 takovéto rozlišení neznala, a jedná se tedy v českém právu o novum. Trestní zákon postihoval všechna úmyslná usmrcení jako trestný čin vraždy podle § 219 (přičemž okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby byly zakotveny až novelou v roce 1990). Absence jakékoli konkrétnější typizace dolózního homicidia byla v českém prostředí častokrát kritizována a to i vzhledem k tomu, že v některých ostatních zemích sovětského bloku byla úprava privilegovaného afektdeliktu zakotvena. V roce 1972 bylo legislativní sekci ministerstva spravedlnosti doporučováno připravení návrhu zejména podle rumunského a sovětského příkladu.⁹⁸ V roce 1980 se k tomu vyjadřoval i Zapletal: „*Svou malou diferencovaností patří platná československá právní úprava úmyslných usmrcení mezi úpravy ojedinělé. Nutno souhlasit s názorem, že československý trestní zákon zde vybočuje ze své celkové koncepce a systematiky, neboť na rozdíl od většiny trestných činů, mnohdy i menší závažnosti, nenaznačuje ani povšechně, kdy je nebezpečnost vraždy zvýšena nebo snížena*“.⁹⁹ Přesto však v následujících letech nedošlo k žádnému legislativnímu návrhu na zavedení privilegované skutkové podstaty zabití, odborná literatura se tímto nedostatkem zabývala spíše sporadicky.¹⁰⁰ Ani neschválená osnova nového trestního zákoníku z let 2004 až 2006 neobsahovala explicitní řešení odlišení afektdeliktů, avšak důvodová zpráva již informovala, že spáchání vraždy s rozmyslem je odlišením od afektu (tak, jak je tomu v zásadě dle současné právní úpravy).

Jinak tomu již bylo u vládního návrhu na vydání trestního zákoníku z roku 2008, jež byl s úpravami schválen jako zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník. V původní podobě zněl § 141 tr. zák. upravující zabití (jakožto úmyslný skutek, nedbalostní homicidium bylo zakotveno v § 143 pod označením usmrcení z nedbalosti) takto: „*Kdo jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení, strachu, úleku nebo zmatku anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, bude potrestán trestem odnětí svobody na tři léta až osm let*“.

⁹⁸ EYSSELT, Eduard. *K trestnému činu vraždy*. Socialistická zákonnost, 1974, č. 6, s. 324.

⁹⁹ ZAPLETAL, Josef. *Úmyslná usmrcení: (kriminologická a trestněprávní studie)*. Praha: Generální prokuratura ČSSR, 198, s. 71-72.

¹⁰⁰ MUSIL, Jiří. *Český trestní zákon potřebuje diferencovanou skutkovou podstatu úmyslného usmrcení*, Trestní právo 2004, č. 10, s. 10-14.

Této formulaci byla vytýkána především absence znaku pochopitelnosti či ospravedlnitelnosti a též příliš nízká trestní sazba. Ještě před nabytím účinnosti trestního zákoníku tak byla přijata novela č. 306/2009 Sb., která upravila znění § 141 odst. 1 tr. zák. do dnešní podoby: „*Kdo jiného úmyslně usmrtí v silném rozrušení ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli anebo v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného, bude potrestán odnětím svobody na tři léta až deset let*“.

Už ze své podstaty není ani takto vymezená skutková podstata prostá nejasností, neboť je postavena na znacích a pojmech, které jsou dvojznačné a ne zcela jasné. Prvním problémem, s nímž je nutné se vypořádat již na tomto místě je otázka, jaký je vztah mezi dvěma privilegujícími znaky obsaženými v ustanovení § 141 odst. 1 tr. zák., tedy mezi silným rozrušením a předchozím zavrženíhodným jednáním poškozeného. Jsem za jedno s názorem Hořáka, který tvrdí, že oba znaky se mohou vyskytovat individuálně i vedle sebe.¹⁰¹ Stejným způsobem řeší tuto otázku i judikatura.¹⁰² V následujících dvou podkapitolách se tedy budeme zabývat výkladem těchto dvou stěžejních pojmů odděleně.

7.2.1 Silné rozrušení pachatele

První privilegující znak v § 141 odst. 1 tr. zák. je silné rozrušení *ze strachu, úleku, zmatku nebo jiného omluvitelného hnutí mysli*. Silné rozrušení tedy musí být takovými to stavy *vyvoláno*. Abychom se mohli dále zaobírat pojmem silného rozrušení, je nutné se nejdříve zabývat jeho podstatou. Silné rozrušení nelze s pojmem *afekt* zcela srovnávat, nicméně právě definice afektu je pro pochopení silného rozrušení klíčová. Slovo *afekt* pochází latinského *afficere* – působit. Odborná psychologická literatura jej definuje takto: „*silný, bouřlivě, ale krátce probíhající citový stav, zpravidla provázený vegetativními reakcemi a mimickými reakcemi*“.¹⁰³ Pavlovský pak v rámci forezní psychiatrie poskytuje následující vysvětlení: „*Afekty jsou intenzivní, prudce vznikající a rychle probíhající procesy, které se zpravidla objevují jako reakce na provokující*

¹⁰¹ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 205-206.

¹⁰² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010.

¹⁰³ HARTL, Pavel; HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, s. 19.

situaci“.¹⁰⁴ Jde tedy o pocity takové intenzity, že jsou obvykle patrné i na somatické úrovni toho, jež je prožívá, např. nápadná mimika, gestikulace, verbální projev či neurovegetativní projevy jakými je kupříkladu silné pocení, bušení srdce, třas apod. V psychologické literatuře se objevuje i členění afektivních stavů na *stenické*, pramenící ze síly (zuřivost, hněv) a *astenické* mající svůj základ v ohrožení a ochablosti (strach, zoufalství). Je nutné podotknout, že afekty je nezbytné rozlišovat od reflexivního jednání, které nelze považovat za projev vůle, nýbrž za neurologickou reakci na určitý projev (jako např. bolest či náhlý nečekaný zvuk) a jako takové tedy není způsobilé být předmětem trestní odpovědnosti, neboť nejde o jednání v právním slova smyslu.

Afekty jsou typické svou okamžitostí, resp. krátkou dobou trvání, není to však pravidlem. Objevují se i případy afektivních stavů, které přetrvávají delší dobu a u nichž je výbuch agrese způsobován postupnou akumulací dlouhodobého stresového zatížení. Toto bývá v literatuře označováno jako protrahovaný či chronický nebo kumulovaný afekt.¹⁰⁵ Dále lze zmínit, že z hlediska psychiatrického lze afekty dělit na afekty normální a afekty patologické (či patické), jež vyvěrají z chorobných příčin.¹⁰⁶ (Též lze uvažovat o dělení na afekty, které jsou čistě důsledkem reakce na okamžitou událost a nemají v zásadě základ v charakteru pachatele (afekty situační) a afekty, které jsou

¹⁰⁴ PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 207.

¹⁰⁵ Srov. PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2012 s. 207, nebo JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 534

Protrahovaný afekt lze v zásadě charakterizovat přítomností dlouhodobé frustrující situace či konfliktu, kvůli němuž se v pachateli pomalu hromadí tenze a agrese, která se pak projevuje velice náhle a to na základě určitého provokujícího impulsu, který představuje příslovečnou „poslední kapku“. Jako příklad lze uvést asymetrický konflikt partnerů, kdy žena je dlouhodobě stresována manželem, který se nestará o rodinu, oddává se užívání alkoholických nápojů a verbálně či přímo fyzicky ji napadá. Za takovéto situace se muž opět jednou vrátí domů opilý a začne ženu verbálně napadat. Ta v iracionální reakci vezme nůž, kterým jej usmrtí a po samotném činu svého jednání lituje, je jím zdrcená a nedokáže ho vysvětlit.

¹⁰⁶ Patický afekt je dle Pavlovského: „*velmi silný afekt, na jehož vrcholu dochází ke kvalitativní změně vědomí v podobě krátkodobého mráкотného stavu...Patický afekt jakožto těžká duševní porucha psychotického rázu vylučuje trestní odpovědnost*“. Viz PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 31.

Vztahu afektu a nepřičetnosti, resp. zmenšené přičetnosti se podrobně věnoval Hořák ve své monografii *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Podrobněji se věnovat tomuto problému jde nad rámec této práce, nicméně lze alespoň uzavřít odkazem na judikaturu: Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010: „*Silné rozrušení, jako vystupňovaná emotivní reakce na strach, úlek, zmatek nebo jiné omluvitelné hnutí myslí, sice nemusí nutně ovlivnit přičetnost, ale vždy vede k značnému zúžení vědomí a oslabení psychických zábran u pachatele, neboť ovlivňuje jeho schopnost racionálně uvažovat*“.

Kvalifikace činu podle § 141 tr. zák. tedy nemůže být vázána na otázku přičetnosti, avšak je zřejmé, že i v případě forenzně nevýznamného afektu (ve smyslu zachování rozpoznávacích a ovládacích schopností) je nutné, aby znalecké zkoumání popsalo jeho trvání a průběh stejně jako původ a kvalitu, což poskytne soudu základ pro právní kvalifikaci.

z velké míry *charakterogenní* (též afekty dispoziční), to značí vyvěrající z osobnostního složení pachatele. Jako příklad lze uvést sklon k nepřiměřeným panickým reakcím založený na zvýšené úzkostlivosti (afekt astenický) a jako opak zvýšená hladina agresivity, jež jde ruku v ruce s nízkou hladinou schopnosti zvládat frustraci či stres (afekt stenický).

Na tomto místě je nutné vymezit, co rozumíme pojmem *afektdelikt*, jež je původem z německé odborné literatury. Tato práce jej v zásadě užívá ve dvou významech. Prvním je výšeč afektivních deliktů, které jsou posuzovány podle mírněji trestných ustanovení (v tomto významu je užit v kapitole 6, ve vztahu k vraždě prosté, jež je spáchána v náhlém hnutí mysli). Druhým významem je afektdelikt v tom nejužším slova smyslu, kdy označuje zvláštní privilegovanou skutkovou podstatu úmyslného usmrcení, kde ospravedlňujícím faktorem je jednání v silném a prudkém afektu (tento význam je užíván v této kapitole). Na okraj lze též uvést, že afektdeliktem v nejširším smyslu rozumíme též jakýkoli trestný čin, při jehož spáchání byl afekt důležitým faktorem (pod tento pojem tedy lze podřadit i některé případy dle § 140 odst. 3, např. tzv. zakrývací vraždy).

Nyní je již možné přejít k bližšímu vymezení pojmu *silné rozrušení*, které ust. § 141 odst. 1 tr. zák. zavádí. Judikatura vymezuje silné rozrušení takto: „*Přitom silné rozrušení je duševní stav, v němž pachatel jak vnitřně, tak zpravidla i navenek vykazuje značné emoční vzrušení či neklid, které ovlivňují jeho další jednání a projevují se v průběhu činu, a to bez ohledu na okolnost, zda se na takovém rozrušení podílí též nervová labilita či přímo duševní porucha pachatele (tzv. psychická predispozice), anebo jestli je příčinou silného rozrušení pouze vlastní strach, úlek, zmatek nebo jiné omluvitelné hnutí mysli pachatele*“.¹⁰⁷

Nejprve je třeba uvést, že silné rozrušení je určitý zvláštní znak speciální toliko pro trestný čin zabití dle § 141 tr. zák. a tudíž jej nelze směřovat s obecnými podmínkami trestní odpovědnosti obsaženými v § 26 a 27 (nepříčetnost a zmenšená příčetnost). Jak tedy vidíme, silné rozrušení je určitý *mimořádný* emocionální stav, který vyvstává na základě a v důsledku přítomnosti určitých omluvitelných hnutí mysli.

¹⁰⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010.

Právě adjektivum *omluvitelný* je pro koncepci trestného činu zabití naprosto stěžejní.¹⁰⁸ Silné rozrušení má charakter omluvitelného hnutí myslí, což značí, že tato omluvitelnost (což bývá v zahraničních úpravách vyjádřeno i pojmy jako „pochopitelnost“ nebo „ospravedlnitelnost“) je důvodem, aby na pachatelův čin bylo nahlíženo mírněji a tedy, aby byl i mírněji trestán. Takovéto jednání pachatele je tedy možné označit za obecně lidsky pochopitelné, ačkoli stále zásadně *nepřiměřené* a tudíž i trestuhodné (byť méně).¹⁰⁹ Hořák k tomuto uvádí, že omluvitelnost se v podstatě vztahuje nikoli na delikt samotný, ale na fakt toho, že byl spáchán v afektivním stavu, do nějž se pachatel dostal na základě okolností, které je možné obecně pochopit.¹¹⁰ Přitom je třeba zdůraznit, že je nutné, aby se u pachatele jednalo o čin, který se vymyká jeho charakteru a jeho běžnému způsobu chování. Pachatel by k němu měl být „stržen“ vlivem vnějších nepříznivých okolností, jež ho donutily reagovat způsobem, jímž by běžně nereagoval. Na tomto místě si je nutné klást otázku, zda každý *druh* afektu (resp. důvod, proč se do něj pachatel dostal) je omluvitelný a tedy subsumovatelný pod § 141 tr. zák. Jak bylo uvedeno výše, lze rozlišovat afekty stenické a astenické. Aby mohlo být jednání pachatele posouzeno jako trestný čin zabití, je v zásadě nezbytné, aby tento jednal v afektu, jež má astenický, obranný charakter. Lze mít za to, že tyto jsou vskutku obecně pochopitelnými důvody pachatelova jednání, což ostatně český zákonodárce zdůraznil tím, že uvedl jejich demonstrativní výčet v ust. § 141 odst. 1 tr. zák.: strach, úlek a zmatek. Přičemž je obecně nerozhodné, zda půjde o delikt situační či dispoziční.¹¹¹ Shovívavost a dobrodiní privilegované skutkové podstaty nelze uplatnit u takového jednání, jehož příčinou je vztek, hněv či nenávist pachatele, a to ať již u afektů

¹⁰⁸ Srov. PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2012, s. 207: „*Afektivní delikty proto charakterizuje nerozvážnost a často i následný stud a lítost nad spáchaným skutkem*“.

¹⁰⁹ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 1. 2014, sp. zn. Tdo 1517/2010: „*Při posuzování naplnění znaků uvedených v dispozici ustanovení § 141 odst. 1 tr. zákoníku je podle státního zástupce třeba vycházet z premisy, že tato skutková podstata míří na zcela výjimečné případy, kdy společnost může vnímat usmrcení jiného člověka jako čin omluvitelný (nikoli ovšem beztrestný), a proto ohrožený nižší mírou sankce než vražda*“.

Nebo rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 8. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1104/2011: „*Je však třeba zdůraznit, že míra závažnosti, resp. negativní charakter provokujícího chování poškozeného musí být v odpovídajícím poměru k mimořádnému významu objektu trestného činu zabití, jímž je lidský život. Ustanovení § 141 odst. 1 tr. zákoníku tedy musí být vykládáno spíše restriktivně*“.

¹¹⁰ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 206.

¹¹¹ Srov. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, s. 1492 nebo HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 48-49.

situačních či dispozičních (kdy by v opačném případě docházelo ze zvýhodňování agresivních pachatelů, se sníženými zábranami, kteří i na malé podněty reagují explozivním násilím). Tento názor je zastáván i judikaturou: „*Za silné rozrušení, které je omluvitelným hnutím myslí ve smyslu § 141 odst. 1 tr. zákoníku o trestném činu zabití, nelze považovat rozrušení pachatele vyvolané jeho hněvem a vztekem (např. v důsledku nadměrného hluku oslavujících osob) ve spojení s vlivem alkoholických nápojů, které požil*“.¹¹² Nebo dále: „*Silné rozrušení pachatele ve smyslu ustanovení § 141 odst. 1 tr. zákoníku musí být vyvoláno strachem, úlekem, zmatkem nebo jiným omluvitelným hnutím myslí. Proto rozrušení vyvolané hněvem nebo vztekem jen na základě předchozího vlastního jednání sexuálně deviantního pachatele, které je mu nepříjemné (pachatel se po pohlavním aktu s poškozenou cítil v depresi, protože si vyčítal způsob svého chování), nelze podřadit pod pojem silné rozrušení ve smyslu § 141 odst. 1 tr. zákoníku*“.¹¹³

Nyní tedy můžeme přistoupit k vymezení pojmů, jež podle § 141 tr. zák. způsobují silné rozrušení a jsou tedy jeho *příčinou* (předložka „ze“ strachu, úleku, zmatku...). **Strachem** je třeba v psychologickém smyslu rozumět nelibou emoci, jež spočívá v reakci subjektu na nebezpečí či ohrožení s tím, že je povětšinou doprovázena neurovegetativními projevy. Je nutné mít na paměti, že aby byla splněna podmínka omluvitelnosti, je třeba, aby byl brán zřetel na to, co strach vyvolalo a způsobilo. Takovýto podnět by měl být dostatečně intenzivní a zároveň by měl směřovat do osobní sféry pachatele takovým způsobem, že tento by se mohl, alespoň částečně opodstatněně, obávat o život či zdraví své vlastní anebo někoho jemu blízkému.¹¹⁴ V takovémto

¹¹² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 1. 2014, sp. zn. Tdo 1517/2010.

¹¹³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 5 Tdo 168/2012, srov. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, s. 1493.

¹¹⁴ Srov. ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, s. 1492.

Lze zmínit, že **české soudy v zásadě odmítají přiznat** dobrodiní silného rozrušení ze strachu, za situace, kdy se jedná o střet partnerů v **dlouhodobě konfliktním vztahu vzájemného napadání**. Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 3. 2011, sp. zn. 4 Tdo 7/2011. Pachatelka v této kauze usmrtila svého přítele dvěma bodnými ranami, přičemž jejímu útoku předcházelo popíjení alkoholických nápojů, kdy se oba partneři dostali do verbálního i fyzického konfliktu. Poškozený vytrhl pachatelce z hlavy chomáč vlasů a slovně ji provokoval. Soud shledal, že *útok poškozeného na pachatelku byl zavrženíhodný a morálního hlediska jistě špatný, zároveň byl však jednorázový a nepokračoval již ve chvíli, kdy zaútočila sama pachatelka* (v tu chvíli poškozený ležel na posteli a dále ji slovně „popíchoval“). Soud konstatoval, že k jednání pachatelky došlo v důsledku zlobného afektu, jenž byl způsoben hádkou a opilostí, přičemž dle jeho názoru **nedošlo u pachatelky k silnému rozrušení ze strachu či úleku, neboť tato se neměla**

případě je na místě uvažovat o obdobném postupu jako při posuzování tzv. putativní obrany, kdy pachatel jedná na základě mylné obavy z útoku. Též judikatura se vymezila tak, že uplatnění strachu jakožto omluvitelného hnutí mysli je nutné posuzovat ve vztahu k významu objektu trestného činu zabití: „*Takovým podnětem pak zásadně nebude krádež majetku pachatele, byť k ní v minulosti mohlo dojít již vícekrát, pokud navíc ani není zřejmé, kdo se dopouštěl předchozích krádeží*“.¹¹⁵ Výklad soudů je tedy značně restriktivní - strach ze ztráty majetku není zásadně podřaditelný pod ust. § 141 tr. zák. (s čímž plně souhlasím). Hořák však též uvádí, že krom situací, kdy pachatel má strach z poškozeného jakožto z útočnicka, lze si též představit situace obdobné krajní nouzi, např. přírodní katastrofy či různé havárie, při nichž by pachatel usmrtil jinou osobu ve snaze se zachránit (tedy ve strachu před vlastní smrtí).¹¹⁶ Mám souhlasně za to, že i takovéto případy by mohly být posuzovány jako trestný čin zabití, s poukazem na to, že lidský pud po sebezáchově je zcela přirozený a usmrcení jiného v krajních situacích ohrožení života může být jistě nazíráno jako omluvitelné.

Pokud jde o **úlek**, tak dle psychologických poznatků jde o reakci spontánního charakteru na ohrožující situaci či podnět, jež bývá doprovázena silnými fyziologickými projevy.¹¹⁷ Spolu se **zmatkem** jde o zkratkovitou reakci, jíž se pachatel snaží uniknout z náhlé ohrožující situace či se bránit nenadálému ohrožujícímu útoku. Zkratkovité, zbrklé jednání pachatele je založeno na určitém jednoduchém vjemu, na jehož plné zpracování a zhodnocení však pachatel nemá prostor a jeho odezva se tedy omezuje na potřebu původce této nelibosti odstranit, přičemž není s to racionálně zhodnotit plné důsledky svého jednání. U posuzování konkrétního případu bude nutné pečlivě zvážit okolnosti, zejména, zda byl pachatel s následkem svého jednání alespoň srozuměn a nejednal tedy v nedbalosti. Dle mého názoru bude v rámci § 141 tr. zák. přicházet úlek a zmatek v úvahu zejména v kombinaci se strachem (lze si představit situaci extenzivního

důvod pachatele bát, když se vzájemným napadáním měli oba partneři zkušenost. Pachatelka byla uznána vinou trestným činem vraždy podle § 140 odst. 1 a odsouzena k trestu odnětí svobody v trvání 10 let.

¹¹⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010: „*I při existenci určitých obav nebo pocitu nejistoty, se v situaci prchajících poškozených nemohlo jednat o strach, který by vyvolal stav silného rozrušení*“.

¹¹⁶ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 206 – 207.

¹¹⁷ HARTL, Pavel; HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. 2. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2009, s. 654.

excesu z nutné obrany, kdy přehnaně úzkostlivý pachatel motivován strachem z poškozeného na tohoto zaútočí ve snaze vyváznout z ohrožení a v důsledku zareaguje zkratkovitě právě ve chvíli, kdy bezprostřední ohrožení již pomine).

Podstatné je zdůraznit, že ust. § 141 odst. 1 tr. zák. uvádí *příčiny* silného rozrušení (tedy omluvitelná hnutí mysli) toliko příkladmo. Dle mého názoru tento neuzavřený výčet má naznačovat, že se má jednat o afekty astenické, tedy spíše obranné.¹¹⁸ Pojem **jiné omluvitelné hnutí mysli** pak mohou naplňovat emoce jako např. soucit, žal, smutek, bezvýchodnost, zoufalství (o posledních dvou lze uvažovat v případech problematických partnerských soužití nebo i u mezigeneračních konfliktů, kdy potomci žijí se svými rodiči). Jak již bylo naznačeno, za naplnění tohoto znaku nelze považovat *zlobný afekt*, ve kterém pachatel na základě většinou malicherné pohnutky útočí. Tím spíše nepůjde o situace, kdy pachatel sice jednal v afektu (hněvu), který však již navazoval na jeho vlastní předchozí zavrženíhodné či přímo nezákonné jednání (již shora uvedený případ sexuálního devianta, dále si lze představit tzv. opojení z krve, do nějž se někdy pachatel dostává při brutálním způsobu usmrcování poškozeného).

Souhlasím s Hořákem, který tvrdí, že soucit či zoufalství jakožto příčiny silného rozrušení by mohly být uplatněny i na některé případy tzv. *společných sebevražd*. V takovém případě by ovšem bylo nutné mimořádně pečlivě zkoumat, jaké byly skutečné pohnutky pachatele. To samé lze tvrdit i o některých případech tzv. *involuntární euthanasie*. Mám za to, že v některých situacích by mohlo připadat v úvahu kvalifikovat výše naznačené jednání jako trestný čin zabití dle § 141 tr. zák. Takovýto případ by snad bylo možné ilustrovat na situaci, kdy účastník dopravní nehody utrpí hrůzná a s životem neslučitelná zranění, která i lékařsky nevzdělaného člověka nenechávají na pochybách, že smrt dané osoby je nevyhnutelná a že tato osoba zakouší nesmírného utrpení, v důsledku čehož jej jiný účastník této nehody ze soucitu usmrtí. Myslím si, že takovéto jednání by za splnění určitých podmínek mohlo být podřazeno pod skutkovou podstatu dle § 141 odst. 1 tr. zák. Jsem toho názoru, že výše

¹¹⁸ Ačkoli Hořák se domnívá, že nejde zcela vyloučit ani případ hněvivého afektu a odkazuje na fenomén tzv. „přenosu afektu“, kdy silně stresovaný pachatel zaútočí na základě menšího příkoří (tedy ne takového, které dosahuje intenzity „předchozího zavrženíhodného jednání“) ze strany třetí osoby. Viz HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 207.

ilustrovaná situace by mohla být pro pachatele vysoce stresovým zážitkem zcela vybočujícím z každodenních situací a jako taková by byla způsobilá vyvolat v pachateli silný duševní tlak a afekt, jež by zajisté mohl vyústit v silné rozrušení projevené právě usmrcením jiného ze soucitu. Mám za to, že společenská škodlivost takového jednání je na nižší úrovni, než mnohá jiná jednání, která jsou způsobilá naplnit skutkovou podstatu trestného činu zabití, nemluvě už vůbec o hraničních případech mezi trestným činem zabití a vraždy. Z tohoto důvodu se domnívám, že podobným případům afektivně motivovaného jednání ze soucitu by mělo být přiznáno dobrodiní privilegované skutkové podstaty a tedy i znatelně mírnějšího postihu.¹¹⁹

7.2.2 Předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného

Druhým samostatným znakem obsaženým v ust. § 141 odst. 1 tr. zák. je předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného (tzv. **provokace**). Z konstrukce této skutkové podstaty vyplývá, že se jedná o znak, který je nezávislý na silném rozrušení, což nesporně vyplývá z formulace „...nebo jiného omluvitelného hnutí myslí **anebo** v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného...“. Z gramatického výkladu je tedy jasné, že mezi znaky silného rozrušení a provokace je vztah alternativy a popřípadě kombinace.¹²⁰ Pachatel jednající v důsledku provokace tedy nemusí jednat v afektu, silném rozrušení. Základním rozdílem mezi těmito dvěma znaky je to, že u silného rozrušení je zohledňováno mimořádné hnutí myslí, které pachatele strhává k jednání, zatímco u provokace je polehčujícím faktorem zejména pohnutka, na základě

¹¹⁹ K tomuto uvádí Hořák příklad ze Švýcarské judikatury, která pod trestný čin zabití dle čl. 113 švýcarského tr. zákona podřadila i případ rodičů, kteří ze soucitu usmrtili své těžce postižené dítě z obavy o jeho budoucnost poté, co oni sami zemřou, viz HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 207-208.

¹²⁰ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 8. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1104/2011: „Při zabití v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání **není třeba, aby pachatel jednal „v silném rozrušení“ nebo v jiném podobném stavu, neboť zákon zde vyžaduje pouze, aby jednání pachatele bylo vykonáno „v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného“, přičemž na vlastním stavu myslí pachatele, která byla ovlivněna předchozím zavrženíhodným jednáním poškozeného, z hlediska jeho rozrušení v době činu nezáleží“.**

Nové ustanovení tak obsahuje dvě kategorie privilegujících okolností ve vztahu k úmyslnému usmrcení, a to jednak jednání v silném rozrušení z omluvitelného hnutí myslí (tzv. afektdelikt) a jednak jednání v důsledku předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného (tzv. provokace), které nevyžaduje silné rozrušení.

Shodně též HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 213 nebo JELÍNEK, Jirí. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 535.

kteřé pachatel usmrcuje. Zakotvením předchozího zavrženíhodného jednání pachatele tak trestný čin zabití dle § 141 tr. zák. přestává být čistým afektdeliktem.¹²¹

Důvodová zpráva k trestnímu zákoníku uvádí následující: „*Je zřejmé, že dosavadní základní skutková podstata trestného činu vraždy není s to postihnout rozdíly mezi úmyslným usmrcením, k němuž došlo na základě tzv. viktimologického zavinění, kdy poškozený sám svým zavrženíhodným jednáním vytváří kriminogenní situaci...“*. Právě viktimologické zavinění je pro vymezení pojmu „předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného“ stěžejní, a proto si na tomto místě dovolím stručný exkurz do oblasti kriminologie.

Specifickými příslušníky skupiny osob, jež se vyznačuje vyšší mírou viktimogenních faktorů, jsou ti poškození, kteří násilnému trestnému činu do jisté míry zavdali příčinu či jej přímo vyvolali. Mluvíme tedy o *viktimologickém zavinění* („vina oběti“ či „zavinění oběti“).¹²² Zapletal jej vymezuje všude tam, kde si oběť byla vědoma nebezpečí, které z jejího chování vyplývá pro její život.¹²³ Pro naše účely je však nutné vymezit tento pojem užším způsobem, a to jako míru odpovědnosti či spoluodpovědnosti, jakou se oběť podílela na spáchání násilného jednání, tedy přispění oběti ke vzniku a eskalaci konfliktní situace, jež vyústila v násilný trestný čin.

Jako provokaci užijeme Musilovu užší definici, která vymezuje tento znak jako různé aktivity agresivní oběti, které urážejí pachatele (např. urážky, posměch) a podněcují jej tak k útoku na oběť. Musil však zároveň připomíná, že v určitých případech může docházet ke kumulaci třeba i bezvýznamných provokativních podnětů, které po překročení určité hranci mohou vyústit ve zkratkovitou reakci.¹²⁴ Jak je tedy zřejmé, provokace představuje podíl *morální viny* oběti na vytvoření či eskalaci

¹²¹ Srov. s ust. § 146a tr. zák., jehož dikce je až na rozdíl následku stejná. Zákonodárce zde užil označení „Ublížení na zdraví z omluvitelné pohnutky“, na základě čehož však nelze usuzovat, že by provokace byla jednou z emocí, jež vyvolávají silné rozrušení. Podle mého názoru toto jen podtrhuje tvrzení, že jak silné rozrušení, tak předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného jsou dva typy omluvitelné pohnutky (což je pojem nadřazený pojmu „jiné omluvitelné *hnutí* myslí“).

¹²² Z poznatků kriminologie plyne, že čtyři z pěti vražd jsou spáchány za situace, kdy oběť se s pachatelem zná, ať už dlouhodobě nebo jen krátce, viz NOVOTNÝ, Oto. ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 3., přepr. vyd. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 157 nebo ZAPLETAL, Josef. *Úmyslná usmrcení: (kriminologická a trestněprávní studie)*. Praha: Generální prokuratura ČSSR, 1980, s. 40.

¹²³ ZAPLETAL, Josef. *Úmyslná usmrcení: (kriminologická a trestněprávní studie)*. Praha: Generální prokuratura ČSSR, 1980, s. 41.

¹²⁴ NOVOTNÝ, Oto. ZAPLETAL, Josef a kol. *Kriminologie*. 3., přepr. vyd. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 154 – 155.

mezilidského konfliktu, kdy právě tento podíl je v důsledku své vytýkatelnosti a zavrženíhodnosti důvodem nižšího trestního postihu pachatele. Lze říci, že míra zavinění oběti závisí na symetrii konfliktu mezi ní a pachatelem. V zásadě lze vymezit dva hlavní typy takového konfliktu: *asymetrický konflikt s agresivní obětí* a *konflikt symetrický*.

Pokud jde o *asymetrický konflikt*, můžeme v tomto případě tvrdit, že oběť má výrazně vyšší míru zavinění, než sám pachatel, dochází tedy k určitému prohození postavení pachatele a oběti, který je charakterizován tím, že pachatel je ve vzájemném vztahu dlouhodobě na nižším postavení s výrazně menší silou a vlivem. Trestnému činu samotnému povětšinou předchází dlouhodobé týrání a utlačování, které nakonec vyústí v smrtící útok.

Následuje výčet stěžejních okruhů případů asymetrického konfliktu.¹²⁵ Prvním je případ svépomoci, kdy pachatel je (nebo se tak alespoň domnívá) terčem závažné kriminality nebo se obává, že mu hrozí kriminální útok. Na skutečnou hrozbu pak pachatel reaguje agresivně, přičemž jedná mimo meze nutné obrany.¹²⁶ Dalším typickým případem je usmrcení tzv. „domácího tyrana“, jež svým chováním dlouhodobě tyranizuje a utlačuje celou rodinu. Pachatelem bývá nejčastěji matka popřípadě některý z potomků (zpravidla nejstarší syn) anebo čin je spáchán ve spolupachatelství těchto dvou. Dále lze uvést případy šikanózního jednání nadřízeného, který zneužívá své autority a různými způsoby utlačuje pachatele (lze si představit zaměstnavatele, ale i velícího v armádě). Dalším vykořisťujícím typem oběti může být věřitel, který zcela nevybíravým a zavrženíhodným jednáním (zastrašování, nátlak, fyzické násilí) vymáhá svůj dluh.

¹²⁵ Podrobně se touto problematikou zabývá např. Hořák ve své monografii *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. Viz HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 90-101.

¹²⁶ Lze srovnat s již zmíněným rozhodnutím Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010, kdy pachatel v obavě, že je znovu terčem majetkové kriminality, zaútočil střelnou zbraní na prchající zloděje. Soudem nebyl tento případ posouzen jako trestný čin zabití dle § 141 tr. zák., ačkoli byl shledán extenzivní exces z nutné obrany, avšak dle názoru soudu nebyl pachatelův strach natolik intenzivní, že mohl vyvolat silné rozrušení.

Uvažovat v tomto případě o předchozím zavrženíhodném jednání poškozeného zde nejspíše není přílehavé (nehledě na to, že dle konstatování soudu by ani takováto provokace nemohla být připuštěna v důsledku nedostatečné intenzity), neboť sám pachatel si nebyl vědom, jaká konkrétní osoba či osoby se opakovaně dopouští krádeží na jeho majetku.

Symetrický konflikt se naopak vyznačuje relativní rovnováhou sil mezi obětí a pachatelem. Typicky jde o tzv. konfrontační (či „hospodské“) vraždy, nejčastěji mezi muži, kdy oběť se k pachateli chová urážlivým a dehonestujícím způsobem a pachatel je tímto vydrážděn, vyprovokován k násilné reakci (jde tedy v podstatě o provokaci v užším slova smyslu), která již mívá často charakter afektdeliktu (alespoň v širším slova smyslu). Oběť má za takovéto situace vyšší nebo stejnou míru zavinění jako pachatel.

U symetrického konfliktu můžeme v zásadě mluvit o dvou typických situacích, prvním je již zmíněný případ tzv. konfrontační vraždy, který se odehrává mezi dvěma muži, zpravidla ovlivněný jejich ebriitou, iniciovaný v hostinském zařízení nebo na cestě z něj.¹²⁷ V tomto případě jde často o „poměrování mužnosti“, kdy oběť zpravidla verbálně, někdy i fyzicky, napadne pachatele, který reaguje ve snaze „udržet si tvář“ či vyvolat dojem „skutečného muže“. Na základě tohoto lze rozlišovat mezi účastníky konfliktu, kteří se snaží prosadit určitý obraz sebe sama a násilné konflikty vyvolávají s cílem pokořit soupeře a vyvolat dojem (zejména u přihlížejících) tvrdého a neohroženého muže. Na druhé straně je pak osoba s nízkým sebevědomím, která se obává o svůj společenský statut. V interpersonálních konfliktech nejsou tyto osoby iniciátory, nicméně často agresivně, vztahovačným způsobem, reagují i na často bezvýznamný podnět, který vnímají jako ohrožení svého postavení.

Druhým typickým případem symetrického konfliktu jsou tzv. partnerské vraždy v rámci dlouhotrvajícího konfliktního soužití, při kterých je uspořádání sil výrazně symetričtější, nežli u shora zmíněných „vražd domácího tyrana“. Pokud je pachatelem muž, bývá násilí páčáno v hněvivém afektu a z pohnutky žárlivosti či pocitu pokoření. Typickou je v podstatě malicherná pohnutka – provokace, která slouží jako „poslední kapka“ a spouští násilné jednání. Je-li pachatelkou žena, dochází k usmrcení většinou v rámci vzájemného napadání jak verbálního, tak fyzického (které však nemá charakter dlouhodobého týrání, spíše se jedná o další z řady konfliktů mezi dvěma partnery, často například spuštěný mužovým žárlivým výstupem a poté i napadáním), kdy žena jedná

¹²⁷ Srov. spory vzniklé v hostinci nebo cestou z něj u Zapletala, viz ZAPLETAL, Josef. *Úmyslná usmrcení: (kriminologická a trestněprávní studie)*. Praha: Generální prokuratura ČSSR, 1980, s. 25.

ve strachu před útočícím partnerem. Častá je též ebrieta (forenzně nevýznamná), ať už u jednoho či obou z partnerů.¹²⁸

Po tomto teoretickém vymezení je již možné přejít k tomu, abychom se zabývali, jaké provokující jednání je posuzováno jako „zvlášť zavrženíhodné“ dle ust. § 141 tr. zák. Odpověď na tuto otázku nám poskytuje judikatura: „*Pokud jde o podmínku spočívající v předchozím zavrženíhodném jednání poškozeného, negativní charakter tohoto provokujícího jednání poškozeného a jeho míra musí být v odpovídajícím poměru ke značnému významu objektu skutkové podstaty zločinu zabití, jímž je lidský život. Mělo by tedy jít o úmyslné jednání poškozeného, které je mimořádně zlé, zraňující, ponižující nebo hrozící způsobením závažné újmy na právech. Přitom ve smyslu § 141 odst. 1 tr. zákoníku jde o takové předchozí zavrženíhodné jednání, jehož se dopustil právě poškozený, který byl předmětem útoku pachatele trestného činu zabití, nikoli někdo jiný nebo neznámý*“.¹²⁹

K výkladu velmi širokého a blíže nespécifikovaného pojmu „předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného“ je tedy nutno přistupovat restriktivně. Již bylo zmíněno, že útok na majetek zásadně nebude možné posuzovat podle ustanovení o zabití, přesto je zde však ponechán prostor pro závažné útoky, které by mohly mít za následek existenční ohrožení pachatele, jeho ožebračení či ztrátu životní jistoty.¹³⁰

¹²⁸ V souvislosti s touto problematikou je nutné uvést, že české soudy přistupují k hodnocení takového konfliktu velmi restriktivně, viz již zmíněné rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 3. 2011, sp. zn. 4 Tdo 7/2011 a výklad k němu u poznámky 117.

Aby bylo možné vyslovit závěr o přítomnosti předchozího zavrženíhodného jednání, popřípadě silného rozrušení, je tedy nutné při posuzování těchto případů přihlížet k celé historii vztahu a interakci mezi pachatelem a poškozeným.

¹²⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010, srov. shodně ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, s. 1493 nebo JELÍNEK, Jiří. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, s. 536.

Shodně rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 8. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1104/2011: „*Jak bylo zdůrazněno výše, k naplnění znaku předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného ve smyslu ustanovení § 141 tr. zákoníku se vyžaduje takové zavrženíhodné jednání poškozeného, které je obecně považováno za chování v příkrém rozporu s morálkou a svědčí o morální zvrhlosti, bezcitnosti, bezohledném sobectví a o neúctě poškozeného k ostatním osobám nebo společnosti, kdy současně musí mít požadovanou intenzitu, což znamená, že míra závažnosti chování poškozeného musí být v odpovídajícím poměru k významu objektu trestného činu zabití, kterým je právě lidský život*“.

¹³⁰ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, s. 1493-1494, srov. HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 214: autor zde uvádí ještě příklady výrazného zásahu do osobní sféry pachatele jako např. úmyslné zdemolování vybavení domácnosti, zničení vzácného uměleckého díla

Významným typem případů, které mohou spadat pod skutkovou podstatu trestného činu zabití je jednorázový fyzický konflikt mezi pachatelem a poškozeným, při kterém je přítomna vysoká míra viktimologického zavinění. Jako ilustrace může posloužit následující příklad z české judikatury.

*„Obviněný byl poškozeným napaden v přístupové chodbě na adrese svého bydliště (poškozený by k tomuto útoku motivován zjištěním, že pachatel svedl synovce poškozeného ke společné souloži s manželkou pachatele). Jednalo se o nenadálý a překvapivý útok, při kterém byl pachatel zraněn, celkově ochromen, sražen na zem, přičemž se před útokem snažil bránit rukama. Po tomto útok poškozeného skončil, načež se pachatel, poškozený a další osoba (svědek) odebrali do vyššího poschodí k bytu pachatele. Bylo zjištěno, že poškozený pomáhal pachateli jít, zejména tím, že jej podpíral a usnadňoval chůzi. Poškozený se na to dostal do pachatelova bytu s tím, že tento jej tam v souvislosti s jeho pomocí vpustil. Pachatel se poté odebral do kuchyně, kde se ozbrojil nožem, následně se vrátil k poškozenému a s křikem, že ho zabije, na něj zaútočil několika ranami nože s velkou razancí, čímž mu způsobil rozsáhlá poranění, jímž by poškozený bez včasného poskytnutí odborné lékařské péče podlehl. Pachatel byl za tento skutek uznán vinným trestným činem zabití podle § 21 odst. 1 tr. zákoníku, § 141 odst. 1 tr. a odsouzen k trestu odnětí svobody na šest let“.*¹³¹

Uvedená kauza je příkladem symetrického interpersonálního konfliktu, kdy poškozený do vysoké míry sám zapříčinil jednání pachatele tím, že jej poměrně razantně napadl. Pachatel se v tomto případě hájil tím, že jednal v nutné obraně. Soud k tomuto (nepochybně správně) konstatoval, že o případ nutné obrany se jednat zcela jistě nemohlo, neboť v době pachatelova útoku mu již žádné nebezpečí nehrozilo a útok na něj již netrval. Soud se vyjádřil tak, že útočné jednání pachatele nemělo charakter obrany, nýbrž podobu odplaty a potrestání za předchozí napadení. V povaze pachatelova jednání by snad bylo možno spatřovat prvky extenzivního excesu z nutné obrany, kdy původní útok byl již dokonán a přetrvávají již jen jeho následky (v tomto případě zejména pocit silné křivdy, který motivoval pachatele k odvetě). Lze říci, že

pachatele, utýrání zvířete, dále svedení pachatelova potomka staršího 18 let k účinkování v pornografii či záměrné zruinování finančními machinacemi, které však samy o sobě nejsou trestným činem.

¹³¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 11. 2011, sp. zn. 7 Tdo 1418/2011. Pachatel byl uznán vinným pokusem zločinu zabití podle § 141 odst. 1 tr. zák. a odsouzen k trestu odnětí svobody v trvání šesti let.

v mnoha případech si vskutku lze představit kvalifikaci dle „předchozího zavrženíhodného jednání poškozeného“ jako blízkou excesu jak intenzivnímu, tak extenzivnímu. Shodně se k tomuto vyjadřuje i Hořák.¹³²

Je tedy jasné, že za trestný čin zabití je za splnění podmínky zavrženíhodnosti předchozího jednání poškozeného nutné považovat i takové jednání pachatele, které nenásleduje bezprostředně po provokaci. Pachatel tedy může jednat s rozmyslem (což by nejspíše byl shora uvedený příklad) nebo i dokonce po předchozím uvážení. Tato skutečnost vyplývá již ze samotné podstaty předchozího zavrženíhodného jednání (stejně jako z absence znaku bezprostřednosti ve skutkové podstatě dle § 141 odst. 1 tr. zák.), neboť je si jistě možné představit situace, kdy pachatel se poškozeného obává či se po dlouhou dobu užívá pocitem způsobeného příkoří a k samotnému smrtícímu jednání se odhodlá až po určité „přípravě“. Zejména u takového případu je však třeba velmi pečlivě hodnotit morální zavrženíhodnost a vytýkatelnost provokace, neboť pachatelovo jednání zde může hraničit s premeditativní vraždou podle § 140 odst. 2 tr. zák.

Vždy je třeba mít na paměti, že jakékoli zlé nakládání ze strany poškozeného je nutno hodnotit prizmatem zavrženíhodnosti a jisté omluvitelnosti reakce pachatele vzhledem k významu chráněného právního statku. Judikatura zdůrazňuje, že provokace musí být vysoké intenzity: „*Na druhé straně běžné verbální útoky ve formě nadávek, spílání, zneuctění (dehonestace) apod., ale ani obvyklé fyzické napadání a spory (políčky, strkanice, povalení na zem atd.) nelze za zavrženíhodné jednání ve smyslu § 141 odst. 1 považovat*“.¹³³

¹³² HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 215.

¹³³ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 11. 2014, sp. zn. 6 Tdo 1462/2014.

Soud v této kauze řešil případ ženy, jež se pokusila usmrtit svého bývalého partnera, se kterým měla dlouhodobě konfliktní vztah, kde verbální ani fyzické násilí nebylo výjimkou, přičemž na iniciaci jednotlivých rozepří se dle zjištění soudu podíleli oba partneři podobnou měrou (zejména za situace alkoholového opojení). Žena poškozeného napadla, když po jejich předchozí schůzce u ní doma, během které oba konzumovali alkoholické nápoje a která byla zakončena dalším konfliktem a vzájemným napadáním, poškozený odcházel směrem ke svému obydlí a zasadila mu jednu ránu kuchyňským nožem. Soud se neztotožnil s tvrzením pachatelky, že jednala v silném rozrušení resp. v důsledku zavrženíhodného jednání poškozeného a konstatoval, že poslední incident u obviněné doma nebyl v rámci vztahu pachatelky a poškozeného ničím neobvyklým a **nejednalo se o podnět mimořádné intenzity či závažnosti**. Též námitka, že se jednalo o nutnou obranu, byla odmítnuta s poukazem na časový odstup předchozího konfliktu a vlastního útoku. Pachatelka byla tedy uznána vinou pokusem trestného činu vraždy podle § 21 odst. 1, § 140 odst. 1 tr. zák. a odsouzena k trestu odnětí svobody v trvání deseti let.

Zcela nezbytným předpokladem pro užití kvalifikace dle § 141 tr. zák. je, aby jednání pachatele bylo v příčinné souvislosti s předchozím zavrženíhodným jednáním poškozeného, což jasně vyplývá ze z formulace „v důsledku“. Nutné je též reflektovat problematiku „vyprovokované provokace“, což je situace, kdy pachatel určitým způsobem vyprovokuje poškozeného k reakci, která má sama o sobě provokující charakter, to vše v úmyslu využít tohoto jednání poškozeného jako záminky k vlastnímu smrtícímu útoku (takto by mohla být posuzována výše uvedená kauza dle rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 11. 2011, sp. zn. 7 Tdo 1418/2011, pokud by bylo prokázáno, že pachatel svedl synovce poškozeného ke společné souloži s manželkou v úmyslu vyvolat agresivní jednání poškozeného, jež by mu poskytlo záminku jej usmrtit). Takovéto jednání by bylo nutné posoudit jako trestný čin vraždy dle § 140 odst. 2, nejspíše po předchozím uvážení.

8. Srovnání s francouzskou úpravou dle *Code pénal*

Tato kapitola se zabývá stručným srovnáním s úmyslnými homicidii dle francouzské úpravy. Výchozím pramenem je platný francouzský trestní kodex *Code pénal*, který byl přijat 22. 7. 1992 a vstoupil v platnost 1. 3. 1994 a jehož předchůdcem byl Napoleonský *Code pénal* z roku 1810.

Úmyslnými usmrceními se *Code pénal* zabývá v knize druhé: trestné činy a přestupky proti osobám, titulu druhém: poškozování člověka, kapitole první, sekci jedna: úmyslné poškozování života (články 221-1 až 221-5-5). Francouzský trestní kodex rozeznává dva trestné činy, které lze označit za úmyslná usmrcení jiného, jsou jimi **vražda** (le meurtre) dle čl. 221-1 až 221-4 a **travičství** (l'empoisonnement) dle čl. 221-5 až 221-5-5.

Uvedený případ je v zásadě příkladem symetrického partnerského konfliktu. Poškozený se na spáchání činu zcela zjevně viktimologicky podílel, nicméně míra jeho zavinění zcela jistě nemůže být posuzována jako předchozí zavrženíhodné jednání, zejména s ohledem na to, že mezi (bývalými) partnery docházelo k podobným konfliktům často a na fakt, že poškozený nepodnikl vůči pachatelce žádný vystupňovaný fyzický útok, v jehož důsledku by se tato mohla obávat o svůj život či zdraví.
Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 3. 2011, sp. zn. 4 Tdo 7/2011

Nejprve bude pozornost věnována trestnému činu **vraždy**, ta je podle čl. 221-1 definována jako *úmyslné usmrcení jiného* (*Le fait de donner volontairement la mort à autrui constitue un meurtre*), trestní kodex z roku 1810 mluvil o *usmrcení způsobeném úmyslně* (*l'homicide commis volontairement* dle čl. 295 *Code pénal 1810*). Základem skutkové podstaty je vždy prvek *materiální* a prvek *zavinění*. Materiální složkou se v zásadě rozumí objektivní stránka, tedy jednání, které vede ke smrti jiného, resp. je způsobilé k takovému následku vést, neboť příprava vraždy je, stejně jako dle české úpravy, trestná, a to zásadně pod stejnou trestnou sazbou jako dokonáný čin.¹³⁴ V podstatě stejným způsobem jako česká doktrína se i francouzská nauka vypořádává s otázkami způsobu provedení (není rozhodné, jakým způsobem k usmrcení dojde, může jít o jakýkoli prostředek, včetně živého nástroje, to vše s tím omezením, že vražda spáchaná podáním jedovatých látek je speciální skutkovou podstatou travičství, viz níže) s tím rozdílem, že vraždu je možné způsobit pouze aktivním jednáním, nikoli opomenutím (které v takovém případě zakládá trestné činy podle čl. 221-6, 223-6 či 227-16).¹³⁵ Na rozdíl od *Code pénal 1810* současný francouzský kodex nestanovuje zvláštní skutkovou podstatu vraždy odvislou od typizace poškozeného. Přechozí kodex obsahoval v čl. 299 delikt otcovraždy (*le parricide*) a v čl. 300 vraždy na dítěti (*l'infanticide*). Zvýšená ochrana dítěte je však stále poskytována, a to dle čl. 221-4, který stanovuje o vraždě spáchané na dítěti mladším patnácti let (srov. § 140 odst. 3 písm. c) tr. zák.). Podobně je tomu i u vraždy spáchané na předcích, za kterou je možné uložit trest odnětí svobody na doživotí.

Prvek zavinění lze v podstatě ztotožnit se subjektivní stránkou dle české nauky. Prvek *úmyslu* (vyjádřený v zákoně termínem „volontairement“) čili *animus necandi* je zásadní složkou trestného činu vraždy neboť jej odlišuje od trestného činu *neúmyslného usmrcení* dle čl. 221-6 (tato skutková podstata obsahuje zejména znaky nedbalosti, nepozornosti a porušení povinnosti řádné péče) a *násilí s následkem smrti* dle čl. 222-7 (srov. § 145 odst. 3 a § 146 odst. 4 tr. zák.).

Pokud jde o typové členění úmyslných usmrcení, lze konstatovat že *Code pénal* rozeznává *vraždu prostou* (*la meurtre*, čl. 221-1) a *vraždu spáchané za přitěžujících*

¹³⁴ PRADEL, Jean. DANTI-JUAN, Michel. *Manuel de droit pénal spécial*. 2e éd. rev. et augm. au 15 mars 2001. Paris: Cujas, 2001, s. 21.

¹³⁵ Tamtéž, s. 21 – 22.

okolnosti.¹³⁶ Mezi druhou skupinu je podřazováno několik případů, prvním z nich je *vražda premeditativní*.¹³⁷ Aby bylo možno pochopit vztah vraždy prosté a premeditativní, je nutné nejprve osvětlit znak premeditace, tak jak jej chápe francouzská nauka. Vraždu premeditativní spáchá ten, *kdo jiného usmrtí s premeditací (Le meurtre commis avec préméditation ou guet-apens constitue un assassinat)*. Na rozdíl od trestního zákoníku poskytuje *Code pénal* definici premeditace v čl. 132-72: premeditace je záměr utvořený před spácháním činu (*La préméditation est le dessein formé avant l'action de commettre un crime ou un délit déterminé*). Dle M. Vérona lze vraždu prostou od úmyslného usmrcení s premeditací rozlišovat na základě toho, zda úmysl *doprovází* jednání.¹³⁸ Jde tedy o premeditaci v užším slova smyslu – předchozí uvážení, které předpokládá určitý časový rozestup mezi pojetím úmyslu a spácháním činu. Je tedy předpokládáno určité přemítání o činu, jeho racionální zhodnocení a následné *chladnokrevné* provedení.¹³⁹ Premeditace tedy stojí jako protiklad ke spáchání činu z vášně, hněvu či ze zmatené či iracionální pohnutky.

Dalšími případy závažnějších vražd jsou spáchání vraždy: spolu s jiným trestným činem; v souvislosti s přestupkem; na dítěti mladším patnácti let; na předkovi; na osobě zvláště zranitelné; na úřední osobě; na manželovi, přímých potomcích či na tom, kdo dlouhodobě obývá stejnou domácnost; na lékaři či na tom, kdo vykonává veřejnou službu; na svědkovi či poškozeném v úmyslu působit na ně; pro skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnosti nebo náboženskému vyznání; pro sexuální orientaci poškozeného; organizovanou skupinou (srov. vše s § 140 odst. 3 tr. zák.).

Jak již bylo naznačeno výše, druhým úmyslným homicidiem je dle *Code pénal* **travičství** dle čl. 221-5. Tohoto trestného činu se dopustí ten, *kdo učiní útok na život*

¹³⁶ Alt. „závažnější vraždy“.

¹³⁷ Je tedy zřejmé, že systematické členění je odlišné od toho českého, kdy premeditace není dělicím znakem mezi mez typově různě závažnými vraždami. Dle J. Pradela a M. Danti-Juana nejde o delikt *sui generis*, nýbrž o čin spáchaný za přitěžujících okolností (závažnější čin), viz. PRADEL, Jean. DANTI-JUAN, Michel. *Manuel de droit pénal spécial*. 2e éd. rev. et augm. au 15 mars 2001. Paris: Cujas, 2001, s. 38.

¹³⁸ „Il faut, mais il suffit, qu'il y ait concomitance entre intention et action, ce qui permet de distinguer la simple intention homicide de la préméditation“. Viz VÉRON, Michel. *Droit pénal spécial*. 8e éd. mise à jour. Paris: A. Colin, c2001, [ii], s. 22.

¹³⁹ Véron tvrdí, že v praxi, na rozdíl od znění zákona, je právě ono metodické a chladné spáchání důkazem premeditace, spíše nežli časový odstup mezi pojetím úmyslu a spácháním. Viz. VÉRON, Michel. *Droit pénal spécial*. 8e éd. mise à jour. Paris: A. Colin, c2001, [ii], s. 22.

jiného látkou, která je způsobilá jej usmrtit (*Le fait d'attenter à la vie d'autrui par l'emploi ou l'administration de substances de nature à entraîner la mort constitue un empoisonnement*). Pokud jde o pojem „látka“ („*substance*“), jeho vymezení je velmi široké, může jít látky přírodní, chemické, pevné či kapalné. Podstatným znakem je jejich způsobilost přivodit smrt. Též způsob, jakým je tato látka poškozenému aplikována, je pro kvalifikaci dle tohoto článku irelevantní. Lze tedy říci, že travičství je ve své podstatě subtypem vraždy (který byl legislativně vyčleněn jako samostatný trestný čin), přičemž její odlišnost je dána toliko *způsobem* provedení. Krom toho je zde však ještě jedná podstatná odlišnost, a to je fakt, že jde o čin ohrožovací a tudíž je dokonán již podáním smrtící látky, k samotnému následku nemusí dojít (což ostatně vyplývá přímo z dikce zákona: „*Le fait d'attenter*“).

Ve výsledku lze tedy konstatovat, že francouzský kodex *Code pénal* užívá poněkud jiné systematické dělení úmyslných usmrcení, nežli česká úprava, přesto však obsahuj mnoho shodných prvků. Základním typem je vražda prostá, která je stejně jako dle české nauky i praxe vnímána jako usmrcení v náhlém hnutí mysli, kterému nepředcházely žádné úvahy o spáchání činu. Druhým typem je pak vražda spáchaná za přitěžujících okolností, mezi kterou je řazena vražda premeditativní a dále pak řada vražd, která je typizována podobným způsobem, jako je tomu v ust. § 140 odst. 3 tr. zák. Pokud jde o znak premeditace, blíží se francouzské pojetí českému termínu „předchozího uvážení“. Důraz je, jak již bylo naznačeno, kladen zejména na časový rozestup mezi pojetím úmyslu spáchat čin a jeho provedením, kdy jej má pachatel možnost racionálně zhodnotit nahlédnout. Dle francouzské nauky je pak v praxi takováto vražda často páchána chladnokrevně. Rozdíl mezi tímto konceptem premeditace a znakem *rozmyslu* je tedy zřejmý. Částečně již vyplývá i z litery zákona, neboť *Code pénal* označuje premeditativní vraždu za „*l'assassinat*“, tedy vraždu *úkladnou*, nikoli pouze racionálně reflektovanou, nepáchanou čistě v náhlém hnutí.

Pokud jde o samostatný trestný čin zabití, *Code pénal* jej zcela postrádá a na případy, které se vyznačují určitými prvky omluvitelnosti reaguje pomocí nižší výměry trestu v rámci trestného činu vraždy.

9. Vývojová stádia trestného činu vraždy a zabití

Tato kapitola se věnuje prvním dvěma vývojovým stádiím trestných činů vraždy a zabití (zabití dle platné úpravy však celkově rozlišuje pouze stadia dvě), přípravě a pokusu. Předchozí kapitoly byly de facto věnovány třetímu, finálnímu stadiu – dokonanému trestnému činu. Stěžejním rozdílem mezi dokonaným trestným činem a přípravou či pokusem je samozřejmě absence následku, resp. účinku u prvních dvou stádií. Trestní zákoník však logicky postihuje i taková jednání pachatele, která k následku směřovala, avšak z nějakého důvodu jej nedosáhla. Trestně postižitelná jednání pachatelů tak nabývají různých podob v závislosti na tom, v jakém bodě časové osy (od myšlenky spáchat trestný čin po jeho provedení) se nacházejí. Tato kapitola se pokusí tyto různé pachatelovy projevy ve vztahu k trestnému činu vraždy a zabití ozřejmit.

9.1 Příprava a pokus trestného činu vraždy

Pokud jde o první z vývojových stádií, které jsou postihované trestním právem, **přípravu**, ustanovení § 21 odst. 1 tr. zák. stanovuje, že tato je trestná jen u zvlášť závažného zločinu (viz § 14 odst. 3 tr. zák.) a pokud to zákon výslovně stanovuje. Z ust. § 140 tr. zák. je zřejmé, že u trestného činu vraždy se jedná o zvlášť závažný zločin ve všech jeho odstavcích (tedy i vražda prostá) a § 140 odst. 4 stanovuje, že příprava je trestná.

Přípravu je třeba obecně vnímat ve smyslu § 20 odst. 1 tr. zák., který stanovuje, že spočívá v *úmyslném vytváření podmínek* pro spáchání zvlášť závažného zločinu, z čehož je patrné, že pouhá myšlenka či úmysl spáchání vraždy nestačí, stejně jako projev této myšlenky či úmyslu (dle zásady *cogitationis poenam nemo patitur*). Bodem zlomu je až okamžik, kdy pachatel začne *provádět činnost*, která má určitým způsobem vytvořit rámec a podmínky pro zdárné spáchání. Zákon demonstrativně uvádí činnosti, které přípravné jednání naplňují. U trestného činu vraždy jde zejména o *organizování* (ve smyslu zosnování, naplánování či řízení), *opatřování prostředků* (na prvním místě bývá opatřování střelných či chladných zbraní, jedů, výbušných materiálů apod.), *obhlížení vhodného místa spáchání* a *spolčení* (dohoda dvou a více osob o budoucím spáchání vraždy) či *pomoci* (ve smyslu ustanovení § 24 odst. 1 písm. c) tr. zák.).

Zvláštním případem jsou objednavatelé tzv. nájemných vražd, kteří jsou též postižitelní dle § 20 odst. 1 tr. zák., a to jako návodci (ve smyslu ustanovení § 24 odst. 1 písm. b) tr. zák.). Jde tedy o situaci, kdy osoba A si za úplatu najme osobu B, která má pro A usmrtit osobu C. Tedy, osoba A vzbudí v osobě rozhodnutí spáchat trestný čin vraždy. Posouzení jednání osoby A jako přípravy se nezmění, ani když osoba B úmysl usmrtit jiného jen předstírala. „*Skutečnost, že osoba zjednaná pachatelem k tomu, aby za úplatu usmrtila jiného, od samého počátku pouze předstírá záměr takový čin provést, nevylučuje u pachatele, který ji zjednal, naplnění formálních podmínek trestní odpovědnosti za přípravu k trestnému činu vraždy*“.¹⁴⁰

Na posouzení jednání pachatele jako přípravy nic nemění existence objektivní překážky, pro kterou nemohl pachatel zaútočit na předmět útoku (tedy realizovat alespoň pokus). Rozhodující skutečností je tak jednání pachatele, jehož znaky lze subsumovat pod ustanovení § 20 odst. 1 tr. zák.¹⁴¹

Podmínkou, aby určité jednání bylo možno kvalifikovat jako přípravu, je za každých okolností přítomnost úmyslu (který musí zahrnovat všechny skutečnosti, jež tvoří znaky daného trestného činu), zaměřenost k individuálně určitému trestnému činu a nedostatek pokusu a dokonání.

Pokud jde o zánik trestnosti přípravy, ten je vymezen v ustanovení § 20 odst. 3 tr. zák. tak, že k tomuto je nutné, aby pachatel *dobrovolně upustil* od dalšího jednání směřujícího ke spáchání a buď *odstranil nebezpečí*, které vzniklo chráněnému zájmu nebo *učinil o přípravě a vzniklém nebezpečí oznámení* státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu, a to ve chvíli, kdy nebezpečí mohlo být ještě odstraněno. „*Zániku trestnosti nebrání okolnost, že následek byl odvrácen za přispění a pomoci jiných osob, jestliže se tak stalo na základě aktivního jednání pachatele*“.¹⁴²

K zániku trestnosti je tedy nutné splnit kumulativně podmínky dobrovolného upuštění a odstranění nebezpečí. Dobrovolným upuštěním se rozumí: „*Pokud pachatel*

¹⁴⁰ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 6. 1997, sp. zn. 3 To 41/97, vyhlášené ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek 46/1998-I, srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 4. 2013, sp. zn. 7 Tdo 264/2013.

¹⁴¹ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 10. 12. 1968, sp. zn. 6 Tz 99/68, vyhlášené ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 20/1969.

¹⁴² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 5. 11. 1986, sp. zn. 5 Tz 33/86, vyhlášené ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 27/1987.

*ví, že mu nic nebrání dokončit trestnou činnost podle jeho představ, ani mu nehrozí žádné nebezpečí, a přesto se rozhodne od dokonání upustit (učinit oznámení). Musí tedy jednat s vědomím možnosti čin dokonat podle svých představ a sám z vlastní vůle se rozhodne upustit od konání“.*¹⁴³ Stejně tak je nutné, aby takovéto rozhodnutí bylo trvalé, konečné a musí být přítomno až do odvrácení nebezpečí následku. O dobrovolné upuštění tedy nepůjde, pokud pachatel jen odloží vykonání svého úmyslu do budoucna kupříkladu kvůli tomu, že v současné chvíli mu nesvědčí okolnosti.

Nyní je možno přistoupit k pojednání o **pokusu** trestného činu vraždy. Toto stadium je definováno v ustanovení § 21 odst. 1 tr. zák. jako jednání, které *bezprostředně* směřuje k dokonání trestného činu, jehož se pachatel dopustil v úmyslu tento čin spáchat s tím, že k dokonání nedojde. Nejprve je nutné vymezit pojem „bezprostředně“. Zprv jde o případy, kdy pachatel již započne s jednáním, které je popsáno ve skutkové podstatě trestného činu vraždy, tedy pachatel již bezprostředně útočí na předmět útoku (např. pachatel začne bodat poškozeného). Zadruhé pak jde o takové jednání pachatele, kterým ještě není započato naplňování znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy, avšak toto jednání již má bezprostřední význam pro dokonání tohoto činu, děje se v blízké časové spojitosti s následkem a bývá páčáno na místě, kde má být trestný čin dokonán. Časová a místní souvislost se budou u vraždy vyskytovat nejčastěji kumulativně (např. pachatel loupežné vraždy se skrývá v křoví u cesty, připravuje si nůž a již pozoruje přibližujícího se poškozeného). Je nutno podotknout, že zdaleka nejčastěji se u pokusu trestného činu vraždy vyskytují případy, kdy je zcela zřejmá již fáze, kdy pachatel svým jednáním naplňuje znaky skutkové podstaty, tedy, že na poškozeného již útočí (což je ostatně jen logické, neboť dopadnout pachatele, resp. mu zabránit v přikročení k této fázi bývá mnohdy takřka nemožné).

Druhým stěžejním znakem stadia pokusu je přítomnost úmyslu (musí jít o úmysl dokonat trestný čin vraždy, nikoli pouze jen na pokus samotný, např. vytažení stříelné zbraně nikoli v úmyslu usmrcení, ale pouhého zastrašení poškozeného), který stejně jako u přípravy musí zahrnovat všechny skutečnosti tvořící znaky trestného činu. Je

¹⁴³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, s. 282, srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 5. 11. 1986, sp. zn. 5 Tz 33/86, vyhlášené ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 27/1987, nebo rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 2. 2009, sp. zn. 8 Tdo 162/2009.

lhostejno, zda se jedná o úmysl přímý či eventuální. Přímý stejně jako eventuální úmysl je nutné vyvozovat zejména ze způsobu, jakým pachatel vedl útok a z celkových okolností případu.¹⁴⁴

Třetím znakem pokusu je nedostatek následku resp. účinku, tedy nedojde k usmrcení jiného, nýbrž pouze k nebezpečí tohoto. U trestného činu vraždy dochází podle mého názoru k absenci následku zejména ze tří důvodů, prvním je to, že pachatel sice plně rozvinul své smrtící jednání, které však nebylo způsobilé poškozeného okamžitě usmrtit a ten přežil jen díky včasnému poskytnutí lékařské pomoci.¹⁴⁵ Dále jde o situaci, kdy pachatel v podstatě plně rozvinul svůj útok, avšak v důsledku obrany poškozeného nebo dalších osob přispěchavších na pomoc nebyl schopen způsobit účinek, tedy jeho útok byl zmařen.¹⁴⁶ Na posledním místě pak je situace, kdy pachatelovo jednání objektivně není způsobilé vyvolat zamýšlený následek (srov. výklad o nezpůsobilém pokusu a přípravě, v praxi se bude jednat zejména o tzv. relativní nezpůsobilost rozlišovanou ve starší nauce).¹⁴⁷ Všechny tyto případy představují tzv. ukončený pokus (viz níže).

Pokud se jedná o zánik trestnosti pokusu, platí shodné podmínky jako pro zánik trestnosti u přípravy (dobrovolnost upuštění od dalšího jednání kumulativně s odstraněním nebezpečí nebo učiněním oznámení). Zde je však též nutné řešit, zda se jednalo o pokus ukončený nebo neukončený. *Neukončený pokus* je případ, kdy pachatel ještě neučinil vše, co dle svých představ považoval za nezbytné k dokonání trestného činu (způsobení následku). Již jen prostým nepokračováním ve svém jednání pachatel odstraní nebezpečí smrti, které hrozí jinému (např. pachatel namíří pistoli na jiného v úmyslu jej usmrtit, nicméně po chvíli si to rozmyslí a zbraň skloní nebo pachatel již

¹⁴⁴ Viz: rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 7. 2010, sp. zn. 4 Tdo 652/2010: „*Přímý úmysl obviněného usmrtit poškozeného L. H. vyplývá i ze způsobu, jakým předmětný útok vedl, když použil nůž o délce čepele 16,5 cm, tedy nástroj, který je bez jakýchkoliv pochybností způsobilý přivodit smrt člověka, a tímto nástrojem se opakovanými údery a z různých směrů snažil zasáhnout poškozeného do takových míst na jeho těle, kde se nachází životně důležité orgány (játra, žaludek, srdce)*“.

Srov. rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 7. 1. 2010, sp. zn. 2 To 116/2009: „*Pokud pachatel bodl sehnutého poškozeného kuchyňským nožem o délce čepele více než 23 cm do zad s takovou silou, že bodná rána pronikla až do páteřního kanálu, přerušila míchu a špička nože skončila těsně u aorty, **musel být minimálně srozuměn** s tím, že poškozeného může usmrtit. Jednání takového pachatele je proto pokusem trestného činu vraždy*“.

¹⁴⁵ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 9. 2012, sp. zn. 5 Tdo 938/2012.

¹⁴⁶ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 10. 2012, sp. zn. 4 Tdo 1051/2012 a rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 7. 2010, sp. zn. 4 Tdo 652/2010.

¹⁴⁷ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 12. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1520/2011.

napřahuje ruku s nožem, avšak poté se zhrozí vlastního jednání a nůž zahodí). Takto tomu bude u vraždy, kterou je možno spáchat komisivně. U omisivního deliktu se k odstranění nebezpečí vyžaduje též jednání (pachatel odpoutá poškozeného, kterého předtím dlouhou dobu držel spoutaného bez přísunu jídla či vody a dá mu napít a najíst), tedy dobrovolný aktivní zásah pachatele.

U *ukončeného pokusu* již pachatel učinil vše, co podle jeho představ bylo nezbytné k dokonání činu. Typicky jde o výše zmíněné situace, kdy pachatel již plně rozvinul svůj útok a poškozený přežil jen díky včasnému lékařskému ošetření nebo šťastné shodě náhod, tedy dojde k nezdaru při realizaci pachatelova záměru. Za této situace již dobrovolné upuštění od dalšího jednání zásadně nepřichází v úvahu a nemůže tedy dojít k zániku trestnosti.¹⁴⁸ Ve výjimečných případech může dojít k zániku trestnosti i v případě ukončeného pokusu. Bude tomu tak za situace, kdy mezi pachatelovým (ukončeným) jednáním a jeho následkem bude určitý časový rozestup (situace, kdy pachatel podá poškozenému antidotum na jed, kterým jej předtím otrávil, nebo případ, kdy pachatel nastražil výbušné zařízení a poté o tomto učiní na policii oznámení s tím, že zařízení je nutné deaktivovat). Podobně jako u vraždy prováděné omisivně, tak i zde je nutné dobrovolný aktivní zásah pachatele.¹⁴⁹ Krom výše zmíněného požaduje též judikatura změnu vnitřního postoje pachatele.¹⁵⁰

9.2 Příprava a pokus trestného činu zabití

Jak již bylo vysvětleno, trestný čin zabití je zvláštní privilegovanou skutkovou podstatou vůči trestnému činu vraždy. Jde o čin, který lze spáchat toliko úmyslně, a tudíž je nutné se ptát, zda a jak je upravena jeho příprava či pokus. Dle ustanovení § 20 odst. 1 tr. zák. je příprava trestná za kumulativního splnění dvou podmínek: jedná se o zvlášť závažný zločin a zákon výslovně stanovuje trestnost přípravy. První podmínka je u trestného činu zabití nepochybně splněna, nicméně u druhé tomu tak není a tedy příprava jakožto zvláštní vývojové stadium trestné činnosti není u trestného činu zabití dle § 141 tr. zák. trestně postihnutelná. Můžeme tedy rozlišovat pouze pokus a dokonáný trestný čin zabití.

¹⁴⁸ Viz rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. 12. 1978, sp. zn. 1 Tzf 4/78.

¹⁴⁹ Srov. tamtéž.

¹⁵⁰ Tamtéž.

Trestný čin zabití může dle platné úpravy nabývat v zásadě dvou podob. Zaprvé se může jednat o typický afektdelikt, tak jak byl vymezen v podkapitole 7.2.1, kdy pachatel jedná v silném rozrušení. Ze samotné podstaty věci vyplývá, že u takového jednání nebude fáze přípravy přicházet v úvahu právě kvůli tomu, že tato je definována zejména přítomností racionální kontroly a plánováním, což jsou znaky, které není možné u bezprostředního afektivního jednání spatřovat.¹⁵¹ Druhou podobou, kterou může trestný čin zabití nabývat je usmrcení po předchozím zavrženíhodném jednání poškozeného. Zde naopak přípravná fáze připadat v úvahu může. Pachatel zabití nemusí po předchozím zavrženíhodném jednání jednat bezprostředně, i usmrcení s časovým odstupem je nutné za splnění podmínek kvalifikovat jako zabití. Právě v těchto případech, kdy je patrný časový odstup, bude nasnadě uvažovat i o přítomnosti přípravného jednání (kdy přichází v úvahu srovnání s vraždou premeditativní dle ustanovení § 140 odst. 2 tr. zák.). Mám za to, že řada takovýchto případů může vykazovat znaky přípravného jednání, kupříkladu u tzv. vražd domácích tyranů, kdy manželka (eventuálně její potomek či potomci) naplánují usmrcení otce – tyrana, a to z důvodů jeho značné převahy a ze strachu, který k němu chovají (obecně by šlo spíše o případy asymetrického vyprovokovaného konfliktu).

Otázkou tedy je, zda je stávající absence trestního postihu přípravy u zabití vhodná. Jak uvádí Hořák, není možné ani postihovat osobu A, která se neúspěšně snaží zjednat osobu B, aby pro něj usmrtil devianta, který předtím zneužil potomka osoby A (tedy případ ve formě návodu).¹⁵² Je zřejmé, že případy trestného činu zabití, ve kterých bude stadium přípravy patrné, jsou velmi zřídka jevem, což ovšem dle mého názoru neznamená, že jde o jev, které je možné přehlížet. Při řešení této otázky je stěžejní vzít v potaz právní zájem, který je chráněn ustanovením § 141 tr. zák. Je pravdou, že zabití je privilegovanou skutkovou podstatou vyjadřující podstatně nižší společenskou škodlivost a morální vytykatelnost činu, stále se však jedná o čin zavrženíhodný a morálně odsouzeníhodný. Proto by dle mého mínění měla být příprava trestného činu zabití trestná. Poté by snad při posuzování shora uvedených případů přicházelo v úvahu

¹⁵¹ V této souvislosti bylo možné uvažovat o situaci tzv. kumulovaného neboli protrahovaného afektu. Ani v této situaci si však nemyslím, že příprava by přicházela v úvahu, neboť protrahovaný afekt je definován postupným zvyšováním afektivní tenze, která se manifestuje v agresivním „výbuchu“ vyvolaném určitým (i objektivně zanedbatelným) popudem.

¹⁵² HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, s. 216.

užití ustanovení § 12 odst. 2 tr. zák. o subsidiaritě trestní represe (i když o vhodnosti tohoto mám, opět vzhledem k důležitosti chráněného zájmu, jistě pochybnosti) či postup podle § 58 odst. 5 tr. zák.

Pokud jde o vývojové stadium **pokusů** trestného činu zabití, je v tomto ohledu možné plně odkázat na druhou část podkapitoly 9.1, která se zabývá pokusem trestného činu vraždy. K podmínce absence následku je možné doplnit, že dle mého názoru k tomuto u pokusů zabití dochází nejčastěji za situace, kdy pachatelův smrtící útok se plně rozvine, avšak z objektivních důvodů není způsobilý okamžitě způsobit smrt anebo je ve výsledku zmařen samotným poškozeným či třetí osobou. Neukončený pokus se u afekdeliktu nebude z důvodu samotné své podstaty nejspíše objevovat, nicméně u pokusu zabití po předchozím zavrženíhodném jednání pachatele by v úvahu připadat mohl (v situaci, kdy by pachatel nejednal v silném rozrušení a tudíž by si zachovával velkou míru racionální kontroly nad tím, zda chce v jednání pokračovat).

10. Závěr

Úvodem se tato práce krátce zabírala historickým exkurzem do vývoje pojmání dolózních homicidií v českých zemích od středověku v podstatě až do přijetí zákona č. 140/1961, trestní zákoník. Je zřejmé, že úmyslná usmrcení byla vždy bezprávnými činy, avšak jejich pojmání se v průběhu dějin značně měnilo. Středověk byl typický pro nazírání vraždy jako převážně soukromoprávního deliktu, který byl řešen v rámci příbuzných poškozeného a pachatele. Se změnami ve společnosti se soukromoprávní charakter postupně vytrácel a nastupovala klasická zásada oficiality při vyšetřování a stíhání úmyslných usmrcení. 18. století přineslo první moderní kodifikace a zároveň i systematické dělení vražd a zabití. Snažil jsem se vystihnout příbuzné i odlišné prvky těchto historických úprav ve srovnání s úpravou stávající (zejména ve vztahu premeditace resp. úkladnosti ke způsobu spáchání). Přijetí zákona č. 117/1852 ř. z., o zločinech, přečinech a přestupcích předznamenalo vývoj trestního práva v českých zemích v podstatě až do roku 1950. Tento významný zákon přinesl rozdělení úmyslných usmrcení na vraždu, zabití a vraždu novorozeného dítěte matkou, přičemž je nutné

upozornit na to, že skutková podstata zabití této historické úpravy se podobala spíše dnešnímu ublížení na zdraví s následkem smrti.

Zákon o zločinech, přečinech a přestupcích platil s úpravami na našem území až do roku 1950, kdy byl nahrazen zákonem č. 86/1950, jehož přijetí znamenalo naprostou diskontinuitu s právem rakouským. V roce 1961 pak vstoupil v platnost zákon č. 140/1961., trestní zákoník, který s rozsáhlými novelizacemi vydržel v účinnosti až do konce roku 2009. Trestní zákoník upravoval úmyslná usmrcení toliko trestným činem vraždy a vraždy novorozeného dítěte matkou, přičemž skutková podstata vraždy obsahovala, až do roku 1990, pouze jediný odstavec.

Poté jsem se již zaměřil na výklad o systematické trestných činů vraždy a zabití v rámci trestního zákoníku z roku 2009 s poukazem na to, k jakým změnám došlo oproti trestnému zákonu z roku 1961. Celkově lze konstatovat, že z důvodové zprávy k novému trestnímu zákoníku i ze zařazení úmyslných usmrcení do hlavy první jasně vyplývá zákonodárcovo zaměření na ochranu lidského života jakožto stěžejního právního statku garantovaného prostředky trestního práva. Trestní zákoník tak odstraňuje přežitky minulých dob a přináší potřebné změny a nova (jakým je bezesporu zakotvení nové privilegované skutkové podstaty zabití).

Dále jsem se již zabýval otázkou lidského života jakožto objektu, který je prostřednictvím trestního práva chráněn. Stěžejními jsou v této problematice otázky počátku života a smrti lidského jedince. Převažující část nauky, stejně jako praxe, považuje za okamžik začátku lidského života začátek porodu (kdy se lidský plod mění v člověka, který je ustanoveními trestního zákoníku chráněn přímo). Menšina doktríny pak zastává názor odlišný, když tvrdí, že rozhodným okamžikem je oddělení dítěte od matky a nadechnutí se. Pokusil jsem se srovnat tyto dva názory, poukázat na důsledky toho menšinového a objasnit, proč se přikláním k názoru prvému. Pokud jde o smrt jakožto okamžik konce lidského života, nepanují v nauce ani praxi žádné rozpory, za okamžik smrti je považována smrt mozku.

Jádro práce jsem zaměřil na zevrubnou analýzu trestných činů vraždy a zabití. Pozornost byla nejprve zaměřena na skutkovou podstatu trestného činu vraždy dle § 140 tr. zák. Nejpodstatnější změnou je bezesporu zakotvení kvalifikované skutkové podstaty v odstavci druhém, kterým se do českého trestního práva dostává novum v podobě vraždy premeditativní (spáchané s rozmyslem nebo po předchozím uvážení). Odstavec

první tak obsahuje tzv. vraždu prostou, která je vymezena vůči vraždě premeditativní negativně – absencí znaku rozmyslu nebo předchozího uvážení. Vražda prostá se tak stává úmyslným usmrcením, jež je určitou výsečí z tzv. afektdeliktů. Takto bude kvalifikován čin pachatele, který jednal v náhlém hnutí myslí.

Největší pozornost jsem věnoval právě znakům rozmyslu a přechodního uvážení, které jsou nejprve vymezeny z hlediska teoretického a dále pak z hlediska aplikační praxe českých soudů. Snažil jsem se poukázat na úskalí, které užití premeditace jakožto dělítky typově závažnějších vražd může přinášet. Dle mého názoru je problematická aplikace zejména pojmu „rozmyslu“, jehož zjišťování je krajně obtížné. Problematickým je též fakt, že znak premeditace není schopen rozlišovat mezi pohnutkou nízkou a pochopitelnou. Z celkového hlediska mám za to, že vhodnějším by nejspíše bylo užití pouze premeditace v užším smyslu, tedy předchozího uvážení, a to zároveň v kombinaci se zohledněním pachatelovi pohnutky. I přes výtky jsem však přesvědčen, že ve srovnání se starou úpravou jde o značný posun, kdy zákon nyní umožňuje (zejména i ve spojení se skutkovou podstatou trestného činu zabití, jejíž přijetí považuji za velký klad) mnohem jemněji reagovat na nesmírně širokou škálu jednání a typů pachatelů.

V odstavci třetím § 140 tr. zák. pak trestní zákoník upravuje vraždu spáchanou za okolností podmiňujících použití vyšší trestní sazby. Rozebral jsem jednotlivé okolnosti, tak, jak jsou uvedeny v liteře zákona s tím, že jsem se na kazuistice snažil poukázat na některé nevyjasněné body (jakým může být např. vztah vraždy spáchané na svědkovi a vraždy spáchané ve snaze zakrýt jiný trestný čin) a dále pak ukázat, jak judikatura vnímá velmi obecné pojmy, jakými jsou bezesporu „zvlášť surový nebo trýznivý způsob“ či „jiná zavrženíhodná pohnutka“.

Druhým hlavním tématem práce je zcela nový trestný čin zabití, který představuje privilegovanou skutkovou podstatu vůči vraždě. § 141 tr. zák. obsahuje dva samostatné znaky – silné rozrušení a předchozí zavrženíhodné jednání poškozeného (provokace). Zabití se tak nestává čistým afektdeliktem. Zákonodárce tedy poskytuje dobrodiní mírnějšího postihu těm pachatelům, kteří jednají z určité obecně pochopitelné či omluvitelné pohnutky. Vymezil jsem oba znaky jak po stránce teoretické, tak ve světle aplikační praxe, která se obecně ke kvalifikaci podle § 141 tr. zák. staví velmi restriktivně. S rozhodovací praxí se lze vcelku bez výhrad ztotožnit, zároveň je však

nutné poznamenat, že mnoho otázek zůstává stále nevyřešených (kupříkladu podřazení konkrétního jednání pod znak „jiného omluvitelného hnutí myslí“ či otázka, zda „silné rozrušení“ je skutečně omezeno výhradně na afekty astenického charakteru), což je ale ostatně pochopitelné vzhledem ke stále krátké době účinnosti trestního zákoníku.

Ve stručném srovnání jsem se poté zaměřil i na francouzskou úpravu úmyslných homicidií, které se svým systematickým členěním poněkud odlišují od české úpravy. *Code pénal* zná trestný čin vraždy a travičství (což je v zásadě skutková podstata vraždy se specifickým způsobem provedení a dále skutečností, že jde o čin ohrožovací). Vražda je členěna na vraždu prostou a spáchanou za přitěžujících okolností, mezi které je řazena i premeditace, jejíž pojetí má velmi blízko k českému předchozímu uvážení. Lze tedy říci, že *Code pénal* užívá tradiční užší význam, který klade důraz na časový odstup mezi pojetím úmyslu čin spáchat a jeho provedením. To ostatně zohledňuje i označení takovéto vraždy: l'assassinat, tedy vražda úkladná (často páchaná chladnokrevným způsobem), v čemž lze spatřovat rozdíly od spíše německého pojetí „reflexe“. Pokud jde o skutkovou podstatu zabití, tu francouzská úprava nezná a reaguje tak na tyto případy snižováním výměru trestu v rámci trestného činu vraždy.

Dále jsem se zabíral tématem vývojových stádií trestných činů vraždy a zabití. Ilustracemi na soudních rozhodnutích jsem se snažil vyložit zejména situace zániku trestnosti. Celkově lze tvrdit, že judikatura je v oblasti stádií přípravy a pokusu poměrně bohatá a konstantní. Též jsem zohlednil fakt, že příprava k trestnému činu zabití není postižitelná, což lze považovat za negativum stávající úpravy.

Právní analýzou ustanovení o trestných činech vraždy a zabití spolu s některými vybranými judikáty se mi podařilo osvětlit, jakým způsobem jsou premeditativní vražda a nový trestný čin zabití pojímány a vykládány českými soudy v posledních pěti letech. Je nutné konstatovat, že zavedené úpravy jsou velmi přínosné, a to i přes poukaz na shora detailně popsaná negativa a stále nevyjasněné aspekty. Je však možné se domnívat, že tyto nejasné oblasti budou v budoucnu vyřešeny, což je ostatně s ohledem na krátkou dobu účinnosti trestního zákoníku jen normální.

11. Seznam použitých zkratk

- ❖ ČR Česká republika
- ❖ LZPS Listina základních práv a svobod, vyhlášená usnesením předsednictva ČNR ze dne 16. 12. 1992 jako součást ústavního pořádku České republiky (č. 2/1992 Sb.), ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
- ❖ Ř. z. Říšský zákoník
- ❖ Sb. rozh. tr. č. Sbírka soudních rozhodnutí a stanovisek, trestní část
- ❖ Sb. m. s. Sbírka mezinárodních smluv
- ❖ Sp. zn. Spisová značka rozhodnutí
- ❖ Tr. zák. Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

12. Seznam použité literatury

Učebnice, monografie, sborníky

- ❖ ADAMOVI, Karolina; SOUKUP, Ladislav. *Prameny k dějinám práva v českých zemích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2004, 357 s. Dokumenty (Aleš Čeněk). ISBN 8086898040
- ❖ CÍSAŘOVÁ, Dagmar; SOVOVÁ, Olga. *Trestní právo a zdravotnictví*. 2., upr. a rozš. vyd. Praha: Orac, 2004, 183 s. Studijní texty Orac. ISBN 8086199754.
- ❖ DRAŠTÍK, Antonín. et al. *Přehled judikatury*. Trestné činy proti životu a zdraví. Nutná obrana 1. vyd. Praha: ASPI, 2007, 386 s. Judikatura (ASPI). ISBN 9788073572532
- ❖ FENYK, Jaroslav. (ed.). *Poceta Dagmar Císařové k 75. narozeninám*. 1. vyd. Praha: LexisNexis CZ, 2007, 166 s. ISBN 9788086920252.
- ❖ FENYK, Jaroslav; HÁJEK, Roman; STRÍŽ, Igor; POLÁK, Přemysl. *Trestní zákoník a trestní řád: průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou*. Praha: Linde, 2010, XVIII, 1317 s. ISBN 9788072018024.

- ❖ GRŮVNA, Tomáš; SCHEINOST, Miroslav; ZOUBKOVÁ, Ivana. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 536 s. ISBN 9788074786143.
- ❖ HATALA, Vojtech. *Motív a trestný čin*. 2. vyd. Bratislava: Iura Edition, 2003, 187 s. ISBN 8089047696.
- ❖ HARTL, Pavel; HARTLOVÁ Helena. *Psychologický slovník*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 774 s. ISBN 80-7178-303-x.
- ❖ HOŘÁK, Jaromír. *Trestněprávní a kriminologické aspekty vražd*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2011, 256 s. Prameny a nové proudy právní vědy, no. 49. ISBN 9788087146484.
- ❖ CHMELÍK, Jan. *Trestní právo hmotné: zvláštní část: s aplikačními příklady*. Praha: Linde, 2010, 367 s. Vysokoškolské učebnice (Linde). ISBN 9788072018208.
- ❖ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 2. vyd. Praha: Leges, 2010, 904 s. Student (Leges). ISBN 9788087212493.
- ❖ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 3. vyd. Praha: Leges, 2013, 968 s. Student (Leges). ISBN 9788087576649.
- ❖ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 4. vyd. Praha: Leges, 2014, 976 s. Student (Leges). ISBN 9788075020444.
- ❖ JELÍNEK, Jiří. *Trestní zákoník a trestní řád: s poznámkami a judikaturou : zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zákon o trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim, advokátní tarif*. 5. aktualiz. vyd. podle stavu k 1.11.2014. Praha: Leges, 2014, 1246 s. Glosátor. ISBN 9788075020499. - vyfoceno
- ❖ KAISER, Günther. *Kriminologie: úvod do základů*. 1. vyd. Překlad Helena Válková. Praha: C.H. Beck, 1994, xx, 268 s. Právnické učebnice (C.H. Beck). ISBN 8071790028.
- ❖ KUČHTA, Josef; VÁLKOVÁ, Helena. *Základy kriminologie a trestní politiky*. Vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 2005, xxiv, 544 s. Beckovy mezioborové učebnice. ISBN 8071798134.
- ❖ KUKLÍK, Jan. *Vývoj československého práva 1945-1989*. Praha: Linde, 2009, 727 s. ISBN 978-80-7201-741-6
- ❖ KVAPILOVÁ, Helena; DOGOŠI, Michal. *Soudní lékařství pro právníky a policisty*. 2. rozš. vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2007, 243 s. ISBN 9788073800598.
- ❖ MALÝ, Karel. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. přeprac. vyd. Praha: Leges, 2010, 640 s. Student (Leges). ISBN 9788087212394.

- ❖ *Na křižovatkách práva: pocta Janu Musilovi k sedmdesátým narozeninám.* V Praze: C.H. Beck, 2011, xxxi, 537 s. ISBN 9788074003882.
- ❖ NOVOTNÝ, Oto; ZAPLETAL Josef a kol. *Kriminologie.* 3., přepr. vyd. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2008, s. 528. ISBN 9788073533768
- ❖ OSMANČÍK, Otakar a kol. *Násilná kriminalita. Úvodní studie k problematice násilí a násilné kriminality v naší společnosti.* Praha: IKSP, 1992, 82 s.
- ❖ PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie a psychologie.* 4., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2012, 232 s. Psyché (Grada). ISBN 9788024743325.
- ❖ PAVLOVSKÝ, Pavel. *Soudní psychiatrie pro právníky.* 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2010, 79 s. Scripta iuridica, 10. ISBN 9788087146361.
- ❖ SOLNAŘ, Vladimír; FENYK, Jaroslav; CÍSAŘOVÁ, Dagmar. *Systém českého trestního práva: základy trestní odpovědnosti.* Vyd. 1., (jako Základy trestní odpovědnosti vyd. 2.). Praha: Orac, 2003, 455 s. ISBN 8086199746.
- ❖ STREJČ, Přemysl. *Soudní lékařství pro právníky.* 1. vyd. Praha: Beck, 2000, X, 116 s. ISBN 8071793647.
- ❖ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní právo hmotné.* 7., přeprac. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 1040 s. ISBN 9788074786167.
- ❖ ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář.* 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, xvi, 1450 s. Velké komentáře. ISBN 9788074004285.
- ❖ WAGNEROVÁ, Eliška; ŠIMÍČEK, Vojtěch; LANGÁŠEK, Tomáš; POSPÍŠIL, Ivo. a kol. *Listina základních práv a svobod: komentář.* Vyd. 1. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2012, xxv, 906 s. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-750-6.
- ❖ ZAPLETAL, Josef. *Úmyslná usmrcení: (kriminologická a trestněprávní studie).* Praha: Generální prokuratura ČSSR, 1980, 126 s.

Časopisecká literatura

- ❖ EYSSELT, Eduard. *K trestnému činu vraždy*. Socialistická zákonnost, 1974, č. 6, s. 323 - 330
- ❖ FENYK, Jaroslav. *Stručné zamyšlení nad trestností usmrcení na žádost a z útrpnosti a v případě tzv. asistované sebevraždy (euthanasie)*, Trestní právo, 2004, č. 6, s. 4
- ❖ GŘIVNA, Tomáš. *Privilegované skutkové podstaty de lege lata a de lege ferenda*. Trestní právo, 2003, č. 6, s. 7
- ❖ HOŘÁK, Jaromír. *Agresivní a provokující oběť násilného trestného činu*. Kriminalistika. 2010, č. 2. s. 102-133.
- ❖ HOŘÁK, Jaromír. *K otázce tzv. afektivních vražd*. In *Na křižovatkách práva: pocta Janu Musilovi k sedmdesátým narozeninám*. V Praze: C.H. Beck, 2011, xxxi, s. 451-464. ISBN 9788074003882.
- ❖ HOŘÁK, Jaromír. *Předem uvážená vražda a vražda spáchaná s rozmyslem*. 1. část. Trestní právo. 2009, č. 9. s. 16-36.
- ❖ HOŘÁK, Jaromír. *Předem uvážená vražda a vražda spáchaná s rozmyslem*. 2. část. Trestní právo. 2009, č. 9. s. 11-29.
- ❖ HOŘÁK, Jaromír. *Vražda a zabití v novém trestním zákoníku*. In: JELÍNEK, Jiří. *O novém trestním zákoníku: sborník z mezinárodní vědecké konference Olomoucké právnické dny, květen 2009, trestněprávní sekce*. Vyd. 1. Praha: Leges, 2009, 223 s. Teoretik. ISBN 978-80-87212-21-9.
- ❖ HOŘÁK, Jaromír. *Vyprovokované zabití v německém trestním právu*. Kriminalistika. 2008, s. 253-276.
- ❖ KUČERA, Jiří. *Naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu vraždy novorozeného dítěte matkou*, Trestněprávní revue, 2003, č. 5
- ❖ KÜHN, Zdeněk. *Ochrana lidského plodu v trestním právu*. Příručky Ministerstva spravedlnosti ČR. Praha, 1998
- ❖ MUSIL, Jiří. *Český trestní zákon potřebuje diferencovanou skutkovou podstatu úmyslného usmrcení*, Trestní právo 2004, č. 10, s. 10-14
- ❖ ŠÁMAL, Pavel. *Několik poznámek k úpravě zavinění v rekodifikaci trestního práva hmotného*. In *Sborník příspěvků k 10. výročí založení pobočky nakladatelství C. H. Beck v Praze „Ve službách práva“*. Praha: C. H. Beck, 2003, s. 267
- ❖ TICHÝ, Lukáš. *Trestný čin vraždy novorozeného dítěte matkou*. Trestní právo, 2006, č. 7-8, s. 23-24.

- ❖ UZEL, Radim. *Porod a začátek života*. Trestní právo, 1999, č. 4, s. 13.

Zahraniční literatura

- ❖ PRADEL, Jean; DANTI-JUAN, Michel. *Manuel de droit pénal spécial*. 2e éd. rev. et augm. au 15 mars 2001. Paris: Cujas, 2001, 792 p. ISBN 2254014056.
- ❖ VÉRON, Michel. *Droit pénal spécial*. 8e éd. mise à jour. Paris: A. Colin, c2001, [ii], 361 p. Collection U. ISBN 2247042538.

Internetové prameny

- ❖ <http://www.cspsychiatr.cz/detail.php?stat=712>
- ❖ <http://portal.justice.cz/nsz/soubor.aspx?id=44762>
- ❖ <http://www.cak.cz/scripts/detail.php?pgid=48>
- ❖ <http://jinepravo.blogspot.cz/2010/01/robert-fremr-zabiti-hit-trestniho.html>
- ❖ www.lkcr.cz/doc/cms_library/10_sp_c_10_eticky_kodex-100217.pdf - Stavovský předpis č. 10 České lékařské komory – Etický kodex České lékařské komory
- ❖ <http://www.epravo.cz/vyhledavani-spi/?Id=17&Section=1&IdPara=1&ParaC=2>
- ❖ <http://legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070719&dateTexte=20150522>

Judikatura

- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 5.2.1935, sp. zn. Zm I 1178/34, vyhlášené ve sbírce rozhodnutí NS jako – Vážný 5212/1935
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR, publikované jako č. 26 v Bulletinu NS ČSR 2/1986.
- ❖ Zobecňující materiál Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16.6.1976, sp. zn. Tpjf 30/76, vyhlášený ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 41/1976

- ❖ Zobecňující materiál Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 31.10.1985, sp. zn. Tpjf 24/85, vyhlášený ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č.16/1986
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR sp. zn. 9 Tz 38/64
- ❖ Zobecňující materiál Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 30. 10. 1973, sp. zn. Tpjf 51/72, vyhlášený ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 62/1973
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 10. 7. 1935, sp. zn. Zm IV 258/35, vyhlášené ve sbírce rozhodnutí NS jako – Vážný 5350/1935
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 11. 1991, sp. zn. 7 To 62/91, vyhlášené ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 1/1993
- ❖ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 6. 8. 2003, sp. zn. 8 To 90/03, vyhlášené ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 37/2005
- ❖ Rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci ze dne 31. 8. 2005, sp. zn. 5 To 81/2005, vyhlášené ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 43/2006
- ❖ Rozhodnutí Krajského soudu v Plzni, sp. zn. 3 T 9/99
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR, publikované v Bulletinu NS ČSSR č. 2/1987 jako rozh. č. 10
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. 3 To 20/90, vyhlášený ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 12/1991
- ❖ Nález Ústavního soudu ČR sp. zn. IV. ÚS 639/2000 ze dne 18. 5. 2001
- ❖ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 8 To 25/96, vyhlášené ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 6/1998
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 3. 2014, sp. zn. 3 Tdo 362/2014
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 2. 2014, sp. zn. 11 Tdo1305/2013
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 7. 12. 1999, sp. zn. 7 Tz 179/99
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 15.10.1981, sp. zn. 11 To 59/81, vyhlášené ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 16/1984
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR, sp. zn. 5 Tz 2/87, vyhlášené ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 7/1988
- ❖ Zobecňující materiál Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 16. 6. 1976, sp. zn. Tpjf 30/76, publikovaný ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 41/1976
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 9. 1997, sp. zn. 2 Tzn 72/97, vyhlášené ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 37/1988 – II

- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 4. 2003, sp. zn. 11 Tdo 743/2002
- ❖ Rozhodnutí Krajského soudu v Brně ze dne 18. 1. 2013, sp. zn. 53 T 3/2012
- ❖ Rozhodnutí Krajského soudu v Praze ze dne 27. 5. 2010, sp. zn. 2 T 16/2010
- ❖ Rozhodnutí Krajského soudu v Ostravě ze dne 6. 5. 2010, sp. zn. 30 T 7/2009
- ❖ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 10. 7. 2012, sp. zn. 7 To 51/2012
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 2. 2013, sp. zn. 3 Tdo 193/2013
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 12. 2014, sp. zn. 4 Tdo 1573/2014
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 7. 10. 2014, sp. zn. 6 Tdo 1158/2014
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 15. 2. 2012, sp. zn. 4 Tdo 102/2012
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 2. 2015, sp. zn. 3 Tdo 1636/2014
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 9. 2014, sp. zn. 4 Tdo 1186/2014
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 11. 2012, sp. zn. 3 Tdo 48/2012
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 8. 2012, sp. zn. 3 Tdo 964/2012
- ❖ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 22. 4. 1994, sp. zn. 7 To 59/1994, vyhlášené ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 42/1994-I
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 8. 2012, sp. zn. 5 Tdo 811/2012
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 4. 11. 2009, sp. zn. 3 Tdo 692/2009
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 6. 6. 2007, sp. zn. 8 Tdo 624/2007
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 8. 5. 1991, sp. zn. 3 To 19/91, vyhlášené ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 27/1992
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 8. 2010, sp. zn. 7 Tdo 793/2010
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 1. 2011, sp. zn. 4 Tdo 1517/2010
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 28. 3. 2012, sp. zn. 5 Tdo 168/2012
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 31. 8. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1104/2011
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 11. 2011, sp. zn. 7 Tdo 1418/2011
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. 11. 2014, sp. zn. 6 Tdo 1462/2014
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 24. 3. 2011, sp. zn. 4 Tdo 7/2011
- ❖ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 4. 6. 1997, sp. zn. 3 To 41/97, vyhlášené ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 46/1998 - I
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 10. 4. 2013, sp. zn. 7 Tdo 264/2013
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 30. 4. 2013, sp. zn. 7 Tdo 386/2013

- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 10. 12. 1968, sp. zn. 6 Tz 99/68, vyhlášené ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 20/1969
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 5. 11. 1986, sp. zn. 5 Tz 33/86, vyhlášené ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 27/1987
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 11. 1. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1607/2005 vyhlášené ve sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 7/2007
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 25. 2. 2009, sp. zn. 8 Tdo 162/2009
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 7. 2010, sp. zn. 4 Tdo 652/2010
- ❖ Rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 7. 1. 2010, sp. zn. 2 To 116/2009
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 19. 9. 2012, sp. zn. 5 Tdo 938/2012
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 9. 10. 2012, sp. zn. 4 Tdo 1051/2012
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 14. 7. 2010, sp. zn. 4 Tdo 652/2010
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. 12. 2011, sp. zn. 3 Tdo 1520/2011
- ❖ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 18. 12. 1978, sp. zn. 1 Tzf 4/78

Právní předpisy ČR

- ❖ Listina základních práv a svobod, vyhlášená usnesením předsednictva ČNR ze dne 16. 12. 1992 jako součást ústavního pořádku České republiky (č. 2/1992 Sb.), ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb.
- ❖ Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- ❖ Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
- ❖ Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, ve znění pozdějších předpisů

Právní předpisy zahraniční

- ❖ *Code pénal*

Text dostupný na:

<http://legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070719&dateTexte=20150522>

13. Abstrakt

Tato diplomová práce má za cíl zejména analyzovat skutkové podstaty trestného činu vraždy a zabití podle § 140 a 141 tr. zák., zhodnotit jejich dosavadní aplikaci českými soudy po dobu pěti let a poukázat na možná řešení některých sporných či nevyjasněných otázek, které se jich týkají.

Úvodem se práce krátce věnuje historickému vývoji úmyslných usmrcení v českých zemích s důrazem na velké kodifikace 18. a 19. století. Následně je pozornost přenesena na otázku lidského života jakožto objektu dolůzních homicidií. Jádrem práce je podrobné rozebrání trestných činů vraždy a zabití, jejich vzájemný vztah a systematické umístění v trestním zákoníku. Dále je pak obsaženo krátké komparativní posouzení stejné problematiky v rámci francouzského práva dle *Code pénal*. Poté navazuje pojednání o vývojových stádiích shora uvedených trestných činů.

Ke zvolenému problému bylo metodologicky přistoupeno tak, že úvodem u jednotlivého subtématu je vždy rozebrána daná problematika z teoretického hlediska nauky, která je pak dále ozřejmována ve světle aplikační praxe, na níž je ilustrováno, jakým způsobem judikatura vykládá literu zákona, zejména s důrazem na nové a v českém prostředí dosud neužívané znaky a pojmy.

Výsledkem této diplomové práce jsou zejména zjištění, jakým způsobem české aplikují ustanovení § 140 a 141 tr. zák. Přijetím nového trestního zákoníku v roce 2009 bylo do českého právního řádu zavedeno nové typologické dělení trestného činu vraždy, kdy v odstavci druhém § 140 tr. zák. byla zakotvena skutková podstata tzv. premeditativní vraždy, která obsahuje dva znaky: rozmysl a předchozí uvážení. Na základě výsledků práce je možné konstatovat, že oproti předchozí úpravě došlo k významnému pozitivnímu posunu v rozlišování jednotlivých případů vražd, které se obecně vyznačují velmi vysokou mírou variability provedení, motivů či racionální kontroly pachatele. I přesto je však možné určité pochybnosti vyjádřit o aplikaci pojmu „rozmyslu“ či přímo o teoretické vhodnosti užití znaku premeditace k typologickému rozlišování vražd. Pokud jde o trestný čin zabití, lze říci, že zakotvení této privilegované skutkové podstaty je velkým pozitivem. Na základě rozebírané judikatury je zřejmé, že soudy přistupují k aplikaci tohoto ustanovení značně restriktivně, což však s ohledem na význam chráněného objektu nelze hodnotit

negativně. S ohledem na krátkou dobu účinnosti trestního zákoníku jsou však stále některé aspekty trestného činu zabití nevyjasněné a je tedy otázkou, jakým způsobem se k nim praxe v budoucnu postaví.

14. Resumé

The goal of this thesis is to analyse *corpora delicti* of the crimes of murder and manslaughter according to sections 140 and 141 of the Criminal Code, evaluate their present application by Czech courts, and to point out possible solutions to some problematic or unclarified questions.

In the beginning, the thesis concerns itself with historical development of intentional homicides in the Czech country with emphasis on great codifications of 18th and 19th century. Subsequently, the interest shifts onto the question of human life as an object of intentional homicides.

The core of the thesis is a thorough analysis of the crimes of murder and manslaughter, their mutual relation, and systematic incorporation in the Criminal Code. After that, there follows a short comparative assessment of the same topic in French law according to *Code pénal*. Then, attention is paid to developmental stages of mentioned crimes.

The chosen topic is methodologically addressed in a way that every subtopic is first examined from the doctrinal theoretical point of view, and then treated in the light of judicial practice. Thus, it is presented how Czech practise of the courts interprets the written law with emphasis on terms and features that have not been used in Czech law so far.

The result of this thesis is mainly the discovery of how the courts apply provisions under section 140 and 141 of the Criminal Code. When the new Criminal Code came into effect in 2009, new typical division of murder has been introduced. Paragraph 2 of section 140 embodies the so called premeditative murder which is expressed by two terms: forethought and previous consideration. Based on the outcomes, it is possible to say that compared to the previous law, there is a significant positive change concerning the distinguishing amongst various types of murders which are generally characterised by high variability of methods of execution, motives or

rational control of the perpetrator. With that being said, some doubts can be voiced regarding the application of the term „forethought“ or even regarding the theoretical suitability of premeditation in its respect to the ability to distinguish among typical differences of murders. Regarding the crime of manslaughter, it is possible to say that embodying this privileged *corpus delicti* was a rather positive thing. Based on the analysed practise of the courts, it is apparent that they treat its application very restrictively which is something that must be understood in the light of the extraordinary importance of the object of the crime. With respect to the short period of time in which the Criminal Code is effective, some aspects of manslaughter are still unclarified, and it is thus a question of time how the courts will approach them in the future.

Název práce

Trestný čin vraždy a zabití podle § 140, § 141 tr. zák.

Klíčová slova

Vražda, zabití, lidský život

Thesis Title

Crime of Murder and Manslaughter under section 140, 141 of the Criminal Code

Keywords

Murder, Manslaughter, Human life